

รายงานความก้าวหน้าแผนการวิจัย (ฉบับแก้ไข)

เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา
The enhancing the network of economic community in Sisaket province along
Buddhism

โดย

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760161

รายงานความก้าวหน้าแผนการวิจัย (ฉบับแก้ไข)

เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนว
พระพุทธศาสนา

The enhancing the network of economic community in Sisaket province
along Buddhism

โดย

พระครูไพโรจน์วัฒนาทรและคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760161

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report (Edit)

The enhancing the network of economic community in Sisaket province
along Buddhism

By

Phrakrupirotwattanaton
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket colleges
B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 610760161
(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวทางการดำเนินชีวิตแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถ ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระดับภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคน ในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความ ซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดี^๑ ประเทศไทย ถือว่าภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและเป็นอาชีพพื้นฐานของประเทศ และเป็น เครื่องกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มอาชีพ เกษตรกรรมนั้น เป็นกลุ่มที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ ความยากจนในภาพรวมของ ประเทศยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ ๘๔.๒^๒

การทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกษตรกรจะสามารถทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ ประชาชนในสังคมมีคุณภาพชีวิต และได้รับสวัสดิการสังคมที่ดี คือการทำงานและการมีรายได้ (Employment and Income Maintenances) สำหรับการทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงนั้น จะต้องเน้นการเลี้ยงชีพในชนบทแบบพอเพียง หรือพออยู่พอกิน (Self Sufficiency) หมายความว่า พอเพียง คือ พอรู้ประมาณ ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่นมาเพื่อใช้ที่จะ ยืนอยู่ อยู่ด้วยตนเอง ให้ยืนบนขาของตนเอง และการที่เกษตรกรจะมีความเป็นอยู่ตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องไม่มีความโลภ อาจมีมากหรือน้อยได้แต่เบียดเบียนคนอื่นน้อย ไม่สุดโต่ง การมีกินอย่างมีความสุขมีให้คิดถ้อยถอย ควรเร่งทำความเพียร มีความอดทน อดกลั้นอดออม (มติชน)^๓

^๑ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๔๒, เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง, ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี จอมเทียน ชลบุรี, (วันที่ ๑๘- ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๒).

^๒ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, ฉบับที่ ๑, (พ.ศ.๒๕๔๐ - ๒๕๔๔), (กรุงเทพมหานคร:ศักดิ์โสภาค การพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒ - ๗.

^๓ “แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”, หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, (๖ ธันวาคม ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

เศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการทางพุทธศาสนา หมายความว่า ทางสายกลาง เป็นหลักของการทำเศรษฐกิจ เพื่อพออยู่พอกินและรู้จักพออย่างสมเหตุสมผล นั่นคือ การผลิต ไม่ต้องอยู่บนความโลภหรือความอยากไร้ราว แต่เป็นไปเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้ และมีคุณค่าทางสายกลาง ในที่สุดจะนำมาสู่ความสุข หรือสภาวะ ของผู้ปฏิบัติหรือกลุ่มประชาชนผู้ผลิต หลักการที่สองเป็นเรื่อง ประสิทธิภาพ หมายถึง การทำเศรษฐกิจที่ใช้หลักวิชาการและทรัพยากรอย่างสมเหตุสมผลที่ให้อรรถประโยชน์ได้ เต็มโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน และตั้งอยู่บนความไม่ประมาท การมีสติและใช้เหตุผลย่อมเป็นหลักประกัน สำคัญว่า ผู้ปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่เดือดร้อน หรือสามารถพึ่งตนเองได้ดี และหลักคุณธรรม เป็นหลักของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ที่อยู่ด้วยความรักสามัคคีและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสรุปเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีดำเนินชีวิตและประกอบกิจการ ที่ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความสุขจากการผลิต และใช้สิ่งจำเป็นหรือมีคุณค่าต่อชีวิต โดยไม่มีเป้าหมายหลักที่ความร่ำรวยจากการขายผลิตภัณฑ์ เพราะความสุขนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง และทรัพยากรที่มีและเหลืออยู่ได้คุ้มค่า ตามเป้าหมายสำคัญมี ๔ อย่าง คือ ๑. เพื่อผู้บริโภค ๒. เพื่อชุมชน ๓. เพื่อกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งเป็นการช่วยลดค่าครองชีพจากการต้องซื้อสินค้านั้นๆ หรือสินค้าใกล้เคียงจากตลาดในหรือนอกชุมชน และ ๔. เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้^๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่คณะบุคลากรต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า “การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตนเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก จึงอาจล้ำสมัย คนอื่นเขาต้องการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง^๕ จากพระราชดำรัสดังกล่าวพอสรุปความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนของคนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐบาล เพื่อการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังอย่างมีคุณธรรม หากมองตามทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว นับได้ว่าเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับทุกระดับได้เป็นอย่างดี ในการแก้ปัญหานั้นจะเกิดขึ้นและสำเร็จได้ด้วยดีจากความร่วมมือ ความสามัคคี และความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนในการรวมตัวกันทำกิจกรรม เพื่อช่วยเหลือค้ำจุนซึ่งกันและกันระหว่างกัน

^๔ ประสิทธิ์ สิริพันธ์, ๕๔๗, (WWW.Google.com), ส่วนพัฒนางาน คบส, สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา.

^๕ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ”จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง...สู่การปฏิบัติ”, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร บริษัท เพชรรุ้งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

ระหว่างกลุ่ม และระหว่างชุมชน อันจะทำให้การเอาเปรียบกันหรือความเหลื่อมล้ำในสังคมหมดไปได้ และก่อให้เกิดความพอเพียงอันเป็นเกราะที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชน และประเทศได้^๖

สำหรับแนวทางการส่งเสริมวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดศรีสะเกษที่ผ่านมา ส่วนใหญ่องค์การบริหารส่วนตำบล ได้ทำการช่วยเหลือ กลุ่มเกษตรกร และผลักดันให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในชุมชนรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนต่างๆ หรือไม่อย่างไร โดยมีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามที่ผ่านมายังมีลักษณะการดำเนินการเป็นธุรกิจชุมชนมากกว่าที่จะเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มๆ ตามงบประมาณ หรือโครงการอุปถัมภ์ของรัฐฯ หรือหน่วยงานต่างๆ และมีสมาชิกส่วนน้อยของชุมชนเข้าร่วมคิดวางแผน และเป็นคณะกรรมการหรือผู้บริหารของธุรกิจชุมชนนั้น แต่กลับมีสมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ที่เป็นชาวบ้านเป็นแรงงานรับจ้างผลิตเท่านั้นไม่มีส่วนร่วมในการคิด และวางแผนบริหารกลุ่มๆ ซึ่งส่วนใหญ่แต่ละกลุ่มๆ มีจุดมุ่งหมายของกลุ่มๆ คือมุ่งเน้นทำการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย หรือเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ของชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน มากกว่าที่จะเน้นผลิตสินค้าเพื่อใช้ในชุมชน ลดการพึ่งพาจากภายนอก และลดต้นทุน ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ทางอ้อมให้กับสมาชิกในชุมชน โดยที่ผ่านมามีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐฯ เข้ามาช่วยสอนเทคนิคการผลิตสินค้าเหล่านั้น ซึ่งในการดำเนินการในช่วงเริ่มต้นก็ยังดำเนินการได้ แต่ในระยะยาวกลุ่มๆหรือวิสาหกิจชุมชนเหล่านั้นไม่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หรือดำเนินการอย่างไม่ยั่งยืน เพราะมีปัญหาในหลายๆด้าน ทั้งด้านการผลิตและการตลาด รวมถึงสินค้าของกลุ่มๆ ไม่มีจุดขายหรืออัตลักษณ์ และไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตหรือสินค้าได้ในราคาที่เป็นธรรมเพราะต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง จึงได้ราคาที่ไม่คุ้มกับต้นทุน จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนๆส่วนใหญ่ ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากทั้งขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเกี่ยวกับตลาดในระดับต่างๆ ตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เริ่มต้นจากการทำการตลาดภายในท้องถิ่น ตลาดในจังหวัด ตลาดในภูมิภาค ตลาดในประเทศ และตลาดต่างประเทศตามลำดับ และจากการที่สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจต่างๆ ในชุมชนไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการตลาดในระดับต่างๆ ตามแนวทางการตลาดของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบกับความรู้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และปัจจัยประกอบอื่นๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้มักมีการชี้ตัวปัญหาว่า คือการไม่มีตลาดรองรับผลผลิตของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาปลายเหตุ จึงก่อให้เกิดปัญหาตามมา คืออาคารหรือสิ่งก่อสร้าง รวมถึงอุปกรณ์ต่างๆ ที่แต่ละกลุ่ม มีแต่กลับไม่ได้ใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างเต็มประสิทธิภาพ

การสร้างเครือข่ายสามารถทำได้หลายวิธี ภายใต้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติการเพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่าย ควรมีความเข้าใจเป็นพื้นฐานว่าแท้จริง เครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือขยายไปถึงระหว่างรัฐชาติโดยมีการสื่อสารและสารที่นำเข้าสู่กระบวนการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ (รวมทั้งอาจทำลายความสัมพันธ์ได้ด้วย) การเกิดของเครือข่ายไม่ใช่การเรียกผู้คนมารวมประชุมในเวที

^๖ สิริชัย วิชโรช, “การพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิวิถีชีวิต, ๒๕๒๕), หน้า ๒๔.

ที่เป็นทางการ แต่เกิดจากการที่บุคคล หรือกลุ่ม/องค์กรได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพื่อการสนับสนุนให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่บุคคล กลุ่ม และองค์กร กำหนดไว้ ข้อพิจารณาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งไม่จำเป็นต้องเกาะเกี่ยว กันอย่างเหนียวแน่นเสมอไป การมีความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ แต่สามารถถ่ายทอดความรู้และ ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอก็สามารถช่วยให้การทำงานของเครือข่ายได้ดี

จากสภาพปัญหาดังกล่าวในชุมชนฯ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการเสริมสร้าง เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา โดยมีจุดเริ่มต้นมา จากผู้วิจัยได้มีความสนใจในการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เพื่อศึกษาว่ามีการ เสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษอย่างไร มีการน้อมรับหลัก เศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาท้องถิ่นหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นความท้าทายในมุมมองของการ บริหารจัดการท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาในการเสริมสร้างเครือข่าย เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ในการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปส่งเสริม เผยแพร่ในชุมชน ผ่านกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและแรงจูงใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ ชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
- ๒) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
- ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตาม แนวพระพุทธศาสนา

๑.๓ ขอบเขตของแผนงานวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตาม แนวพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ศึกษาพฤติกรรมและแรงจูงใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
๒. ศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
๓. ศึกษาการเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงใน จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓.๒ วิธีวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

- ๑.๓.๒.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยศึกษาจาก แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ในการศึกษาข้อมูลทางเอกสารจะกระทำก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม และ ในขณะระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลที่ทำการศึกษา ได้แก่ เอกสารงานวิจัยต่างๆ จากห้องสมุด ข้อมูล จากหน่วยงานราชการ และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

๑.๓.๒.๒ เก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลเชิงกายภาพใช้วิธีสังเกตการณ์โดยใช้แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน และสภาพแวดล้อมทั่วไป และแบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม ในกรณีที่เขาไปร่วมในกิจกรรมของชาวบ้าน

๑.๓.๒.๓ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีสนทนากลุ่ม โดยใช้แบบสนทนากลุ่ม ในการหาข้อสรุปหรือแนวทางการปฏิบัติร่วมกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งสิ้น ๑ ปีงบประมาณ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการศึกษาด้วยวิธีสุ่มแบบเจาะจง เพื่อให้ได้พื้นที่มีลักษณะการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อให้ได้ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ ได้คัดเลือกชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการประกาศจากทางหน่วยงานจังหวัดศรีสะเกษ โดยผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ทำการวิจัยทั้งหมด ๒๒ อำเภอ ในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้ได้พื้นที่ตัวอย่างที่หลากหลายมิติ และให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยศึกษาชุมชนในลักษณะองค์รวม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในกรณีของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้รู้ และผู้ปฏิบัติ และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มจากการสนทนา ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ด้านจำนวนและคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้ล่วงหน้าพอสังเขป ดังนี้

๑.๓.๕.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ๑.บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดศรีสะเกษ ๒.บ้านหนองเทาหมู่ที่ ๕ ตำบลตะตอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ๓.บ้านโนนไชยงาม น้ำเกลือ ๔.บ้านนาขนวน กันทรลักษณ์ ๕.บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ ๖.บ้านรณะ ตำบลตุม อำเภอปรังค์ภู ๗.บ้านละทาย กันทรารมย์ ๘.บ้านหนองกอง หมู่ ๓ ตำบลโดด อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ ๙.บ้านโนนตู หมู่ที่ ๗ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน และ ๑๐.บ้านหนองคูน้อย บึงบูรพ์

๑.๓.๕.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้นำและผู้บริหารชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนเพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ประชาชนในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้นำและผู้บริหารชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนเพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- ๑) ผู้นำชุมชน จำนวน ๒๐ คน
- ๒) ประชาชนที่ทำตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๓๐ คน
- ๓) ประชาชนท้องถิ่น จำนวน ๒๐ คน

๔) ตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๓๐ คน

จากเกณฑ์การคัดเลือก ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ ชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกมา ผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม จำนวน ๑๐๐ คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และตัวแทนองค์กร ภาครัฐและเอกชน การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกต การวิเคราะห์ ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

การเสริมสร้าง หมายถึง การการเสริมสร้างในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน

เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกัน ซึ่งพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสาร หรือทำกิจกรรมในแนวเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกัน โดยมีการจัด ระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื้อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน

พฤติกรรม หมายถึง การแสดงและกิริยาท่าทางซึ่งสิ่งมีชีวิต ระบบหรืออัตลักษณ์ประดิษฐ์ ที่เกิด ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมระบบอื่นหรือสิ่งมีชีวิตโดยรวมเช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ พฤติกรรมเป็นการตอบสนองของระบบหรือสิ่งมีชีวิตต่อสิ่งเร้าหรือการรับเข้าทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นภายใน หรือภายนอก มีสติหรือไม่มีสติระลึก ชัดเจนหรือแอบแฝง และโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ

แรงจูงใจในการดำเนินชีวิต หมายถึง สิ่งซึ่งควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ อันเกิดจากความ ต้องการ (Needs) พลังกดดัน (Drives) หรือ ความปรารถนา (Desires) ที่จะพยายามดิ้นรนเพื่อให้ บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะเกิดมาตามธรรมชาติหรือจากการเรียนรู้ก็ได้ แรงจูงใจเกิด จากสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลนั้น ๆ เอง ภายใน ได้แก่ ความรู้สึกต้องการ หรือขาดอะไร บางอย่าง จึงเป็นพลังชักจูง หรือกระตุ้นให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเพื่อทดแทนสิ่งที่ขาดหรือต้องการ นั้น ส่วนภายนอกได้แก่ สิ่งใดก็ตามที่มาเร่งเร้า นำช่องทาง และมาเสริมสร้างความปรารถนาในการ ประกอบกิจกรรมในตัวมนุษย์ ซึ่งแรงจูงใจนี้อาจเกิดจากสิ่งเร้าภายในหรือภายนอก แต่เพียงอย่างเดียว หรือทั้งสองอย่างพร้อมกันได้ อาจกล่าวได้ว่า แรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งเกิดจากความต้องการ ของมนุษย์ ซึ่งความต้องการเป็นสิ่งเร้าภายในที่สำคัญกับการเกิดพฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีสิ่งเร้าอื่น ๆ เช่น การยอมรับของสังคม สภาพบรรยากาศที่เป็นมิตร การบังคับขู่เข็ญ การให้รางวัลหรือกำลังใจ หรือการทำให้เกิดความพอใจ ล้วนเป็นเหตุจูงใจให้เกิดแรงจูงใจได้

การเสริมสร้างความมั่นคง หมายถึง การเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจ พอเพียงให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ชุมชนที่มีการดำเนินชีวิตและดำรงชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตเป็นประจำ

๑.๕ การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^๗

เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือองค์กร ที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยน ข่าวสาร หรือกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกัน ภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และมีการจัดระบบให้กลุ่ม บุคคล หรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรม บางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้อง ต้องกันซึ่ง ในการให้ความหมายของนักวิชาการแต่ละท่านอาจให้ความหมายที่แตกต่างออกไป เช่น เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อ ทากิจกรรมต่างๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษา โดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดง ออกเป็นการลงมือ กระทากิจกรรมร่วมกัน^๘และยังได้กล่าวถึงเครือข่ายว่า การสร้างเครือข่าย (Networking) ก็คือ กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่มขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์การแลกเปลี่ยน การจัด กิจกรรม หรือการผลิต ระหว่างองค์กร สมาชิก การจะสร้างให้เกิดเครือข่ายนั้นจำเป็นต้องอาศัยการมี ปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทาความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย การสร้างเครือข่ายอาจปรากฏ ในรูปของการจัดตั้ง เป็นเครือข่ายใหม่ เช่น การจัดตั้งเวทีสิทธิเด็ก หรือการขยายเครือข่ายที่มีอยู่เดิม เช่น การที่เวทีสิทธิเด็กองค์กรสมาชิกเพิ่มขึ้น^๙

การที่เครือข่ายทางสังคมมีการขยายตัวออกไป ทาให้เครือข่ายทางสังคมมีลักษณะคล้าย เครือข่ายในสมอง โดยโครงสร้างของสมองนั้นจะทาให้เกิดการเรียนรู้ในระดับที่สูงเพื่อการมีชีวิตรอด และโครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการที่จะเกิด สังคมแห่งการเรียนรู้ได้ โครงสร้างทางสังคมต้องปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างอำนาจในแนวดิ่ง ไปเป็น เครือข่ายสังคมที่มีการโยงโยความสัมพันธ์ในทุกทิศ และสรุปว่า เครือข่ายทางสังคม คือ สังคมแห่ง

^๗ นฤมล นิราทร, “การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ”, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

^๘ ประเวศ วะสี, “ชุมชนเข้มแข็ง ทูตทางสังคม”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม และ ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

กัลยาณมิตรหรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning social networks) โดยเครือข่ายสังคมจะต้องมีความสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า เครือข่าย (Network) ได้แก่ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเป็นข่าย ซึ่งมีความหมายในหลายมิติ โดยอาจหมายถึงทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และอาจหมายถึงโครงข่ายของระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่น ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ Internet หรือระบบเทคโนโลยี โทรคมนาคมที่เป็นโครงสร้างทางกายภาพ ซึ่งมีการโยงใยเป็นโครงข่ายที่ต่อเนื่อง โดยเป็นทั้งโครงข่ายที่มีการกำหนดแบบแผนและมิได้กำหนดแบบแผนแห่งความสัมพันธ์เอาไว้รวมทั้งมีขนาดและรูปแบบความสัมพันธ์ / การเชื่อมโยงที่แตกต่างและหลากหลาย^๙

จากหนังสือ “๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ ๘๑ พรรษา ได้จัดทำขึ้น เพื่อรวบรวมพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๑๐}

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยต่างๆที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ^{๑๑} นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ในหนังสือ “ใต้เบื้องพระยุคลบาท” ว่าพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งมาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและประโยคหนึ่งที่ทรงอธิบายว่า หัวใจก็คือคำว่าพอ เศรษฐกิจพอเพียงก็คือคำว่าพอ คุณจะมี ชีวิตที่ตั้งอยู่บนมาตรฐานความพออย่างไร ความพอก็คือคำว่าพอประมาณ ความพอประมาณ พระองค์ขยายความต่อไปอีก ไม่ใช่ผมพูดนะครับ พอประมาณคือพอแต่จำเพาะตัวเองที่หากินได้อย่างมี เหตุมีผล ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงไม่ต้องไปเบียดเบียนคนอื่นเขา แน่นนอนมาตรฐานแต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ใช่

^๙ พระสุทธิภัย อาภากร, “เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ”, (กรุงเทพมหานคร :โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๘๔.

^{๑๐} พิศิษฐ์ ใจทย กิ่ง, ดร. ๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๓.

^{๑๑} อ่างใน กัญญารัตน์ กิ่งก้า, “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านม่อนหินแก้ว ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

ทุกคนจะให้จนเหมือนกันหมด นั่นก็ไม่ใช่ชีวิตจริง บางคนมาตรฐานมีสมบัติเท่ากินอะไรก็โชคดีไป มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ อีกคนกินแต่เงินเดือนจริงๆ มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ แต่ทุกคนต้องมีมาตรฐาน เส้นระดับพอดีของตัวเอง คือ ต้องสร้างมาให้ได้ แล้วยึดตรงนั้นเป็นหลัก ซึ่งภาษาทางพุทธเราก็สอน อยู่แล้วเสนาทางสายกลาง มีชฌิมมาปฏิบัติ คือ ทางสายกลาง คือไม่หย่อน ไม่ตึงเกินไป เหมาะสมแต่ ละคน^{๑๒} รวมถึงการศึกษาาระบบเศรษฐกิจของชุมชนไทยในอดีต ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่ง ผลิตพืชผล พืชพันธุ์ไว้เพื่อกิน เพื่อใช้เอง ไม่มีระบบการพึ่งพิงสังคมภายนอก มีความผูกพันกันสูง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความพอเพียงในตนเอง นับถือระบบเครือญาติเป็นสำคัญ และไม่มีการแบ่ง ชนชั้นกัน เป็นต้น^{๑๓}

นักวิชาการได้กล่าวสรุปถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หลักการของเศรษฐกิจ พอเพียง (Sufficiency Economy) เปรียบเสมือนเครื่องยนต์ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้และสรุป สารสำคัญได้ดังนี้

๑. ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึงความสามารถในการควบคุมความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความปรารถนาและพฤติกรรมตลอดจนการประพฤติปฏิบัติอยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล โดยมีลักษณะที่ เป็นนามธรรมอยู่มากและสามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามกรณี ซึ่งความประมาณอาจหมายถึง ระดับปานกลาง

๒. ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึงเป็นหลักที่มีความคิดลึกซึ้งซึ่งเป็นความมีเหตุมี ผลที่ยึดคน ชุมชนและประเทศชาติเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งอาจจะต้องพิจารณาปัจจัยรอบด้านตัวอย่าง เช่นเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความอิสระเสรี การพึ่งพาตนเองได้ ฯลฯ

๓. การมีภูมิคุ้มกัน (Immunity) หมายถึงการมีสภาพที่พร้อมต่อการถูกระทบจากสิ่งเร้า ต่างๆ กล่าวคือ “การมีภูมิคุ้มกัน” เป็นศัพท์ทางการแพทย์ที่ถูกนำมาอธิบายถึงสภาพร่างกายที่ สามารถต้านทานเชื้อโรคที่เข้าร่างกายโดยมีการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อที่จะลดหรือควบคุมความเสี่ยง (Risk) ต่อปัจจัยที่เข้ามากระทบไม่ให้ก่อปัญหาหรืออุปสรรคจนต้องเกิดความสูญเสียตามมา ดังนั้นการ สร้างภูมิคุ้มกันจึงเป็นกระบวนการป้องกันตนเองเพื่อควบคุมความเสี่ยงด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยความเสี่ยงนั้น^{๑๔}

กล่าวโดยสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่มุ่งให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตที่พอดีพออยู่พอกิน พอใช้ ไม่ให้เดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยที่จะต้องสร้างพื้นฐานแก่ตัวเองให้ดีเสียก่อนไม่มุ่งหวัง ความเจริญแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งอยู่ในทางสายกลางมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตอดทน ขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักการประมาณตนเอง

^{๑๒} สุเมธ ตันติเวชกุล ดร, **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐๓.

^{๑๓} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๑๔} จรัญ จันทลักขณา, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกสรยั่งยืน**, (กรุงเทพฯ- มหานคร : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

และดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล อาศัยตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มในชุมชนและดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระกนกพงศ์ สมจิตโต (หอมสุวรรณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างเครือข่ายการให้บริการสุขภาพแก่พระสงฆ์ของโรงพยาบาลบางปลาหม้อและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในอำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันมีความจำเป็นในการพัฒนาการจัดระบบในรูปแบบเครือข่าย แทนการขยาย โรงพยาบาล โดยใช้หลักการที่สามารถเชื่อมโยงบริการทั้ง ๓ ระดับเข้าด้วยกัน ตั้งแต่ระดับปฐมภูมิ ทูตยภูมิ และตติยภูมิ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามสภาพข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์และการคมนาคม โดยไม่มีเส้นแบ่งของ การปกครองหรือการแบ่งเขตตรวจราชการ เป็นตัวขวางกั้น ทั้งนี้ในการพัฒนาโรงพยาบาลระดับต่างๆ ให้ เป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือข่ายบริการเพื่อให้โรงพยาบาลแต่ละแห่งเติบโตอย่างมีทิศทาง มีภารกิจ หน้าที่ชัดเจน มีจังหวะก้าว และเกี่ยวพันซึ่งกันและกันภายในเครือข่าย ซึ่งโรงพยาบาลแม่ข่าย โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอาสาสมัครสาธารณสุข รวมทั้งเครือข่ายภาคีมีการระในการ พัฒนาการให้บริการสุขภาพทาร่วม คือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการควบคุม ป้องกันโรค ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ^{๑๕}

วนิดา ก่องคำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายทางสังคมคนพิการของเทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว” ผลการวิจัยพบว่า ในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว มีทุนทางสังคม คือ เมืองค์กรภาคีรัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว สถานีอนามัยบ้านเจดีย์แม่ครัว โรงเรียนบ้านเจดีย์แม่ครัว โรงเรียนบ้านแม่แฝก และกลุ่มในภาคชุมชน ได้แก่ กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มพัฒนาสตรีแม่บ้าน สถาบันครอบครัว ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม คือ ทุนที่เป็นสถาบัน และองค์กรและกลุ่มต่างๆ มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือคนพิการ ซึ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นไปตามระเบียบ กฎหมาย นโยบายขององค์กรและกลุ่ม โดยแต่ละองค์กรและกลุ่ม มีบุคคลในสังกัด ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ด้านช่วยเหลือคนพิการ เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่องค์กรและกลุ่มกำหนดไว้ได้แก่ บุคคลในองค์กรภาครัฐ คือ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านเจดีย์แม่ครัว คุณครูโรงเรียนบ้านเจดีย์แม่ครัว คุณครูโรงเรียนบ้านแม่แฝก และบุคคลในภาคชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข สตรีแม่บ้าน และผู้ดูแลคนพิการ ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม คือ ทุนมนุษย์ และบุคคลเหล่านี้ยังมีองค์ความรู้ในการช่วยเหลือคนพิการ ซึ่งถือเป็นทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ด้านดูแลสุขภาพการรักษาพยาบาลคนพิการ ความรู้ด้านการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการ และนอกจากนี้ยังมีความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางปัญญา และวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง รูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายสังคมคนพิการในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัวพบว่า ในพื้นที่ยังไม่มีกรร่วมตัวกันเป็นกลุ่มที่เป็นรูปธรรมร่วมกัน มีรูปแบบการเชื่อมโยงของระบบเครือข่าย สังคมด้านคนพิการในพื้นที่ขององค์กรและกลุ่มต่างๆ เป็นเพียงการเชื่อมประสานความร่วมมือกันตาม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มหรือกลุ่ม เป็นลักษณะเครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่ คือ

^{๑๕} พระกนกพงศ์ สมจิตโต (หอมสุวรรณ), “แนวทางการสร้างเครือข่ายการให้บริการสุขภาพแก่พระสงฆ์ของโรงพยาบาลบางปลาหม้อและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในอำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

เกิดขึ้นโดยอาศัย ภารกิจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือกลุ่ม ส่วนกิจกรรมและความสัมพันธ์เป็น ลักษณะที่แต่ละองค์กรและกลุ่ม มี การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายใน ภาคส่วนของตน การเชื่อมโยงของระบบเครือข่ายสังคมด้านคนพิการในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว ขององค์กรและกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ตามแนวคิดการจัดการเครือข่ายของกลุ่ม “พันธมิตรแห่งดวงดาว” หรือ “Star Alliances” โดยผ่านหลัก ๖ ประการ ซึ่งได้ศึกษาจากองค์กรและกลุ่มที่ถือได้ว่าเป็นทุน ทางสังคมในพื้นที่ พบว่า โดยภาพรวมแล้วการเชื่อมโยงเครือข่ายคนพิการในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์ แม่ครัวไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายตามแนวคิดการจัดการเครือข่ายพันธมิตรแห่งดวงดาวหรือ “Star Alliances” พบการเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านหลัก ๖ ประการ เพียงด้านเดียว คือ การเชื่อมโยงด้านบุคคล สำหรับการเชื่อมโยงอีก ๕ ด้าน ยังไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายร่วมกัน^{๑๖}

ฉัตรชัย สิงโต ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติระหว่างภาคประชาชนภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง” ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเสพติ ระหว่าง ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ใช้ รูปแบบเครือข่าย ๕ รั้วล้อมไทยป้องกันยาเสพติ โดยมีรูปแบบโครงสร้างเป็นคณะกรรมการ แต่ละ คนมีหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์แบบแนวราบ มีเป้าหมายทิศทางอันเดียวกันคือ การแก้ไข ปัญหาเสพติที่แพร่ระบาดในกลุ่มเด็กและเยาวชน มีกิจกรรมที่ได้มีการวางแผนร่วมกันโดยเน้น ประเพณีชาวบ้านในพื้นที่ ใช้วิธีการสันติวิธี ให้อภัยซึ่งกันและกันในสังคมความเป็นอยู่ที่ เป็นเครือข่าย ๒. ขั้นตอนวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเสพติในพื้นที่ตำบล ร่องเคาะ ระหว่างภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีขั้นตอนและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติของชาวบ้านที่ประสบ ความสำเร็จและยั่งยืน โดยนับตั้งแต่การสำรวจปัญหา การค้นปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา การ กำหนดกิจกรรมต่างๆ การดำเนินการแก้ไขโดยชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินงาน ตลอดกระบวนการขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๓. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาเสพติตามนโยบายของรัฐบาลใน การแก้ไขปัญหาเสพติ คือ ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการสร้างเครือข่ายในการมี ส่วน ร่วมของภาคประชาชนให้มากขึ้น โดยรัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวและติดตาม ประเมินผลการทำงาน โดยเฉพาะด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติ^{๑๗}

ศิริพร ตันติยมาศ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมี ส่วนรวมที่มี ประสิทธิภาพ สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบของการบริหารเครือข่าย

^{๑๖} วนิตา ก่องคำ, “การสร้างเครือข่ายทางสังคมคนพิการของเทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว” , **หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ

^{๑๗} ฉัตรชัย สิงห์โต, “รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เสพติระหว่างภาคประชาชนภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง”, **หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

เรียนแบบมีวินร่วมสังกัดกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ เรียงตามลำดับตามน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ๑) กิจกรรมที่ทำงานกัน ๒) การใช้เทคโนโลยี ๓) ทักษะด้านภาวะผู้นำ ๔) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม ๕) การติดต่อสื่อสาร ๖) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๗) องค์การ (เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม ๘) บรรยากาศการมีส่วนร่วม ๒. ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก ๓. รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม ๘ องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสมถูกต้องเป็นไปได้และสามารถนำไปเป็นประโยชน์สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^{๑๘}

พระวิทยา ญาณสาโร (คุมราชภู) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงได้แก่เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่พอกิน พอใช้ เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ้มทุ่ยสร้าง ความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไป^{๑๙}

มนูญ มุกขประดิษฐ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาประเทศในช่วง ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นชัดถึงการพัฒนาที่ไม่สมดุล ทำให้เกิดความ เหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เกิดปัญหาความยากจนและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความอ่อนแอของสังคมไทยภายใต้กระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมยัง ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยม ในวิถีชีวิตที่ติงามของคนไทยอย่างรุนแรงอีกด้วย ขณะเดียวกันกับที่ โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กว่า ๓,๐๐๐ โครงการที่มุ่งเน้นความพออยู่ พอกิน พอเพียงและคุณภาพชีวิตของประชากรที่ได้น้อมนำเอาหลักพระพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการพัฒนาของพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ก่อให้เกิดคุณูปการแก่ประชาชนและประเทศชาติเป็นอันมาก จนกระทั่งภาครัฐได้น้อมนำเอาไปเป็นปรัชญานำในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาของประเทศไทย ผลของการศึกษาวิจัยจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ยังได้ขอสรุปด้วยว่า การพัฒนาประเทศตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีรากฐานมาจาก

^{๑๘} ศิริพร ตันติยศมาศ, “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร”, **หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๙} พระวิทยา ญาณสาโร (คุมราชภู), “การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

หลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้สังคมและประเทศชาติ ดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน มีภูมิคุ้มกัน มีคุณภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี^{๒๐}

อรรถพล อุทุมพร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใน องค์การบริหารส่วนตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนทุกคน รู้จักและรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ เสียงตามสาย ของหมู่บ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์เอกสารสิ่งพิมพ์ของทางราชการ และจากอินเทอร์เน็ตและเขาใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ยคนละ ๑ ครั้ง หากประชาชนทุกครัวเรือนสามารถดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้ จริง ก็จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและระดับประเทศได้^{๒๑}

จตุพล ยะจอม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับความรู้ความเข้าใจ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปาย อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประเด็นหัวข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดได้แก่ ประเด็นความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัว รองลงมาได้แก่ ประเด็นการดำเนินชีวิตทางสายกลางถือเป็นเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากนั้น ยังได้แสดงความคิดเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส ไว้เพื่อชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต ให้แก่พสกนิกรชาวไทย ๒. ระดับการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปาย อยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ในส่วนของการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองในครัวเรือน อีกประการหนึ่งนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตก็คือการประหยัดอดออมใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อ ๓. ระดับการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น อยู่ในระดับปานกลาง โดยการเข้าร่วมรวมกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้านกองทุนอื่นๆ มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด ๔. การดำเนินการของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง โดยการรวมกลุ่ม ต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อที่จะเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน เช่นการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ การรวมกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้นมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และประเด็นที่ชุมชนมีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทอดทิ้งกันก็เป็นประเด็นที่ชุมชนใช้ใน

^{๒๐} มนูญ มุกขประดิษฐ์, “วิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๑} อรรถพล อุทุมพร, “การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในองค์การบริหารส่วนตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่”, **การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

การดำเนินการมากเช่นเดียวกัน^{๒๒}

อินทรา สุภาแสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ๑. บทบาทของผู้บริหารในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ต่อการพัฒนาวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลป่าบาง ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุในแผนพัฒนาสามปี ในยุทธศาสตร์ด้านการ พัฒนาส่งเสริมการเกษตร โดยมุ่งเน้นส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพทางการเกษตร และ เศรษฐกิจพอเพียง ได้ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม เครือข่ายภาคประชาชน โดย ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนขึ้น มีกิจกรรมที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ทำกินประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และวิธีการผลิต โดยอาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ภูมิปัญญา และวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ๒. ลักษณะการดำเนินวิถีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน พบว่า ประชาชน ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเลือกซื้อของใช้ภายใน ครั้วเรือนและของใช้ส่วนตัวเท่าที่จำเป็นเท่านั้น มีการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีการวางแผนการใช้จ่ายให้เพียงพอ รายได้จากการทำงานได้ใช้จ่ายอย่างประหยัด เก็บออมไว้ และมีการวางแผนในการใช้จ่ายเงินประจำเดือนของครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ ๓. ปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงบทบาทของผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใน การพัฒนาวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้บริหารยังขาดการพัฒนาองค์ความรู้ เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชน งบประมาณสำหรับการส่งเสริม และดำเนินกิจกรรมมีไม่พอเพียง และอัตรากำลังบุคลากรมีน้อย ตลอดจนระบบการประสานงานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องล่าช้า เป็นต้น^{๒๓}

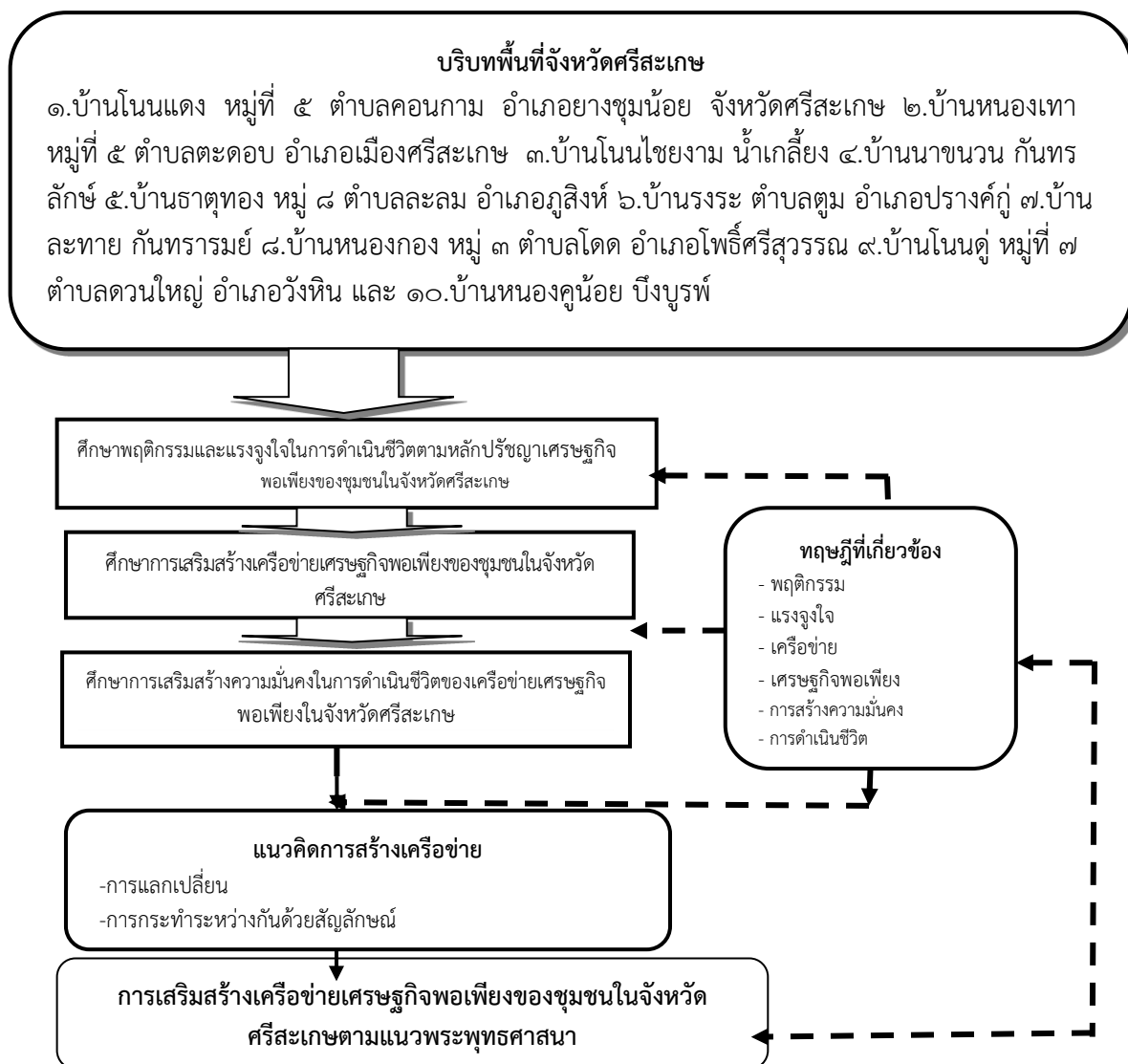
กล่าวโดยสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นพระราชปรัชญาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อให้สังคมไทยมีชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ไม่ว่าจะเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ บนพื้นฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยนำมาประยุกต์ใช้ และที่สำคัญการดำรงชีวิตจะต้องอยู่บนความพอเพียง มีความพอประมาณในการเป็นอยู่ ไม่โลภมาก ไม่เบียดเบียนผู้อื่นมีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน มีความรัก ความเอื้ออาทร มีความรู้รักสามัคคี รักชุมชนรักผืนแผ่นดินรักประเทศชาติที่ให้ความร่วมมือกันแก่เราเองและลูกหลานของเราสืบไป

^{๒๒} จตุพล ยะจอม, “การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในเขตเทศบาล ตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมือง และการ ปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓} อินทรา สุภาแสน, “บทบาทผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

๑.๖ กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการ และวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑ แสดงกรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑) ได้ทราบถึงพฤติกรรมและแรงจูงใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

๒) ได้ทราบถึงการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

๓) ได้ทราบถึงการเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

ในบทนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีหัวข้อที่ต้องศึกษาได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง วัฒนธรรมชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย และสรุป มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริสั่งชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังจะนำมากล่าวเป็นตัวอย่างดังนี้

นักวิชาการได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าหากย้อนกลับไป มองแต่ครั้งในอดีต สังคมชนบทไทยดั้งเดิมเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย เศรษฐกิจพื้นฐาน เป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับการบริโภคใช้สอยในครัวเรือนและในชุมชน มิใช่เพื่อการแลกเปลี่ยน วัตถุประสงค์ในการผลิตสำหรับดำรงชีพมาจากสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ชาวชนบทมี ความใกล้ชิดผูกพันและตระหนักในสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกในรูปของความเชื่อและพิธีกรรม ที่เอื้อต่อการรักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนั้น ความสัมพันธ์หลักในชุมชนยังเป็น ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ซึ่งสอดคล้องต่อการ ใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งการแบ่งปันผลผลิต การพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่างๆ ลักษณะทั้งหมดนี้ จึงทำให้ชนบทไทยในอดีตดำรงอยู่อย่างสงบ และพึ่งพาตัวเองได้และมีความพอเพียงตามอัตภาพ โดยสามารถสืบทอดเอกลักษณ์ดังกล่าวต่อเนื่องอย่างมีขาดสายตลอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของชนบทเกิดขึ้นเมื่อสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่ ความทันสมัย ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ประเทศมหาอำนาจใช้อำนาจทั้งในรูป ความรู้ทางวิชาการ โครงการความช่วยเหลือต่างๆ เข้ามาครอบงำ เพื่อสร้างความหมายของคำว่า “การพัฒนา (Development)” และ “ด้อยพัฒนา (Underdevelopment)” ทั้งนี้เพื่อจัดแบ่งประเภท ของประเทศต่างๆ ออกเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่ยังด้อยพัฒนา ประเทศไทย ถูกให้ความหมายว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนา ทำให้เกิดกระแสความต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ตามแบบประเทศตะวันตก จนในที่สุดได้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ด้วยการ มีแผนพัฒนาที่ชัดเจนเป็นครั้งแรก คือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๐๔ เมื่อเวลาผ่านไป ผลจากการใช้แนวทางพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยเป็นอย่างมากในทุกด้าน สำหรับผลด้านบวกนั้นได้แก่ การเพิ่มขึ้นของ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสาร ที่ทันสมัยหรือการขยายปริมาณ

และการกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้น้อย และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไปถึง คนชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้น้อย ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังก่อให้เกิดผล ลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของอุตสาหกรรม การส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่เพื่อการค้าและส่งออก และการขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลาง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบ เครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง รวมทั้งภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเริ่มถูกกลืนเลือนสูญหายไป สิ่งสำคัญก็คือความพอเพียง (Self-sufficiently) ในการดำรงชีวิตอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ อำนาจและความอิสระในการกำหนดชีวิตของตน รวมทั้งศักยภาพในการควบคุม จัดการให้ได้รับการ สนองตอบต่อความต้องการต่างๆ ซึ่งเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้อง ถูกกระทบกระเทือนจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๐ ที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจขยายตัวแบบฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาสังคมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

ผลที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดคำถาม และข้อสงสัยต่อแนวทางการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ตามแบบตะวันตก ที่เชื่อมาแต่เดิมว่าถูกต้องเหมาะสม ว่าแท้จริงแล้ว แนวทางพัฒนาเช่นนี้ยังคง ถูกต้องและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยต่อไปหรือไม่ แม้ในแวดวงการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักวิชาการและปัญญาชน ก็พบความเกิดกลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ “โต้แย้งทฤษฎีความทันสมัย” เช่น ทฤษฎีพึ่งพิง แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น^{๒๔}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี โดยพระราชทาน ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๗ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์^{๒๕} โดยทรงเน้นถึงแนวทางการพัฒนาประเทศที่จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น โดยสร้างพื้นฐานความพอดี พอกิน พอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน และใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อความจำเป็นพื้นฐานมั่นคงแล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นตามลำดับ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม

๒.๑.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยของอัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม พระ

^{๒๔} อ่างใน พระสมบุรณ์ ปุณณปัญโญ, “บทบาทของพระสงฆ์แควพระบรมธาตุคอยผาสม ในการส่งเสริมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศูนย์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{๒๕} อภิชาติ พันธุ์เสน และคณะ, โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๗.

ชนมพรรษา ดังนี้

“...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่า พอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรงไม่โลภอย่าง มาก คนเราก็ออยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียน คนอื่น...”^{๒๖}

นักวิชาการได้สรุปความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า “เศรษฐกิจพอเพียง เป็น ปรัชญาซึ่งถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับ ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความ พอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมี ผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงาน ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะร้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นัก ทฤษฎีและนักธุรกิจ ในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่ เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและ พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”^{๒๗}

จากหนังสือ “๒๐๙ คำสอนพอเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิม ฉลองพระชนมายุ ๘๑ พรรษา ได้จัดทำขึ้น เพื่อรวบรวมพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าว ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทาง สาย กลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความ พอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมี ผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความ รอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการ ดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ มี ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”^{๒๘}

^{๒๖} “พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย”, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูล เมื่อ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๐, แหล่งที่มา : <http://www.pcru.ac.th/kings/project4.php>.

^{๒๗} คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง* (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาค หนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ^{๒๘} นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน ไว้ในหนังสือ “**ใต้เบื้องพระยุคลบาท**” ว่าพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งมาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและประโยค หนึ่งที่ทรงอธิบายว่า หัวใจก็คือคำว่าพอ เศรษฐกิจพอเพียงก็คือคำว่าพอ คุณจะมี ชีวิตที่ตั้งอยู่บน มาตรฐานความพออย่างไร ความพอก็คือคำว่าพอประมาณ ความพอประมาณ พระองค์ขยายความ ต่อไปอีก ไม่ใช่ผมพูดนะครับ พอประมาณคือพอแต่จำเพาะตัวเองที่หากินได้อย่างมี เหตุมีผล ด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต จึงไม่ต้องไปเบียดเบียนคนอื่นเขา แน่นนอนมาตรฐานแต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ใช่ ทุกคนจะให้จนเหมือนกันหมด นั่นก็ไม่ใช่ชีวิตจริง บางคนมาตรฐานมีสมบัติเท่ากินอะไรก็โชคดีไป มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ อีกคนกินแต่เงินเดือนจริงๆ มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ แต่ทุกคนต้องมีมาตรฐาน เส้นระดับพอดีของตัวเอง คือ ต้องสร้างมาให้ได้ แล้วยึดตรงนั้นเป็นหลัก ซึ่งภาษาทางพุทธเราก็สอน อยู่ แล้วเส้นทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง คือไม่หย่อน ไม่ตึงเกินไป เหมาะสมแต่ ละคน^{๒๙} รวมถึงการศึกษาระบบเศรษฐกิจของชุมชนไทยในอดีต ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพ ผลิตพืชผล พืชพันธุ์ไว้เพื่อกิน เพื่อใช้เอง ไม่มีระบบการพึ่งพิงสังคมภายนอก มีความผูกพันกันสูง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความพอเพียงในตนเอง นับถือระบบเครือญาติเป็นสำคัญ และไม่มีการแบ่ง ชนชั้นกัน เป็นต้น^{๓๐}

นักวิชาการได้กล่าวสรุปถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หลักการของเศรษฐกิจ พอเพียง (Sufficiency Economy) เปรียบเสมือนเครื่องยนต์ที่สามารถขับเคลื่อนไปได้และสรุป สา- ระสำคัญได้ดังนี้

๑. ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึงความสามารถในการควบคุมความรู้สึก นึกคิด ความปรารถนาและพฤติกรรมตลอดจนการประพฤติปฏิบัติอยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล โดยมี ลักษณะ ที่เป็นนามธรรมอยู่มากและสามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามกรณี ซึ่งความประมาณอาจ หมายถึง ระดับปานกลาง

๒. ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึงเป็นหลักที่มีความคิดลึกซึ้งเป็นความมี เหตุมี ผลที่ยึดคน ชุมชนและประเทศชาติเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งอาจจะต้องพิจารณาปัจจัยรอบด้าน ตัวอย่าง เช่นเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความอิสระเสรี การพึ่งพาตนเองได้ ฯลฯ

^{๒๘} พิเศษ โจทย์ กิ่ง, ดร. ๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๓.

^{๒๙} อ่างใน กัญญารัตน์ กิ่งแก้ว, “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจ พอ เพียงของชุมชนบ้านม่อนหินแก้ว ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๕๓).

^{๓๐} สุเมธ ตันติเวชกุล ดร., ใต้เบื้องพระยุคลบาท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐๓.

^{๓๑} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

๓. การมีภูมิคุ้มกัน (Immunity) หมายถึงการมีสภาพที่พร้อมต่อการถูกระทบจากสิ่ง ไร้ ต่างๆ กล่าวคือ “การมีภูมิคุ้มกัน” เป็นศัพท์ทางการแพทย์ที่ถูกนำมาอธิบายถึงสภาพร่างกายที่สามารถต้านทานเชื้อโรคที่เข้าร่างกายโดยมีการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อที่จะลดหรือควบคุมความเสี่ยง (Risk) ต่อปัจจัยที่เข้ามากระทบไม่ให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคจนต้องเกิดความสูญเสียตามมา ดังนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันจึงเป็นกระบวนการป้องกันตนเองเพื่อควบคุมความเสี่ยงด้วยวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับปัจจัยความเสี่ยงนั้น^{๓๒}

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการถูกนำมาใช้โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงนำมาเป็นแนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อรับมือกับการความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากการเฝ้าสังเกตโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตลอด ๕๘ ปีของพระองค์ที่ครองราชย์ นอกจากนี้ ยังได้ระบุหลักการนี้ว่าได้นั้นถึงทางสายกลาง ที่เป็นเส้นทางหลักสู่การเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของคนไทย ไม่ว่าจะอยู่ในครอบครัว ธุรกิจ และในชุมชนโดยเฉพาะหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจเอเชียในปี ๑๙๙๗ ที่องค์กรธุรกิจจำนวนมากในประเทศไทยได้ล้มละลาย พระเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวิธีการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจให้กลับคืนมาสู่ความยั่งยืนได้อีกครั้งหนึ่ง^{๓๓}

๒.๑.๒ หลักแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสาย กลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีใน ตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการ กระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้^{๓๔}

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความ มั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตามทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

๓. ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้ ความพอประมาณ หมายถึงความพอดีไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในระดับที่พอประมาณ

^{๓๒} จรัญ จันทลักษณ์, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสมดุลและการเกษตรยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๙), หน้า ๙.

^{๓๓} Avery, G.C., **Leadership for sustainable futures : Achieving success in a competitive world**, Cheltenham, (UK and Northampton, MA, USA : Edward Elgar, 2005), p. 12.

^{๓๔} รัตนา แก้วเสน, “การวางแผนระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่สมดุลด้วยตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

ความมีเหตุผล คือการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคตอันใกล้

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้อง อาศัย ทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบ ด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและ ความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรมมีความ ซื่อสัตย์ สุจริตและความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕.แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และ ปฏิบัติตน ของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการ พัฒนาบริหาร ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุค โลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง ภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการ นำ วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกใน คุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มี สติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจพอเพียงคือ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ได้แก่ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และ การมี ระบบภูมิคุ้มกัน ซึ่งเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันเหมือนเป็นห่วง ๓ ห่วง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ กับ คุณธรรม อันเป็นเงื่อนไขอีก ๒ เงื่อนไขได้แก่

ความมีเหตุผล โดยเน้นการปรับกิจกรรมและการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับภูมิสังคม การที่ ภูมิประเทศและภูมิอากาศของประเทศไทยเหมาะสมกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และ ประชากรมี ความชำนาญเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม มีเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สนับสนุน อาชีพ เกษตรกรรม และความต้องการอาหารของโลกเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ทำให้เกษตรกรรมเป็นสาขา การ ผลิตที่สำคัญสำหรับประเทศ เปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมที่เราต้องพึ่งพิงเงินทุน เทคโนโลยี และ การ บริหารจัดการจากต่างประเทศ

ความพอประมาณ ในการทำกิจกรรมหรือลงทุนธุรกิจต่างๆ ต้องคำนึงถึงความสามารถ ด้านการบริหารจัดการของผู้จะลงทุน ความพร้อมของเงินทุน และเทคโนโลยี ซึ่งควรจะต้องมีประสบการณ์ในการบริหารกิจกรรมหรือธุรกิจที่จะดำเนินการ ต้องมีเงินทุนเพียงพอ หากจะต้องกู้เงิน ก็ให้เป็นส่วนน้อยและมีความมั่นใจว่าจะใช้คืนเงินกู้ได้ และต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ใช้เป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปรับปรุงเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง

การมีภูมิคุ้มกัน เราต้องสร้างภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายทุนที่ทำให้เกิดวิกฤต เศรษฐกิจของประเทศมาแล้วไม่ให้เกิดอีก ต้องแก้ไขการที่พึ่งตัวเองไม่ได้ ด้านพลังงานและการที่ไม่สามารถเรียนรู้หรือปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ เราต้องมีภูมิคุ้มกันความโลภของเราเอง ไม่ให้ความโลภที่ต้องการเพิ่มปริมาณผลผลิตทำให้เราต้องใช้ปุ๋ยใช้ยาฆ่าแมลงในภาค การเกษตรความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันเป็นสาระหลักของปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง โดยมีเงื่อนไขดังนี้

ความรอบรู้ ต้องรู้ทันโลก รู้เขารู้เรา เราต้องรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อที่จะ ปรับตัวให้ทันและได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้นให้ได้ ซึ่งผู้ที่เอาใจใส่ที่จะรับรู้และสามารถ ประเมินผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และปรับตัวให้เข้ากับการ เปลี่ยนแปลงได้ดีจะได้เปรียบ

ความรอบคอบ การคิดอย่างรอบคอบต้องเข้าใจความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยและ คาดการณ์ได้ว่า การกระทำของเรา หรือผลกระทบของการกระทำของคนอื่นมีเหตุและปัจจัยที่จะมีผล ต่อเราอย่างไร ต้องมีการวิเคราะห์เหตุปัจจัย หรือสถานการณ์ที่เป็นไปได้หลายๆ สถานการณ์ และ เตรียมหาวิธีการรับมือกับผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ความสุจริต ให้สำนึกในคุณธรรม จริยธรรมตลอดเวลา การมีสติปัญญา หากขาดสติก็ขาดทุกอย่าง สติอาจขาดได้ง่ายๆ จากการเสพติดหรือสุรา การขาดสติทำให้ทางปฏิบัติทั้งกาย วาจา และใจ เสื่อมเสียไปด้วย สติไม่เกิด ปัญญาไม่เกิด แก้ปัญหาไม่ได้ การงานก็ไม่สัมฤทธิ์ผล^{๓๕}

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความพอเพียงอย่างน้อย ๗ ประการด้วยกัน คือ

ประการที่ ๑ พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน

ประการที่ ๒ จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก

ประการที่ ๓ สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและ ทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้สิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน

ประการที่ ๔ ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนเข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประการที่ ๕ ปัญหาความพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

^{๓๕} พงพิสิษฐ์ วิเศษกุล, เศรษฐกิจเขียวและใส, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๕.

ประการที่ ๖ อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชน ที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐาน ทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

ประการที่ ๗ มีความมั่นคงพอเพียงไม่ใช่ুবวาบ เตี้ยจนเดี้ยวรววยแบบกะทันหัน เตี้ยวตงาน ไม่มีกินไม่มีใช้ เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น

- เศรษฐกิจพื้นฐาน
- เศรษฐกิจสมดุล
- เศรษฐกิจบูรณาการ
- เศรษฐกิจศีลธรรม^{๓๖}

แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปง่าย ๆ คือ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข อันประกอบไปด้วยพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมีความรู้ มีคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน^{๓๗}

สรุปได้ว่า แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม มุ่งเน้นการพึ่งตนเองโดยยึดหลักความพอประมาณ ความมี เหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมที่ก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่มุ่งให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตที่พอดี พออยู่พอกิน พอใช้ ไม่ให้เดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยที่จะต้องสร้างพื้นฐานแก่ตัวเองให้ดีเสียก่อน ไม่มุ่งหวังความสำเร็จแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งอยู่ในทางสายกลางมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต อดทนขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักการประมาณ ตนเองและดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล อาศัยตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ให้มีความสำคัญกับการรวมกลุ่มในชุมชน และดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน และการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสาย กลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

๒.๒ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

^{๓๖} อ่างใน อภิชา ที่รักษ์, ทางรอดในภาวะเศรษฐกิจถดถอย โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้าวิชาการ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๖-๑๖๘.

^{๓๗} สรรเสริญ วงศ์ช่อม, เศรษฐกิจพอเพียง : พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพฯ : เพชรรุ่ง การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

ตามที่ได้กล่าวเป็นการปูพื้นฐานมาในส่วนก่อนหน้าแล้ว ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นชัดแจ้งในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ หลากหลายที่มีขึ้นเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นนั้น ประการแรก คือ ความพออยู่ – พอกิน และพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักของชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรมในข้อต่าง ๆ อันมีหลักแห่งการเดินทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา เป็นปฐม นอกไปจากนั้นก็ยังมีเรื่องของการพอเพียงเป็นการประมาณในการบริโภคซึ่งอยู่ในหลักธรรมเรื่อง มัตตัญญูตา ยังเรื่องการสันโดษประมาณตน มีวิริยะ อุตสาหะในการประกอบอาชีพและการไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เบียดเบียน ฯลฯ อันเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง

นอกไปจากนี้ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้พระราชทานไว้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตนั้น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้งปวง นอกจากช่วยให้ประชาชนมีพอกินและพอเพียงอย่างมีเหตุผลแล้ว ยังเน้นถึงเรื่องการไม่เบียดเบียนและการพึงพิงอิงอาศัยกันระหว่างคนกับคนและกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมโดยให้บังเกิดมีความเกื้อกูลประสานประโยชน์กันระหว่าง “ชีวิต” กับ “ธรรมชาติ” เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืนทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าปรัชญาหลักของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ได้น้อมนำเอาหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนามาใช้เป็นรากฐานสำคัญ ในการดำเนินการให้ประสานกลมกลืนกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทย ซึ่งมีพื้นฐานและรากเหง้ามาจากพระพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ดังเช่นหลักของการเดินสายกลาง ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวไทยควรจะมีอยู่ประจำใจในชีวิต หลักมัชฌิมาปฏิปทาในระดับโลกียธรรม คือ ความพอดี และความรู้จักพอในทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิต การลดละและเลิกความโลภตามกระแส “วัฒนธรรมการบริโภคที่ไร้สาระและเน้นวัตถุนิยมนั้น จะเป็นภูมิคุ้มกันความหายนะของชีวิตและเศรษฐกิจสังคมของชาติได้ “การมัธยัสถ์อดออมและรู้จักซึ่งคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของปัจจัยในการดำรงชีวิต การรู้รักสามัคคี ไม่เอาर्डเอาเปรียบ ไม่ทำลายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การให้การมีเมตตา การสงเคราะห์ช่วยเหลือและประสานประโยชน์กันจะเป็นปราการที่เข้มแข็งในการที่จะไม่ให้หลุดเข้าไปในห้วงแห่งความเขี้ยวกรากของลัทธิทุนนิยม และบริโภคนิยม อันเป็นภัยร้ายแรงของชีวิตสังคมและประเทศชาติ^{๓๘}

โดยที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความประสงค์จะแยกวิเคราะห์ในแต่ละเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาตามลำดับเรื่องที่เกี่ยวข้องจึงใคร่ขอแยกแยะออกเป็นหัวข้อย่อยเพื่อสะดวกในการอธิบายและวิเคราะห์ความตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรม มัชฌิมาปฏิปทา

โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับหลักธรรม มัชฌิมาปฏิปทาเป็นลำดับแรกและเป็นรากฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ในบทย่อยนี้จึงเห็นควรพูดถึงในรายละเอียดเป็นการเฉพาะก่อนดังต่อไปนี้

^{๓๘} มนุญ มุขประดิษฐ์, แนวคิด “ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง”, มติชน (มติชนบท), (กรุงเทพมหานคร-นคร : ฉบับที่ ๒๐๔ ปีที่ ๑๑, ๒๕๔๑), หน้า ๕.

พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ อีกทั้งพุทธธรรมนั้นก็มิใช่เป็นเพียงปรัชญาของนักปรัชญาหรือเรื่องของนักคิดที่กำลังคิดค้นหาความจริง โดยใช้เหตุผลเชิงตรรกวิทยาหักล้างพิสูจน์ความจริงกันอยู่ หากแต่พุทธธรรมเป็นเรื่องของ “การปฏิบัติ” หรือเป็นการปฏิบัติของผู้ทรงปัญญา ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาให้กับชีวิตและความเป็นอยู่จริงของมนุษย์ พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการสอนความจริงที่เป็นประโยชน์ และสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่จะนำมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้ ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ จึงไม่ทรงสนับสนุน การพยายามเข้าถึง “สัจธรรม” ด้วยวิธีครุ่นคิด และถกเถียงหาเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาทางอภิปรัชญา ซึ่งไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ และด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนา เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงของมนุษย์นี้เอง ความเป็น “พุทธธรรม” จึงต้องอาศัยการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมประกอบด้วย^{๓๙}

และก็ด้วยเหตุที่ว่า “พุทธธรรม” เป็นธรรมอันยิ่งใหญ่ที่ได้วางแนวทางปฏิบัติเพื่อให้มนุษย์พ้นจากทุกข์และดำเนินไปสู่ชีวิตอันประเสริฐทั้งในระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรมนี้เอง พุทธธรรมข้อหนึ่งที่สำคัญที่สุด ในฐานะที่เป็นทางชีวิตอันประเสริฐของทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ก็คือ มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นทั้งมรรดา และเป็นพุทธจริยธรรม สำหรับการครองชีวิตของพุทธศาสนิกชนให้ตั้งมั่นอยู่ใน “พรหมจรรย์” หรือ “พรหมจรรย์” ซึ่งหมายถึง ระบบการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ดังความในพระบาลี ว่า^{๔๐}

...ภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิปทา (ไม่ว่า) ของคฤหัสถ์หรือของบรรพชิต คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตามปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมยังอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จไม่ได้ เพราะการปฏิบัติผิดนั้นเป็นเหตุกึ่งมิจฉาปฏิปทา คืออะไร ? คือมิจฉาทิฎฐิ ฯลฯ มิจฉาสมาธิ

...เราย่อมสรรเสริญ สัมมาปฏิปทา (ไม่ว่า) ของคฤหัสถ์หรือของบรรพชิต คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม ประพฤติชอบแล้ว ย่อมทำอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จได้ เพราะอาศัยการปฏิบัติถูกเป็นเหตุ กึ่งสัมมาปฏิปทา คืออะไร ? คือสัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ

พระพุทธพจน์ ข้างต้นนี้ แสดงถึงมรรค คือ มัชฌิมาปฏิปทา นี้เองว่าเป็น “สัมมาปฏิปทา” และยังย้ำให้เห็นชัดเจนว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นหลักธรรมที่มุ่งให้ใช้ปฏิบัติและให้สำเร็จประโยชน์แก่ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์^{๔๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นประมวลคำสอนภาคปฏิบัติ คือระบบ “จริยธรรม” ทั้งหมดของพระพุทธศาสนา มีรายละเอียด ขอบเขต กว้างขวาง มากเกินกว่าที่จะพูดถึงให้ครบถ้วนกระบวนความได้ แต่สามารถที่จะอธิบาย “ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง “อันเป็นหัวข้อสำคัญของ อริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรือ อารยอัชฎางคิกมรรค (มรรคาอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง) ดังนี้ คือ^{๔๒}

๑) สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบ (Right View)

๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought)

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๔), หน้า ๘๗.

^{๔๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๔/๒๕.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๒๒๓.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๒๓๕.

- ๓) สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech)
- ๔) สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ (Right Action)
- ๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood)
- ๖) สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort)
- ๗) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ (Right Mindfulness)
- ๘) สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration)

องค์ประกอบทั้ง ๘ นี้ มีใช้ทางแปดทาง หรือต้องกระทำให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปที่ละข้อ หากแต่เป็นส่วนประกอบของทางสายเดียวกัน ที่ต้องอาศัยพึ่งพิงกัน เหมือนเกลียวเชือก ๘ เกลียว ที่รวมกันเข้าเป็นเส้นเชือกเดียว ที่ต้องปฏิบัติร่วมกันไปโดยตลอด

ท่านพระธรรมปิฎก (ปัจจุบัน พระพรหมคุณาภรณ์) ให้อธิบายในเรื่องนี้ว่าการศึกษาพัฒนาองค์ธรรมภายใน มัชฌิมาปฏิปทานี้ ก็คือ การพัฒนาของชีวิต หรือพัฒนาการของชีวิตภายใต้กรอบกระบวนการของธรรมชาติ ที่ดำเนินไปตามวิถีแห่งมรรค และเมื่อพูดโดยผลรวมแล้ว ก็กล่าวได้ว่า มรรค นั้น เริ่มด้วย ปัญญาและจบลงด้วยปัญญา โดยเริ่มที่ สัมมาทิฐิ อันเป็นองค์ธรรมที่สำคัญที่สุด และเป็นสะพานเชื่อมไปสู่พัฒนาการด้านอื่นๆ ในระบบการพัฒนาองค์ธรรม ที่เทียบได้กับไตรสิกขา หรือ แบ่งออกเป็นการศึกษา ๓ ส่วน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น เทียบกับมรรคได้ดังนี้^{๔๓}

- ๑) สัมมาทิฐิ
- ๒) สัมมาสังกัปปะ ๓ ปัญญา
- ๓) สัมมาวาจา
- ๔) สัมมากัมมันตะ ๑ ศีล
- ๕) สัมมาอาชีวะ
- ๖) สัมมาวายามะ
- ๗) สัมมาสติ ๒ สมาธิ
- ๘) สัมมาสมาธิ

“ไตรสิกขา” (Threefold Training) นี้สามารถแบ่งแยกออกเป็นหลักสามส่วน คือ^{๔๔}

๑) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกศึกษาอบรมในด้านความประพฤติ ทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality)

๒) อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาอบรม ด้านสมาธิ คือการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งไม่หวั่นไหวง่าย (Training in Higher Mentality หรือ Concentration)

๓) อธิปัญญาสิกขา การฝึกฝนศึกษาพัฒนาในด้านปัญญาให้สูงขึ้นและให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นว่า องค์ธรรมนี้เริ่มต้นด้วย “ปัญญาและจบลงที่ปัญญา” ดังนั้นปัญญา หรือ ความรู้ความเข้าใจและความเชื่อตามหลักเหตุผล คือ สัมมาทิฐิ นั้น จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาชีวิตและพัฒนาประเทศ และหากจะพิจารณา “ปัญญา” ตามตรรกะที่กล่าวมานี้ก็

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๒๒๗.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๐.

อาจเทียบเคียงได้ว่า ในระดับจริยธรรมของโลกียธรรม “พุทธเศรษฐศาสตร์” หรือ “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” ถือว่า “ปัญญา” และจริยธรรม เป็นปัจจัยสำคัญ สูงสุด และปัญญาเป็นสิ่งที่ต้องศึกษา พัฒนา และเรียนรู้ เช่นเดียวกับจริยธรรม ข้อที่น่าเป็นห่วงก็คือ ปัญญาที่พึงปรารถนานั้นไม่สามารถ ที่จะพัฒนาได้ในกระบวนการศึกษาภาคปกติเพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าโลกปัจจุบันได้เน้นไปที่ ความเก่งและความฉลาด ซึ่งในความเป็นจริง ความเก่งและความฉลาดที่ปราศจากปัญญาและ จริยธรรมนั้นเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ด้วยว่า จะคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ฝ่ายตนเองเป็นหลักส่วน “ปัญญา” ที่พึงปรารถนานั้น จะต้องครอบงำประกอบ หรือได้มาจากส่วนประกอบที่สำคัญของ “ไตรสิกขา”

เนื่องจาก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ที่กำหนดหมวดหมู่เทียบเคียงจากอริยมรรคมี องค์แปดในมัชฌิมาปฏิปทานั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความเมตตา กรุณา มีความละเอียด ต่อเบาบ มีจิตใจเข้มแข็ง แน่วแน่ มีสมาธิ มีความรู้เข้าใจในสรรพสิ่งที่เป็นไปตามกระบวนการตาม ธรรมชาติ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ทั้งสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ ซึ่งความฉลาด ที่ผลิตได้จากกระแสและ กระบวนการทางการศึกษาในยุคสมัยใหม่นี้ มิใช่ “ปัญญา” อันเกิดจากการศึกษา – เรียนรู้และพัฒนา ตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้น “ปัญญา” ในความหมายใน “ไตรสิกขา” จึงเป็นปัจจัยและเครื่องมือ สำคัญของชีวิต ทั้งในระดับที่จะดำเนินชีวิตไปสู่วิถีทางที่ประเสริฐในระดับจริยธรรม และเป็นมรรคาที่ จะนำไปสู่ความหลุดพ้นปราศจากทุกข์ไป ได้อย่างเด็ดขาดในที่สุดด้วย

พิจารณาในแง่ของศีล ท่านพระธรรมปิฎก ได้แสดงทัศนะไว้ว่า ต้องทำความเข้าใจโดยแจ่ม แจ่มก่อนว่า สาระสำคัญของศีล คืออะไร ศีลที่เป็นองค์มรรค ที่จำเป็นจริงๆ สำหรับชีวิตมนุษย์ที่ดีงาม กินขอบเขตกว้างขวางเพียงใดจะต้องเข้าใจว่า มรรคที่กล่าวนี้ มิใช่มรรคา สำหรับพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น มิฉะนั้น ศีล จะต้องหมายถึงเฉพาะถึงศีล ๒๒๗ หรือ ปาฏิโมกขสังวรศีลเท่านั้น จึงต้องพึงย้ำไว้ก่อนว่า ศีลมิใช่หมายถึงความประพฤติดีงาม สุจริตกาย และวาจา ใจ เท่านั้น หากแต่ต้องหมายถึง อาชีวสุจริต ด้วย^{๕๕}

เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีในพระบาลีด้วยเช่นกันว่า “...อะไร ชื่อว่าศีล.....เจตนาชื่อว่าศีล เจตสิกชื่อว่าศีล ความสำรวม ชื่อว่าศีล ความไม่ล่วงละเมิด ชื่อว่าศีล...”^{๕๖}

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศีล คือ เจตนาที่จะไม่ล่วงละเมิด ระเบียบ กฎเกณฑ์ บทบัญญัติ ไม่ ละเมิดต่อผู้อื่น ไม่มีเจตนาเบียดเบียนผู้อื่นรวมทั้งธรรมชาติด้วย

พิจารณาในแง่ของปัญญา ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน นักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธคนสำคัญ วิเคราะห์เรื่อง “ปัญญา” ไว้ว่า

...เมื่อ “ปัญญา” เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถ้าจะประ ยุกต์ “ปัญญา” ให้เข้ากับการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ “ปัญญา” จะต้องเป็นปัจจัยการผลิต ที่สำคัญที่สุดเพียงปัจจัยเดียว นั่นก็คือ การผลิตในพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นวิถีแห่งปัญญา ซึ่ง ต่างกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ในปัจจุบัน ที่เน้นทุนเป็นปัจจัยผลิตหลัก (Mode of Pro duction) ผลผลิตที่สำคัญของปัญญาก็คือความสุขหรือการลดความทุกข์ให้น้อยลง และถ้า

^{๕๕} พระธรรมปิฎก, เรื่องเดียวกัน หน้า ๗๖๗.

^{๕๖} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑ / ๓๙ / ๖๑.

หากจะไปสู่เป้าหมายสุดท้ายของปัญญาก็คือ การบรรลุภาวะนิพพาน ซึ่งประกอบด้วย ความสะอาด เนื่องจากมีศีลที่บริสุทธิ์ ความสงบ อันเกิดจากสมาธิและความสว่างจากการเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริงตามธรรมชาติ...

...ดังนั้นเป้าหมายของการผลิตและการบริโภคใน “พุทธเศรษฐศาสตร์” จึงต้องการที่จะทำให้ระบบทั้งระบบดำเนินต่อไปในลักษณะที่ยั่งยืน (Sustainable) โดยที่มนุษย์สามารถลดความทุกข์และเข้าถึงความสุขในระดับต่างๆ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ พระนิพพาน ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญา ดังนั้น จึงต้องการการบริโภค เพียงพอประมาณ เพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ “โลภ” มากเกินไปจนก่อ “กิเลส” เพราะทำให้ปัญญาไม่เกิด เช่นเดียวกัน ประเด็นนี้จึงเป็นหลักของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นความพอประมาณ หรือทางสายกลาง...

...ซึ่งแนวความคิด เศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในความหมายของการสร้างความพึงพอใจสูงสุด (Utility Maximization) ตามกรอบความคิด ของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ทั้งนี้ ถ้าพิจารณาจากมุมมองของ พุทธเศรษฐศาสตร์ อัตถประโยชน์ หรือ Utility ในความหมายที่เข้าใจง่ายแบบพุทธ ก็คือ “กิเลส” การเน้น อัตถประโยชน์สูงสุดก็คือการเน้นให้มีกิเลสมากที่สุดนั่นเอง^{๔๗}

ข้อวิเคราะห์ในเรื่อง การผลิตและการบริโภคโดยเทียบเคียงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีลักษณะเป็น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ กับ เศรษฐกิจกระแสโลก ดังกล่าวข้างต้นนี้ อนุโลมได้ว่าสอดคล้องเป็นแนวเดียวกัน กับ ทรรศนะของท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ในการวิเคราะห์ลัทธิเศรษฐศาสตร์ว่า ถ้าจะมุ่งถึงประโยชน์สุขของมนุษยชาติอย่างแท้จริงแล้ว การมองคุณค่าของการผลิตและการบริโภคเท่านั้น น่าจะเป็นการไม่เพียงพอ และไม่สมควร หากแต่จะต้องมองดู ที่ “การไม่ผลิตและไม่บริโภคด้วย” ซึ่งหากจะมองในแง่ธรรมแล้ว หากมีบุคคลผู้หนึ่งแม้จะมีได้ผลิตอะไรในแง่เศรษฐกิจแต่ถ้าเขาบริโภคทรัพยากรของโลกให้สิ้นเปลืองไปน้อยที่สุด และมีชีวิตที่เกื้อกูลต่อสภาพแวดล้อมตามสมควร ก็ยิ่งดีกว่าบุคคลอีกผู้หนึ่งซึ่งทำงานผลิตสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ชีวิตและสังคมเป็นอันมาก พร้อมทั้งบริโภคทรัพยากรของโลกสิ้นเปลืองไปอย่างมากมาย แต่ดูเหมือนว่าลัทธิเศรษฐกิจทั้งหลายจะยกย่องบุคคลที่ผลิตและบริโภคน้อย (ทำลายมาก) ยิ่งกว่าบุคคลแรกที่ผลิตและบริโภคน้อย (ทำลายน้อย)^{๔๘}

ข้อวิเคราะห์นี้ สอดคล้องต้องกันกับแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง หลักของการ “พออยู่” “พอกิน” พอดีและพอเพียงตลอดจนไม่โลภไม่เบียดเบียนทั้งผู้อื่น และทรัพยากรธรรมชาติ นั้น คือ แนวความคิดหลัก และเป็นพื้นฐานหลัก ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศวางแนวชีวิตตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาไว้ให้มั่น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน มิให้เกิด

^{๔๗} อภิชัย พันธเสน ศ.ดร., เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง กับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์, บทความประกอบการสัมมนาเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนา ฯลฯ (ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน พัทยา , ธันวาคม ๒๕๔๒) หน้า ๒๕.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘) หน้า ๗๘๑.

ความทุกข์ และสามารถดำรงชีวิต อยู่อย่างมีความสุขตามอัตภาพ มีความงดงามและมีสันติสุขไปพร้อม ๆ กันด้วย

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)ยังได้ให้อธิบายเพิ่มเติมอีกด้วยว่า...^{๔๙}

...เป็นการยุติธรรมหรือไม่ที่จะกล่าวถึงหน้าที่ในการผลิตของคนโดยไม่พิจารณาถึงด้านบริโศก ว่าเขาทำความสิ้นเปลือง แก่ทรัพยากรมากน้อยเพียงใด และการมุ่งเน้นหน้าที่ในการผลิตนั้น เป็นการเกื้อกูลแก่ชีวิต และสังคมแท้จริงหรือไม่การที่เศรษฐศาสตร์สนใจเฉพาะแต่สิ่งที่คำนวณได้เป็นตัวเลขและปริมาณที่เพิ่มพูนทางวัตถุด้วยถือตนว่าเป็นจำพวกวิทยาศาสตร์นั้นก็จะต้องให้เศรษฐศาสตร์และลัทธิเศรษฐกิจทั้งหลายยอมรับถึงความคับแคบไม่เพียงพอและความไม่สมบูรณ์ของตนด้วย...

พิเคราะห์ดูสาระสำคัญของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ กับเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริเชิงเปรียบเทียบแล้ว จะเห็นความต้องตรงกันเป็นหลักอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญคือ ความยากจน ขาดแคลน ของคนส่วนใหญ่ คือ “ความทุกข์” ดังที่มีพระกระแสว่า “คนส่วนใหญ่ยังยากจนคั่นคั่น” และ เขากำลังปวดหัว ต้องไปถึงให้เร็วที่สุด ดังนั้น การแก้ไขความทุกข์ ด้วยการไม่เพิ่ม “กิเลส” คือให้พอสมควรและพอเพียง ด้วยความเกื้อกูลกัน จึงเป็นหลักสำคัญ ที่แตกต่างไปจากเศรษฐกิจกระแสหลัก ที่ไม่เน้นการแก้ปัญหาความยากจนและละ “กิเลส” หากแต่กลับไปเพิ่มและเน้นอรรถประโยชน์สูงสุด อันเป็นส่วนเกินเป็นการกระพ้อกิเลส ให้กำเริบจนการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของโลกไม่เคยได้รับผลสำเร็จที่แท้จริงมาจนบัดนี้

กล่าวสำหรับพุทธธรรม “มัชฌิมาปฏิปทา” อันมีอริยมรรค ๘ ประการเป็นองค์ประกอบซึ่งมีทั้งในส่วนที่เป็นในระดับ โลกุตระและโลกียธรรม ซึ่งมีความหมายกว้างขวาง ลุ่มลึก และมีความละเอียดซับซ้อนอยู่เป็นอันมาก ฉะนั้น ควรทำความเข้าใจว่ามีใช้ความประสงค์ของวิธานิพนธ์ฉบับนี้ ที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดของสารัตถสำคัญที่ครอบคลุมไว้ทั้งหมดได้ หากแต่มีความปรารถนาเพียงเทียบเคียงอริยมรรค บางหัวข้อที่เป็นพื้นฐาน หรือสอดคล้องต้องกันกับแนวคิดเศรษฐกิจในระดับ จริยธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้เห็นเป็นประเด็นชัดเจน เพื่อที่จะได้มีการขยายความต่อไปให้ชัดเจนที่สุดเท่านั้น

กล่าวในท้ายสุดสำหรับหลักธรรม มัชฌิมาปฏิปทา นี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้การยอมรับว่าสามารถใช้ได้กับกิจกรรมและกิจการทุกอย่างของมนุษย์เพื่อให้ได้บรรลุถึงความดีงามที่สูงขึ้นไปแต่จะต้องกระทำด้วยความเข้าใจในจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริงจึงจะนับว่าเป็นการกระทำด้วยปัญญาหรือโดยมีสัมมาทิฐิและเป็นมัชฌิมาปฏิปทา^{๕๐}

กล่าวแล้วในเบื้องต้นว่า “ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง อันได้แก่มัชฌิมาปฏิปทานั้น คือ ๑. สัมมาทิฐิ (Right View) ๒. สัมมาสังกัปปะ (Right Thought) อันเป็นองค์ธรรมส่วนปัญญา ๓. สัมมาวาจา (Right Speech) ๔. สัมมากัมมันตะ (Right Action) ๕. สัมมาอาชีวะ (Right Live

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘๒.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘๔.

lihood) อันเป็นองค์ธรรม ส่วน ศีล ๖. สัมมาวายามะ (Right Effort) ๗. สัมมาสติ (Right Mindfulness) และ ๘. สัมมาสมาธิ (Right Concentration) อันเป็นองค์ธรรมส่วน สมาธิ^{๕๑}

ดังนั้นต่อจากนี้ จะใคร่ขอหยิบยก องค์ธรรมในแต่ละส่วนขึ้น พิจารณาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประการใดบ้างเพียงลำดับโดยสรุปดังต่อไปนี้

องค์ธรรมฝ่ายปัญญา

- สัมมาทิฏฐิ (Right View)
- สัมมาสังกัปปะ (Right Thought)

อริยมรรคทั้ง ๒ ประการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) นั้นเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเลยทีเดียว ในพระไตรปิฎก กล่าวไว้ว่า^{๕๒}

.....ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์มรรคเหล่านั้น สัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำสัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำอย่างไร? ด้วยสัมมาทิฏฐิ จึงรู้จักมิจฉาทิฏฐิ ว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ รู้จักสัมมาทิฏฐิว่า เป็นสัมมาทิฏฐิ รู้จัก มิจฉาสังกัปปะว่าเป็นมิจฉาสังกัปปะ รู้จักสัมมาสังกัปปะว่าเป็นสัมมาสังกัปปะ..... รู้จักมิจฉาวาจา.....สัมมาวาจา.....มิจฉากัมมันตะ.....สัมมากัมมันตะ..... ฯลฯ และ

...เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่าง ซึ่งจะเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้นหรืออกุศลกรรม ที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไปเพื่อความเพิ่มพูนไฟบุลย์เหมือนอย่างสัมมาทิฏฐินี้เลย...^{๕๓}

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า สัมมาทิฏฐิ แห่งพุทธธรรมจะมีอยู่ ๒ ระดับทั้งในระดับที่ลุ่มลึกเป็นโลกุตระและสัมมาทิฏฐิในระดับจริยธรรมก็ตาม แต่สัมมาทิฏฐิในระดับโลกที่ยังเนื่องในโลกขึ้นต่อโลกก็ยังคงเป็นความรู้ความเข้าใจ ที่มีต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักแห่งความดี เศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ระบบความคิด ที่มีพื้นฐานมาจากความเป็นสัมมาทิฏฐิ ที่พยายามชี้ให้เห็น คุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ของอัตถประโยชน์ ในระบบเศรษฐกิจกระแสหลักสุดโต่งมุ่งแต่ผลประโยชน์ และละเอียดที่จะแก้ไขความทุกข์อันเนื่องด้วยความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

นักวิชาการชั้นนำ ของประเทศคนหนึ่งกล่าวว่า ทฤษฎีใหม่ในเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็น “สัมมาทฤษฎี” เนื่องจากมีมิติทางจริยธรรม และมีองค์ความรู้ทั้งหมดของโลกและชีวิตประกอบอยู่ เป็นหลักสำคัญ^{๕๔}

สำหรับองค์ธรรม ลำดับที่ ๒ สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) ก็เป็นหลักสำคัญอยู่ในปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่นกัน กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีสัมมาทิฏฐิสามารถมองเห็นปัญหาและภาวะตามความเป็นจริง อันเป็นเหตุผลได้แล้ว จึงจะมีสัมมาสังกัปปะ คือ ดำริ นึกคิด มีทัศนคติ ที่จะดำเนินการใด ๆ อันไม่เป็นการแย่ง หรือเป็นปฏิปักษ์ ต่อแนวทางที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น การไม่คิดลงทุน หรือดำเนินการในสิ่งที่มีความโลภ ความเขลา เคลือบฉาบอยู่

^{๕๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔ / ๒๕๔ - ๒๘๐/๑๘๐ - ๑๘๗.

^{๕๒} อภ.วิ. (ไทย) / ๗๘ / ๕๗๘ - ๕๗๙ - ๕๘๐.

^{๕๓} องค์ติก . (ไทย) ๒๐ / ๒๙๙ / ๓๘.

^{๕๔} ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ศ.ดร. , ทฤษฎีใหม่, มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด, (สถาบันนโยบายศึกษา, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

โดยไม่ยอมตระหนักถึงความเป็นจริง ดังนี้เป็นต้น

องค์ธรรมฝ่าย ศีล

- สัมมาวาจา (วาจาชอบ) (Right Speech)
- สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) (Right Action)
- สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) (Right Livelihood)

องค์ประกอบของมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นมรรคฝ่ายศีลทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่มุ่งหมายจะให้เป็นหลักแห่งวิถีชีวิต ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เดียว กล่าวได้ว่าบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นระบบคิดที่จะต้องมีการยึดมั่นกับกล่าวคือความมุ่งหมายของกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นจะสมบูรณ์ไปไม่ได้เลย หากจริยธรรมขั้นพื้นฐานของคนในชุมชนไม่สามารถปลูกเร้าขึ้นมาได้ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ไม่คดโกง ไม่เบียดเบียนแก่แย้ง หากแต่เกื้อกูล และมีเมตตาต่อกัน ทั้งในสวนชีวิตต่อชีวิตและชีวิตกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปอีกด้วย

ต่อทรรคนะดังกล่าวนี้เห็นสมควรยกพระบาลีในเรื่องการแบ่งปันจัดสรรทรัพยากรด้วยความเกื้อกูล มีเมตตา และเป็นธรรม มากกล่าวอ้างความว่า “...พระผู้มีพระภาค ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพืชของสงฆ์ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภคนั้น พืชของบุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์ พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภคนั้น...”^{๕๕}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้อธิบายไว้ใน พุทธธรรม ว่า สาระและความมุ่งหมายในพุทธธรรมของ “สัมมาวาจา – สัมมากัมมันตะ – สัมมาอาชีวะ” อันเป็นมรรคในมัชฌิมาปฏิปทานั้น มิใช่เป็นมรรคาที่มุ่งเน้นสำหรับภิกษุสงฆ์เท่านั้น หากแต่กินความกว้างขวางครอบคลุมออกไปทั้งระบบ “พรหมจรรย์” และที่จะต้องเน้นให้เห็นชัดเจนก็คือ ศีล มิใช่ หมายถึงความประพฤติดีงาม สุจริตทั้งทางกายและวาจาเท่านั้น แต่หมายถึงอาชีวะสุจริตด้วย^{๕๖}

ดังนั้น สาระทั้งหมดของศีล ในระดับโลกียธรรม คืออยู่ที่เจตนา ได้แก่ ไม่คิดล่วงละเมิดต่อผู้อื่น หรือเบียดเบียนผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นการสำรวมระวัง คอยปิดกั้นหลีกเลี่ยง มิให้ความชั่วเกิดขึ้น เพื่อให้สังคมเป็นไปโดยเรียบร้อยอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข ความโลก ความเบียดเบียน และการสร้างกิเลส อันเป็นลักษณะจำเพาะของเศรษฐกิจกระแสหลักนั้น อยู่ตรงกันข้ามกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแนวพุทธโดยสิ้นเชิง นอกไปจากนี้ ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ ความสมถะพอเพียง และการบริโภคที่ไม่มักมากเกินความจำเป็นถือว่าเป็น “โภชนมัตตัญญูปุคคล” การไม่เบียดเบียน การไม่ทำลายตามองค์ธรรม อันเป็นหมวดศีล ทั้ง ๓ ข้อนี้ ยังเป็นคุณลักษณะสำคัญของการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่จำเป็นอย่างยิ่งอีกด้วย^{๕๗}

ค. องค์ธรรมฝ่าย สมาธิ

- สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) (Right Effort)
- สัมมาสติ (ความระลึกชอบ) (Right Mindfulness)

^{๕๕} วิ.ม. (ไทย) / ๕ / ๙๑ / ๑๖๑.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๗๖๗.

^{๕๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕ / ๔๙๒ / ๓๗๕.

- สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) (Right Concentration)

กล่าวเป็นเบื้องต้น สำหรับ สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) นั้น มีพระบาลีกล่าวไว้ว่า ...สัมมาวายามะ เป็นไฉน? การระดมความเพียร (วิริยารัมภะ) ทางใจความก้าวหน้า ความบากบั่น ความขะมักคะมั้น ความพยายาม ความอดุทธสาหะความฮึดสู้ ความเข้มแข็ง ความมั่นคง ความก้าวหน้าไม่ลดละ ความไม่ทอดทิ้งฉันทะความไม่ทอดทิ้งธุระการแบกหามเอาธุระไปวิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะวิริยสัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์มรรคนับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า สัมมาวายามะ...^{๕๘}

ความเพียรพยายามชอบนี้นับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งประการหนึ่ง ของการดำเนินการเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ความเพียรและความไม่ย่อท้อ การสร้างและกำจัดกุศลกรรมและอกุศลกรรมต่าง ๆ การเพียรรักษาและเสริมสร้างกุศลและการปฏิบัติที่ดีแล้วให้คงอยู่ตลอดไป เป็นมรรคาไปสู่ความสำเร็จและชีวิตที่พึงปรารถนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นเรื่อง “ความเพียร” ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งขาด ทรงสอนและแนะนำเกษตรกรให้สู้ชีวิต สู้อุปสรรคให้มีความเพียรอยู่ในใจโดยตลอด และไม่เพียงแต่เกษตรกรเท่านั้น สำหรับพสกนิกรโดยทั่วไป ก็ทรงสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังเช่นพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” ที่ทรงมีพระประสงค์จะให้ “ความเพียร” เป็นคุณธรรมประจำชีวิตของพสกนิกรชาวไทย โดยทั่วไป เป็นต้น^{๕๙}

สำหรับ “ สัมมาสติ ” เป็นองค์มรรคข้อที่ ๒ ในหมวดสมาธิ หรืออธิจิตสิกขา ในที่นี้ใคร่ขอหยิบยกขึ้นพิจารณาโดยเน้นในระดับจริยธรรมว่า พุทธธรรมนั้น เน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมาก ในการปฏิบัติจริยธรรมทุกขั้นตอน ถือเป็นความสำคัญแห่งกรอบในการดำเนินชีวิต โดยมีสติกำกับความประพฤติปฏิบัติอยู่เสมอที่เรียกว่า “อปปมาท” คือ ความไม่ประมาท ขาดสติ ระมัดระวังตัวไม่ถลาลงไปในทางเสื่อม ไม่ปล่อยกายปล่อยใจไปในกระแสและค่านิยมที่ผิดเช่นยินดีในความฟุ้งเฟ้อของการอุปโภค-บริโภคในระบบวัตถุนิยม มีความสำนึกในหน้าที่ และกระทำการงานด้วยความจริงจัง ซึ่งองค์ธรรมข้อนี้ก็สอดคล้องต้องการกับแนวพระราชดำริที่มีอยู่เสมอว่า “ทำทุกอย่างให้มีสติไม่ประมาทและไม่หวั่นไหวกับสิ่งยั่วยั้งทั้งปวง”^{๖๐}

มีพระบาลี กล่าวถึง สัมมาสติหรือความระลึกรู้ชอบ (Mindfulness) ไว้ว่า “...เราไม่เล็งเห็นธรรมอันแม้สักอย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่ประมาทเลย...”^{๖๑}

องค์ธรรมที่ว่าด้วย สัมมาสติ หรือ ความระลึกรู้ชอบและความไม่ประมาทนี้ ชี้ให้เห็นเป็นตัวอย่าง ถึงความขาดสติในการดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจในยุคเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทุ่มเทลงทุนเพื่อการเก็งกำไรโดยการกักยืมเงินทุนทั้งในและนอกประเทศอย่างมากเป็นประวัติการณ์ มัวเมาในการเสพย์และบริโภค “อรรถประโยชน์” จนเกินตัว ในที่สุดการขาดสติและความประมาทนั้นก็นำมาซึ่งผลลัพธ์ที่เป็นวิกฤติเศรษฐกิจรุนแรง ที่แก้ไขให้ฟื้นตัวได้ยากยิ่งจนบัดนี้

^{๕๘} อภ.ป. (ไทย) ๗๙ / ๗๔ / ๒๖๕.

^{๕๙} พุทธธรรม , อ่างแล้ว , หน้า ๘๐๕.

^{๖๐} องเอก. (ไทย) ๒๐ / ๕๙ / ๑๑ - ๒๐ / ๖๐ / ๑๑.

^{๖๑} องเอก. (ไทย) ๒๐ / ๑๐๐ / ๒๑.

กล่าวสำหรับ องค์ธรรมข้อสุดท้ายในหมวด สมานีคือ “สัมมาสมานี” นั้น แม้องค์ธรรมข้อนี้ จะมีความลุ่มลึกและมีขอบเขตกว้างขวางในหลายระดับ แต่ในที่นี้มีความมุ่งหมายที่จะใช้ประโยชน์ในชีวิตของผู้ครองเรือนโดยปกติ เช่น สมานี เป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานและทำกิจทุกอย่าง ทำให้รอบคอบ ไม่เลื่อนลอย นอกไปจากนี้ยังเป็นปัจจัยต่อเนื่องกับองค์ธรรมข้ออื่น ๆ ด้วย เช่น เมื่อมีสมานี ก็ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย เป็น “กัมมณีเย” (จิตที่ควรแก่การงาน) ดังที่มีในพระบาลี ความว่า “...สัมมาสมานี เป็นไฉน?...ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ ความตั้งใจชอบสมานีสัมโพชนงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า สัมมาสมานี”^{๖๒}

กล่าวโดยสรุป ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่างคือ “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ “ทางสายกลางนั้น” เป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยแท้ ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใด “ความพออยู่ – พอกิน พอเพียงและพอดี” นั้นเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตที่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นพระ “ปัญญา” อันเสียบคมที่ได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางแก้ไข และบรรเทาปัญหา อันเนื่องมาจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องดังกล่าวนี้ความจริงไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นหลักในการดำเนินงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นเวลาหลายทศวรรษมาแล้ว โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นกรอบแนวคิด ศ.ดร.อภิชัย พันธเสนได้สรุปไว้ว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ เน้นความพอสมควรมัน มีรากความคิดมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือรู้จักกันทั่วไปว่า “ทางสายกลาง” นั้นเอง”^{๖๓}

ดังนั้น “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) ในความหมายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีความหมายว่า ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่นนั้น จึงเป็นตรงกันข้ามกับ “ตรรก” ของเศรษฐศาสตร์ตะวันตกที่มุ่งเน้น “การได้” มากกว่า “การให้” ซึ่งครั้งหนึ่งทรงมีรับสั่งว่าการ “ขาดทุน” คือ “กำไร” นักเศรษฐศาสตร์ทั่วไปคงไม่เห็นด้วยและยอมรับไม่ได้ซึ่งนั่นก็ย่อมหมายความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” มีหลักและปรัชญาที่แตกต่างไปจากของโลกตะวันตกนั้นคือการเป็นเศรษฐกิจที่มีจริยธรรมกำกับ มีความเป็น “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว ก็คือหลักธรรมสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาและเป็นหลักแห่งการดำรงอยู่ของชีวิตทั้งของฆราวาสและคฤหัสถ์ใน “พรหมจรรย์” แห่งพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วประเทศถูกบ่มเพาะมานานพร้อมกับการเป็นชาติไทยนั่นเอง

๒.๒.๒ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การพึ่งตนเอง”

ดังกล่าวแล้วว่าพระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ ดังนั้นจึงให้ความสำคัญและพึงเล็งการปฏิบัติทั้งทางกาย และใจเพื่อการพึ่งตนเองทุกระดับเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และยืนอยู่บนขาของตนเองได้ เพื่อให้มีความแข็งแรงมั่นคงเพียงพอที่จะ “พัฒนาตน” ไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไป การพัฒนาตนนี้ย่อมหมายถึงการพัฒนาตนทั้งภายนอกและภายใน คือ พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจและมีภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ที่จะสามารถฝึกตนให้พ้นจากห่วงโซ่ของกระแสบริโภคนิยม

^{๖๒} อภิ.วิ. (ไทย) ๒/ ๕๘๘ / ๒๖๓.

^{๖๓} อภิชัย พันธเสน, ศ.ดร., พุทธเศรษฐศาสตร์, หน้า ๕๖๙.

โดยยึดถือและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมตามพื้นฐานของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติไทยอยู่แล้ว^{๖๔}

หลักธรรมว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง หรือ พึ่งตนเองในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่หลายประการ เป็นการเฉพาะเช่น นาถกรรมธรรม ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ ๑๐ ข้อ ว่าด้วยธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่งคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ประกอบด้วย

- ๑) ศีล (ความประพฤติดีงาม, ระเบียบวินัย, อาชีวะบริสุทธิ์)
- ๒) พาหุสัจจะ (การศึกษา – การใฝ่หาความรู้)
- ๓) กัลยาณมิตรตตา (คบคนดี มีกัลยาณมิตร, ปรีक्षा)
- ๔) โสวัจสตา (เป็นคนง่าย รับฟังเหตุผล)
- ๕) กิงกรณียะสุ ทุกขตา (ชวนช่วยกิจการ, ทำได้สำเร็จ ฯลฯ)
- ๖) อัมมกามตา (รู้จัก, ไคร่ธรรม, รับรู้ – รับฟัง)
- ๗) วิริยารัมภะ (ขยันหมั่นเพียร, ละเอียด, ทำดี, เข้มแข็ง)
- ๘) สันตุญญิ (สันโดษ, พอใจกับสิ่งที่หามาได้โดยชอบ)
- ๙) สติ (ความมีสติ, ไม่ประมาท)
- ๑๐) ปัญญา (รู้จักคิด, พิจารณา, เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง)^{๖๕}

องค์ธรรมอันเป็นการ “สร้างที่พึ่ง” นี้ เป็นธรรมมีอุปการะมาก เป็นคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จและเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายด้วย

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ข้อนี้แล้ว จะเห็นความประสานสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่มุ่งประสงค์ให้เกษตรกรและในวงที่กว้างขวางออกไป คือ ประชาชนทั้งชาติได้พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังหมายความคลุมถึงการมีความมั่นคงในการที่จะเป็น “อิสราภาพ” จากกรอบำของกระแสโลกในเชิงวัตถุนิยมและบริโภคนิยมต่าง ๆ ทั้งประชาชนยังสามารถกำหนดความเป็นอยู่ของตนเองด้วย สติปัญญา ความพากเพียร ความสันโดษ โดยมีองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนาเกื้อหนุนอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากความในพระราชดำรัส ตอนที่หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ว่า...คนเราถ้าพอในความต้องการมันก็มีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้มีความคิดว่า ถ้าทำอะไรต้อง พอเพียง หมายความว่าพอประมาณซื่อตรง ไม่โลภอย่างมากเราก็ออยู่เป็นสุข...^{๖๖}

“การพึ่งตนเองได้” ในกระบวนทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นกินความหมาย ถึงการพัฒนาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไว้ด้วย การพึ่งตนเองได้จึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะ การพึ่งตนเอง

^{๖๔} พระอาจารย์ ชา สุภทฺโท, นอกเหตุเหนือผล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บ.สื่อตะวัน ๒๕๔๕), หน้า ๓๒๔.

^{๖๖} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัส พระราชทานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา, วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑.

ได้ทางด้านวัตถุเท่านั้น แต่หมายความว่ากว้างขวางถึงการควบคุมตนเองให้เป็นอิสระปลดปล่อยจากอำนาจของกิเลส และสามารถข่มตน ข่มใจ ให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ารู้จักทุกข์ รู้เท่าทันทุกข์และมีความสุขตามอัฏฐภาพได้ด้วย^{๖๗}

กล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้ริเริ่มในการนำกระบวนการทัศนของการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ การพึ่งตนเองมาสู่กระบวนการพัฒนาในระยะแรกของไทย โดยเน้นที่การช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนช่วยตนเองได้ โดยมีได้ประสงค์ที่จะให้ประชาชนคอย ” รับ ” แต่ประการเดียว จนเกิดความอ่อนแอ และไม่สามารถช่วยตนเองได้ในที่สุด เหมือนการให้ในระบบเอื้ออาทร ซึ่งเป็นการดำเนินการในลักษณะที่มุ่งหวังผลทางการเมืองในบางยุคสมัย ซึ่งเป็นการเฉพาะหน้าและไม่ยั่งยืนและจะก่อปัญหาอันยิ่งใหญ่ไว้ในภายหน้า

นอกเหนือไปจากหลัก “การพึ่งตนเอง” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งอิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ว่า ธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่ง (นาถกรณธรรม) นี้แล้ว ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยการพึ่งตนเองซึ่งสามารถหยิบยกมากล่าวถึงได้อีก เช่น ในเรื่องที่ว่าพระพุทธศาสนา สอนให้บุคคลพึ่งทำตัวเป็นที่พึ่งของตน ให้ช่วยตนเองก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น เป็นการเตรียม “เหตุ” ประกอบ “เหตุ” ให้ดีที่สุดเพื่อให้ได้รับ “ผลดี” ที่ปรารถนา เป็นการกำหนดการกระทำที่ดีของตนโดยผ่านการควบคุมการกระทำและความประพฤติตามหลักธรรม อันเป็นการสร้างที่พึ่งดังกล่าวแล้ว คือ หลักธรรมที่กล่าวไว้ว่า

...ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่า จะเป็นที่พึ่งได้ บุคคลมีตนที่ฝึกดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งที่ได้โดยยาก^{๖๘}

....ความบริสุทธิ์ – ไม่บริสุทธิ์ เป็นของจำเพาะตน คนอื่นทำให้คนอื่นหมดจดไม่ได้^{๖๙}

...ดูก่อนภิกขุทั้งหลาย พวกเธอจงมีตนเป็นที่พึ่งเถิด อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลยจะมีธรรมเป็นที่พึ่งเถิดอย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย^{๗๐}

“หลักพึ่งตนเอง” ด้วยการทำความดี ประกอบกับการมีวิริยะในการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (วัตถุ) และด้านจิตใจนั้น เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยแท้ ดังที่เคยมีพระราชกระแสว่า

...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขออย่าว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติที่ ทำอะไร เพื่อให้ “เกิดผล” โดยมีเหตุและผลคือ ผลนั้นมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดีการกระทำที่ดีจะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่า มีประสิทธิผล ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...^{๗๑}

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม , ๒๕๓๙), หน้า

^{๖๘} ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖๐/๔๕, ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

^{๖๙} ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖๕/๔๖, ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๖๕/๘๔.

^{๗๐} ที.ม.(บาลี) ๑๐/๑๖๕/ ๙๑, ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๖๕/๑๑๑.

^{๗๑} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **พระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา**, ๒๕๔๓

ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันมีเรื่องการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ นั่นคือ หลักของการกระทำหรือปฏิบัติ เพื่อสร้างเหตุและผล ตามหลักของพุทธธรรมนั่นเอง

หลักการพึ่งตนเองในการทำความดีนี้ หากจะวิเคราะห์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นแล้วจะเห็นได้ว่า พุทธธรรม ได้วางกฎเกณฑ์ให้คนเรา “พึ่งตนเอง” ด้วยการประกอบความดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (ในทุกด้าน) มิได้สอนให้พึ่งตนเองและเก็บเกี่ยวผลได้จากความคิดและการปฏิบัติที่เป็น “มิฉฉา” ทั้งปวงเช่นเปียดบัง คดโกง เอาไรต์เอาเปรียบ และโลภ เป็นต้น โดยชี้ให้เห็นว่า

ยา ที สั วัปะเต พืชั ตา ที สั ลภเต ผลั กลยาณ การิ กลยาณั ปาปการิ จ ปาปกั
...บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้นคนทำดีย่อมได้ดีทำชั่ว... ย่อมได้ชั่ว^{๗๒}

ในหลักการพึ่งตนเองและการทำความดี เพื่อให้ตนเองเป็นที่พึ่งของตนได้นั้น พระไพศาล วิสาโล ได้ให้ทรรศนะไว้ว่าในพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมว่า การพึ่งตนเองในระดับของบุคคลนั้นมิใช่เป็นสถานะที่ต่างคนต่างอยู่หรือตัวใครตัวมันแบบที่เรียกว่าปัจเจกนิยม (Individualism) โดยสร้างความแปลกแยกจากสังคมแม้จะอยู่ในสังคม ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา มองว่า

“... ปัจเจกนิยม” ในแง่นี้เป็นการหนุอหังการ มมังการให้กำเริบขึ้นเสริมสร้าง “ตัวกู – ของกู” ให้หนักข้อขึ้น แต่ในทางตรงกันข้าม การพึ่งตนเองนั้นเป็นไปเพื่อให้บุคคลเชื่อมั่น ในศักยภาพของตนและพัฒนาศักยภาพดังกล่าว เพื่อให้บรรลุถึงความดีงามและความสุขของชีวิตเท่าที่จะกระทำได้โดยมีปัจจัยผูกมัดรัดรั้งน้อยที่สุดยิ่งเป็นการพึ่งตนเองในทางธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว ย่อมมีความหมายในทางเป็นปฏิปักษ์โดยตรงกับอหังการมมังการเลยที่เดียวความดีงาม และความสุขของชีวิตนี้ มิได้วัดจากวัตถุปัจจัยภายนอก ค่านิยมหรือกฎเกณฑ์ของสังคม หรือโดยเทียบเคียงกับใครอื่น หากบุคคลย่อมประสบสัมผัสได้จากความพึงพอใจในชีวิตและความโปร่งเบา เป็นอิสระที่บังเกิดขึ้นกับตนบุคคล ที่พยายามพึ่งตนเองหรือพึ่งตนเองได้แล้ว ย่อมสัมพันธ์กับสังคมภายนอกในลักษณะเกื้อกูลเอื้อเฟื้อกัน...”^{๗๓}

ซึ่งหลักการพึ่งตนเองโดยนัยนี้ ตรงกับความหมายของการพึ่งตนเองได้ ที่สมบูรณ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การเอาตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ทั้งในการพึ่งตนเองได้ทางด้านวัตถุหรือทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็สามารถพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ การพึ่งตนเองให้ได้นี้ มีความหมายกว้างออกไปถึงการสามารถยืนอยู่บนขาตนเองได้อย่างมั่นคงและสามารถเป็นที่พึ่งพิงอิงกัน (Inter dependent) กับสมาชิกคนอื่นในชุมชน อีกทั้งสามารถเกื้อกูลและเป็นมิตรกับธรรมชาติโดยทั้งที่อาศัยพึ่งพิงธรรมชาติอย่างไม่ทำลาย และเป็นที่พึ่งของธรรมชาติด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอันเป็นองค์รวมของระบบนิเวศน์ด้วย ทรงมีพระราชดำรัสในเรื่องการยืนอยู่บนขาของตนเองว่า...

“...คำว่ายืนบนขาตนเองนี้บางคนพูดว่าชอบกล ใครจะมายืนบนขาคนอื่นคนอื่นมายืนบนขาเรา เราก็ไกรธแต่ตนเองยืนบนขาตนเองก็ต้องระวังไม่ให้หกล้มหรือเสียหลักอันนี้เป็นไป

^{๗๒} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๕๖/๒๗๓ ,ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^{๗๓} พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิโกมล คีมทอง ๒๕๓๓),

ตามความคิด ที่อาจจะเฟื่องไปหน่อยแต่ว่าเป็นไปตามที่เขาเรียกว่า “ยืนบนขาของตัวเอง” หมายความว่า สองขา ของเรานี้ยืนบนพื้นให้อยู่ได้ ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปขอยืมขา ของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน...แต่คำว่า “พอเพียง” มีความหมายกว้างขวาง ยิ่งกว่านี้อีกคือ พอเพียงก็เพียงพอเพียงนี้ก็พอ ดังนั้นคนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความ โลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศ มีความคิดอันนี้ ไม่ใช่เศรษฐกิจมีความคิดว่าทำอะไร ต้องพอเพียงหมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่งไม่โลภอย่างมากคนเราก็อยู่เป็นสุข...”

จากพระราชดำรัสนี้จะเห็นได้ว่าคนเรา ต้องพึ่งตนเองเมื่อพึ่งตนเองได้ ก็ไม่ต้องขาดอิสรภาพ เพราะต้องไปพึ่งพาคนอื่น ประดุจขอยืมขาคนอื่นมายืน หากเปรียบกับสภาพปัจจุบัน ก็ไม่ต้องตกเป็นหนี้สินล้นพ้นตัวและอยู่ภายใต้กระแส บริโภคนิยม วัตถุนิยม จนดั้นไม่หลุด การที่จะพึ่งพาตนเองได้นั้น ก็อยู่ในหลักของความพอดี และพอเพียง คือ ไม่โลภ เมื่อไม่โลภก็จะไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วยการตั้งตนอยู่ในความพอประมาณ มีเหตุผล และประพฤติตนปฏิบัติตนอยู่ในแนวทางของพระพุทธธรรมนั้น จะนำพาให้ชีวิตปลอดภัย มีสันติสุขและมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้ก้าวสูงขึ้นไปทั้งทางกายและทางจิต

ปัจจุบันเป็นที่ตระหนักและทราบกันอยู่ดีแล้วว่า แนวทางและทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย นับแต่ได้เริ่มพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบเป็นต้นมา เกือบ ๕ ทศวรรษแล้วนั้น ใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในระบบทุนนิยมสมัยใหม่ซึ่งมุ่งเน้นการผลิต การบริโภค การลงทุน และการใช้ทรัพยากรขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มผลผลิตและกระตุ้นการบริโภคอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ผลจากการพัฒนาตามแนวคิดตะวันตกที่ผ่านมานั้น ก่อให้เกิดความเสียหายในหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในแง่ของผลดีจากการพัฒนาตามแนวความคิดนี้ ปรากฏว่าคนจำนวนน้อย(มาก) คือ กลุ่มทุนผูกขาด ซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์ และการเมือง ได้รับส่วนแบ่งจากผลประโยชน์มากกว่าครึ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นจำนวนมหาศาล คนส่วนใหญ่ของประเทศโดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจนที่สุดของประเทศ ๒๐ % ได้รับผลจากการพัฒนาไปไม่ถึง ๑๐ % (ดูตารางแสดงความไม่เท่าเทียมกันของรายได้หน้า ๓๒) ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้พระราชทานให้ไว้เป็นแนวทางเลือกจึงให้ความสำคัญแก่การพึ่งตนเองและพอเพียงเป็นอย่างมาก

เกี่ยวกับแนวความคิด เรื่องที่เห็นควรมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด และปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกตะวันตก ที่ถือว่าเป็นแนวคิดสมัยใหม่นับแต่ศตวรรษที่แล้วมาว่าแท้จริงมิใช่สิ่งที่ทันสมัยและก่อประโยชน์ อันแท้จริงให้กับโลกมนุษย์เลย หากแต่เป็นการทำลายทั้งมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียมากกว่าต่างหาก ส่วนแนวคิดและปรัชญาตะวันออกที่วางไว้สำหรับชีวิตและโลกนั้น กลับเป็นปรัชญาที่ทันสมัยและทรงคุณค่ามากกว่า เช่น ความคิดในเรื่อง “พุทธเศรษฐศาสตร์” ใน Small is beautiful” ของ อี.เอฟ.ชูมาร์คเกอร์ ซึ่งมีนัยที่สัมพันธ์อย่างยิ่งกับปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่ง

Fritjof Capra นักฟิสิกส์ผู้หันมาสนใจปรัชญาตะวันออก เคยวิจารณ์ว่า ชีวิตของผู้คนในสังคมอเมริกัน คือ ทำงานหนัก ผลประโยชน์ และการบริโภค เป็นสังคมวัตถุนิยมที่ให้ความสำคัญแก่เป้าหมายในเงินตราซึ่งจะต้องหาให้ได้มากที่สุดเท่าที่มนุษย์จะทำได้ เพื่อซื้อทุกอย่างที่สมมติว่าเป็น

มาตรฐานชีวิตที่ดีเช่น บ้าน รถยนต์ เครื่องบำรุงบำเรอความสุข ระบบเศรษฐกิจจะต้องผลิตและใช้ทรัพยากรให้มากที่สุด เพื่อให้มีสินค้าป้อน ความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของผู้คน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า คนอเมริกันยังหาเงินได้มากเท่าไร ก็ยิ่งจนลงเท่านั้นแทนที่จะร่ำรวยขึ้น เพราะมีแต่ความกระหายที่จะหาเงิน และว่า

... การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำลายความงามของธรรมชาติ ด้วยอาคารสูงใหญ่อัปลักษณ์ ก่อมลภาวะ ในอากาศ สายน้ำและทะเลสาบ การเร่งพัฒนาโดยไม่หยุดนี้ คือการ “โจรกรรม” และการ “ปล้น” ความงามตามธรรมชาติในความรู้สึกของผู้คน ไปพร้อมๆ กับทำลายความงามของสภาพแวดล้อมด้วย^{๗๔}

นอกไปจากนี้ Fritjof Capra ยังได้กล่าวโดยอ้างถึง E.F. Schumacher ที่ระบุว่า สิ่งที่เป็นความจำเป็นที่แท้จริงของมนุษย์นั้นควรผลิตด้วยวิธีเรียบง่าย และมีประสิทธิภาพ ทำอย่างง่ายๆ และไม่ใหญ่โต ไม่ต้องลงทุนมากมายมหาศาล จะได้ไม่เป็นการกระทบกระเทือนและทำลายสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นควรเริ่มต้นเดินทางอย่างถูกต้องเสียที ซึ่งแนวทางนี้ตรงกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่โปรดให้ทำสิ่งเล็ก ๆ ง่าย ๆ และลงทุนน้อย^{๗๕}

เมื่อพิจารณาถึงหลักเศรษฐกิจกระแสหลัก ซึ่งถือเป็นแนวความคิดที่ทันสมัย จะเห็นได้ชัดเจนว่า เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ มีสมมติฐานว่า ความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดและไม่เพียงพอ ดังคำกล่าวที่ว่า “นตฺถิ ตณฺหาสมา นที” แม่น้ำเสมอด้วยตมฺหาไม่มี ดังนั้นจึงเร่งระดมสนองความต้องการด้วยการขยายการผลิต เพื่อเร่งให้คนบริโภคอย่างไม่มีประมาณ โดยไม่คำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด และหมดสิ้นไปได้ ทางด้านพระพุทธศาสนานั้น แม้จะรับว่า ตมฺหาและความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดเช่นเดียวกันนั้น แต่ก็เห็นว่าตมฺหาและความโลภสามารถแก้ไข ลด ละ และเบาบางลงได้ โดยการใช้สติปัญญาตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำมาถือเป็นรากฐานและแนวทางที่สำคัญดังกล่าวแล้ว

๒.๒.๓ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “สันโดษ” (สันตุภฺฐิ)

หลักพุทธธรรมในเรื่องสันโดษ จะเป็นหัวข้อธรรมที่นำไปตีความและอธิบายความหมายให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ ส่วนใหญ่แล้วมักจะนำไปเทียบกับความหมายของการเฉื่อยชา มักน้อย ขาดความกระตือรือร้นและขาดวิริยะในการประกอบกิจการทั้งปวง ประเทศไทยเราเองแม้ว่ารากฐานสำคัญทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต คือ พระพุทธศาสนา แต่มีบางครั้งที่รัฐบาลและผู้นำประเทศซึ่งศรัทธาเชื่อมั่นในแนวคิดและปรัชญาตามแนวตะวันตก จะตามกระแสไปโดยมองข้ามสิ่งดีที่มีคุณค่าของพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของคนไทยไป และเข้าใจความหมายของคำว่าสันโดษคลาดเคลื่อนจนถึงกับมีมิฉฉาทิฐิ ว่าสันโดษเป็นการทำลายความเจริญก้าวหน้าของประเทศไปเสียอีก ดังที่ครั้งหนึ่งเคยมีสาส์นเป็นทางการ จากหัวหน้ารัฐบาล ขอให้ที่ประชุมสงฆ์(ที่ประชุมสัมมนานา (สัมมนา) พระคณาธิการทั่วราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๐๓) เลิกสอนหลักธรรมเรื่อง สันโดษ เนื่องจากคำสอนเรื่อง สันโดษ ทำให้คนมักน้อย ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากได้อะไร ไม่จำเป็นต้องขวนขวาย เนื่องจากตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ ฯลฯ คำสอนเหล่านี้ ไม่

^{๗๔} Fritjof Capra Uncommon Wisdom (London, Framingo, 1989) P.220.

^{๗๕} Ibid P.232.

เหมาะสมกับกาลของสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการการพัฒนาและความชวนขวายหาทางก้าวหน้า (ดังคำมุ่งหมายที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาว่า “การปฏิวัติครั้งนี้จะได้ผลสำเร็จหรือล้มเหลวก็อยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจนี้เอง”) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หลักธรรมเรื่องสันโดษจึงไม่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งก็น่าเห็นใจและต้องยอมรับกันว่า ปัญหาอยู่ที่ฐานความคิด ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะทฤษฎี ที่เป็นฐานความคิดทั้งปวง^{๗๖}

แนวทางและทฤษฎี การพัฒนาเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเสรีของประเทศไทย ซึ่งเริ่มแต่ทศวรรษแรกของช่วงระยะเวลา ๒๕ พุทธศตวรรษ ทำให้เราได้มองเห็นในภายหลังถึงกระบวนทัศน์ของการพัฒนาอันเกิดจากมิถุนาทฤษฎีเสียตั้งแต่ระยะเริ่มต้นแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในช่วงระยะ ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา จึงประสบปัญหาและความล้มเหลวมากกว่าผลดีอยู่ตลอดมาโดยผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศที่ยังยากจน และทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ต้องถูกผลกระทบและต้องตกเป็นทุนทางสังคมที่สูญเปล่ามาโดยตลอด

นอกจากความไม่เข้าใจถ่องแท้ในความหมาย ของความสันโดษตามหลักพุทธธรรมในระดับผู้บริหารประเทศแล้ว การเข้าใจผิดที่ว่า “การมีความสันโดษ” สัมพันธ์อย่างยิ่งกับความเกียจคร้าน ท้อแท้ และไม่เอางาน ยังมีปรากฏอยู่ในหมู่ชนและสังคมโดยทั่วไป พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวในเรื่องการพัฒนาและการพัฒนาตนเองว่าต้อง

...รู้จักสันโดษอย่างถูกต้อง อย่างฉลาดมีจุดหมาย ไม่ใช่สันโดษอย่างเลื่อนลอย โดยรู้จักพอใจ เป็นสุขได้ง่าย ด้วยวัตถุทรัพย์สิน สิ่งเสพ สิ่งบริโภคนเท่าที่ตนได้ตนมี ซึ่งหามาได้ด้วย ความเพียรพยายามของตน โดยสุจริตชอบธรรม ไม่ต้องสูญเสียเวลา แรงงานและความคิดไปกับการมัวครุ่นคิด และวุ่นวายตามหาสิ่งเสพบำเรอตัว แล้วเอาเวลาแรงงาน และความคิดที่สงวนไว้ได้นั้นไปทุ่มเทให้กับการพัฒนาชีวิตของตน ทำสิ่งดีงามทำหน้าที่การทำงาน ทำการสร้างสรรค์บำเพ็ญประโยชน์ที่เป็นกุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งจะทำได้ทั้งความสุขระดับเสพสุข อย่างพอประมาณอีก ทั้งความสุขทางจิตใจที่ประณีตสูงขึ้น ไปจากงานที่สัมฤทธิ์ ทั้งเป็นการไม่ทำลายทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมด้วยการบริโภคมากเกินไป และทั้งการเกื้อกูลแก่สังคมไปพร้อมกัน...^{๗๗}

สำหรับองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสันโดษ และการดำรงชีวิตที่งดงามอีกข้อหนึ่งนั้น คือ ธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น หรือธรรมเพื่อเป็นไปในประโยชน์ปัจจุบันคือ ทิฐุธรรมมีกัตถสังวัตตนิกรธรรม หรือ ที่รู้จักกันดีว่า ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ ซึ่งมีหัวข้อสำคัญดังนี้

๑) อุฏฐานสัมปทา	การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน
๒) อารักขสัมปทา	การถึงพร้อมด้วยการเก็บรักษาโภคทรัพย์ อันตนชวนขวายหามาได้ ด้วยความชอบธรรม
๓) กัลยาณมิตรตตา	คบคนดีเป็นมิตรและรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย
๔) สมชีวิตา	ประมาณความเป็นอยู่ รู้จักกำหนดรายได้ รายจ่าย

^{๗๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมล คีมทอง พิมพ์ครั้งที่ ๙, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔ - ๒๕ - ๒๖.

^{๗๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๒๔๘.

เลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือย

ซึ่งหลักธรรมในหัวข้อ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรมนี้ ก็ได้มีอยู่ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกือบทั้งหมด และถือได้ว่า เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของบุคคล ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงโดยแท้ อย่างไรก็ตามเพื่อความเข้าใจเรื่อง “สันโดษ” และความหมายที่แท้จริงในทางพุทธธรรมและในทางโลกนั้น ยังมีความเข้าใจไขว่เขวอยู่มากดังกล่าวไว้ข้างแล้ว ในเบื้องต้น และแม้กระทั่งในกระบวนการพัฒนาสมัยใหม่ ซึ่งยังเชื่อกันอยู่ถึง ณ บัดนี้ว่า การเร่งรื้อให้คนบริโภคมากเพื่อให้เกิดการผลิตมากจะช่วยให้การพัฒนาได้มากและเร็วขึ้น ดังคำกล่าวโฆษณาที่ว่า “เงินต่อเงิน” หรือ “เงินหมุนเวียนไป” ดังนี้ เป็นต้น กระบวนทัศน์ของการพัฒนาโดยกระตุ้นความต้องการบริโภค เพื่อให้ได้ตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) นั้นอาจไม่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นแค่การพัฒนาเศรษฐกิจ มิใช่การพัฒนาประเทศอย่างสมบูรณ์ การเร่งรื้อค่านิยมการบริโภคหลายกรณีทำให้เกิดการฟุ้งเฟ้อ คุ้มกันยืมสิน หนี้สินครัวเรือนและหนี้สาธารณะเพิ่มมากขึ้น การคุ้มกันเป็นไปเพื่อการบริโภค โภคทรัพย์ที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิต ดังที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ในขณะนี้ นับเป็นการพัฒนาที่ผิดพลาดล้มเหลวและจะก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติยิ่งขึ้นในอนาคต

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ใน “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” ว่า

...สันโดษนั้นเข้าใจให้ถูกต้องก็คือว่าการตัดคุณค่าเทียมตัดความต้องการสิ่งเสพรนเปรอตน แต่กลับมีความต้องการคุณภาพชีวิตซึ่งจะต้องหนุนเสริมขึ้นไป ในทางพระพุทธศาสนานั้น สันโดษจะต้องมาคู่กับความเพียรเสมอ สันโดษเพื่ออะไร เพื่อที่จะได้ประหยัดแรงงานและเวลาที่จะสูญเสียไปในการปรนเปรอตน แล้วเอาแรงงานและเวลานั้นไปใช้ในการทำงาน ปฏิบัติหน้าที่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต สันโดษมีความหมายอย่างนี้...^{๗๘}

สำหรับองค์ธรรมที่เรียกว่าสันโดษ ตามศัพท์ในพระบาลีซึ่งขอยกมากล่าวไว้ในที่นี้ มีดังนี้

สันโดษ ๓ และ ๑๒

คือความยินดี ความพอใจ ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงและความเพียรโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ความรู้จักอุมรู้จักพอ (Contentment : Satisfaction with whatever is one's own)

๑) ยถาลภสันโดษ (ยินดีตามที่ได้, ตามที่พึงได้ ตามที่ตนเองเพียรหามาได้ ไม่กระวนกระวาย เพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ฯลฯ)

๒) ยถาพลสันโดษ (ยินดีตามกำลัง, เพียงพอแก่ร่างกาย สุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ฯลฯ)

๓) ยถาสารูปสันโดษ (ยินดีตามสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งตน ฯลฯ)^{๗๙}

สันโดษ ๓ นี้ เป็นไปในปัจจัย ๔ แต่ละอย่างจึงรวมเรียกว่า สันโดษ ๑๒ ซึ่งแม้จะมุ่งเน้นเฉพาะบรรพชิตแต่คุณศัพท์ก็พึงพิจารณาได้ตามสมควร

^{๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล คีมทอง, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓.

^{๗๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, ฉบับประมวลธรรม (กรุงเทพมหานคร : บ.สื่อตะวันจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๖.

เมื่อวิเคราะห์ค่านิยมของการพัฒนาของโลกที่มีอยู่ในขณะนี้ อุตสาหกรรมนิยม (Industrialism) จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหว เพื่อตอบโต้กระแสการเน้นอุตสาหกรรมนิยม ในซีกโลก ตะวันตกเช่น ขบวนการ Green Movement และวิถีชีวิตทางเลือกแนวใหม่ (alternative way of life) ประเทศในตะวันตกปัจจุบันนี้ กำลังอึดตัวกับวัตถุนิยมเนื่องจากตระหนักดีว่าวัตถุนิยมไม่สามารถ ให้ความหมายที่ลึกซึ้งแก่ชีวิตและความสุขที่แท้จริงได้ ซึ่งทรงตระหนักสอดคล้องกับนักคิดนักปรัชญา และนักวิชาการทางตะวันตกดังที่ได้กล่าวอ้างไว้บ้าง แล้วแต่ตอนต้นตามลำดับแนวความคิดใหม่ ซึ่ง ความจริงเป็นรากเหง้าและพื้นฐานเก่าของวัฒนธรรมและปรัชญาตะวันออก) ในการพัฒนาแบบเสรี นิยมการค้า กำลังเป็นกระแสคลื่นใหม่มนุษย์กลับมาให้ความสนใจในเรื่องของจิตและการยกระดับจิต วิญญาณให้สูงขึ้นด้วยศาสนธรรม สำหรับประเทศไทย ซึ่งยังมีคนยากจนอยู่มากนั้นการแก้ไขความ ยากจนไม่ควรจะพัฒนาทางวัตถุหรือเรื่องเงินเท่านั้น เพราะจะทำให้สังคมไทยหลุดเข้าสู่วงโคจรของ ลัทธิบริโภคนิยมสุดโต่งแบบสังคมตะวันตก และเป็นการยากที่จะแก้ไขให้กลับสู่สังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข โดยมีพระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและปัญญาอย่างเช่นในอดีตที่ผ่านมาได้โดยง่าย^{๕๐}

อย่างไรก็ตามแม้จะพยายามวิเคราะห์ว่า “สันโดษ” อาจมีความหมายถึง “ความเป็นปัจเจกนิยม” (Individualism) ซึ่งความสันโดษในความหมายหนึ่งอาจหมายถึงการแยกตัวโดดเดี่ยวเห็นแต่ประ โยชน์ส่วนตน และไม่นำพาต่อประโยชน์ส่วนรวมชุมชนและสังคมแต่ในความหมายที่แท้จริงทางพุทธ ธรรมแล้ว “สันโดษ” ห่างไกลจากความเป็น “ปัจเจกนิยม” ในระบบทุนนิยมโดยสิ้นเชิง เนื่องด้วยโดย ที่ลัทธิปัจเจกนิยมในระบบทุนนิยมเสรีนั้น ความสำเร็จในการผลิตและการบริโภคที่ได้มาเฉพาะตน อาจเสริมให้เกิด “อหังการ” และ “มมังการ” ซึ่งจะต่อยอดเชื้อแห่งความโลภและการเบียดเบียนไม่มีที่ สิ้นสุด และจะเกิดการแข่งขันเพื่อเอาชนะ คู่แข่งและจะเร่งเร้าเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติให้หมด สิ้นเปลืองไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตามทฤษฎีการแข่งขัน (Competitiveness) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันใน สังคมผู้บริหารประเทศ และปัญญาชนบางส่วนอยู่ในขณะนี้ ความเป็นปัจเจกนิยมในลักษณะนี้หาได้ เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนในฐานะองค์รวมแต่ประการใดไม่แต่เป็นปัจเจกนิยมทุนนิยมเสรีโดยแท้ ลัทธิ ปัจเจกนิยมเชื่อว่า กิเลสตัณหาของมนุษย์เช่น ความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ ความอยากมี อยากเป็น อยากรวย อยากได้ และเมื่อได้แล้วก็แล้ว ก็ต้องมีให้มากขึ้นไปอีก เป็น “พลังผลักดัน” ให้มนุษย์แก่ง แ่งแข่งขันกันทำงานเพื่อพัฒนาตนเอง แทนที่จะเห็นเป็น “ความโลภ” อย่างไรก็ตาม ลัทธิปัจเจกนิยมนี้ หากมีขึ้นมากเกินไปเกินสมควรไป จะทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัวมากกว่าเห็นแก่ส่วนรวม และท้ายที่สุดจะนำไปสู่ ความขัดแย้งและทำลายล้างกัน ดังที่มี ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นปกติในสังคมปัจจุบัน และท้ายสุดก็จะพา กันล่มสลายในที่สุด ความสันโดษ ตามนัยแห่งพุทธธรรมและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นแก่ ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว มีการควบคุมกิเลส ตัณหา มิให้แผ่กว้างขยาย ขอบเขตไปสร้างความทุกข์ยากให้กับทั้งตนเองและผู้อื่น รู้จักประมาณการบริโภค รู้จักออม รู้จักพอ ทำงานด้วยความขยันขันแข็งและอดทน รู้จักรักผู้อื่น อันจะเป็นแนวทางแห่งศานติ สมานฉันท์ และ

^{๕๐} ศ.นพ.ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย, หน้า ๑๔.

สามารถนำพาประเทศชาติไปสู่ความสงบร่มเย็น และเจริญก้าวหน้าด้วย “สัมมาพัฒนา” สมกับเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา^{๕๑}

อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวถึงความ “สันโดษ” ว่าต่างจาก “ปัจเจกนิยม” (dividualism) ในความหมายของระบบทุนนิยมเสรีตะวันตก ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจตัวใครตัวมันแล้ว ก็เห็นเป็นการสมควรที่จะเน้นทำความเข้าใจด้วยว่า ในหลักแห่งพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนต้องเป็น กัมมวาที และ วิริยวาที คือต้องถือหลักแห่งการกระทำและหลักแห่งความเพียร ต้องมีความเพียรในการสร้างสรรค์ ต้องฝึกและพัฒนาให้เป็นความอยากทำมากกว่าความอยากได้ ผู้ที่มีความสุขได้จริงคือ ผู้มีฉันทะในการปฏิบัติ มากกว่าความอยากได้ ผู้คอยแต่จะเสพและบริโภคนั้นเป็นคนอ่อนแอ เพราะไม่มีฉันทะในการปฏิบัติ และจะเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาคนอื่นตลอดไป พระพุทธศาสนา ยกย่องคุณค่าของคุณสมบัติของบุคคล ๒ ประการ คือ ๑. ความไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย และ ๒. ความเพียรที่ไม่ย่อมนย่อ ดังนั้นความสันโดษจึงต้องควบคู่อยู่กับความเพียรเสมอไป ความเพียรทำให้เกิดความองอาจเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และยังเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ด้วย อันเป็นรากฐานของการ

สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคง ยั่งยืน โดยไม่ต้องอิงกระแสนิยมภายนอกนั้นเอง^{๕๒}

กล่าวโดยสรุประบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งถูกแปรเปลี่ยนจาก “พออยู่ – พอกิน” และ “การทำมาหากิน” ในอดีตมาสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีแบบตะวันตก ตั้งแต่เริ่มทศวรรษที่ ๒๕๐๐ นั้น มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของคนไทยอย่างรุนแรงที่สุด เศรษฐกิจการค้าและการตลาด (Marketing Economy) ตามระบบทุนนิยมเสรีการละเลยและขาดการ คำนึงถึงคนยากจนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งยังช่วยตนเองไม่ได้ หรือยังไม่ดีเพียงพอ ทำให้เป็นเศรษฐกิจที่แยกส่วน เป็นเศรษฐกิจที่ไร้จิตวิญญาณ เป็นไปด้วยความโลภ จึงถือเป็น “มิฉลาเศรษฐกิจ” ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมุ่งเน้น หลักการ “ทำกิน” “พอเพียง” และ “สันโดษ” จึงเป็นสัมมาเศรษฐกิจเนื่องเพราะเกิดจาก สัมมาทฤษฎีที่สามารถโยงสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของชีวิต เป็นอิทัปปัจจยา ของเหตุและผล ที่สอนให้คนพึ่งตนเอง (อัตตาหิ อัตตโน นาโถ) มีสันโดษธรรม สามีคิธรรม มีความพอประมาณ มีเหตุผล และไม่โลภ อันจะเป็นหนทางเลือกให้ประเทศไทยมีพัฒนาการต่อไปได้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักแห่งพระพุทธธรรม

๒.๒.๔ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมเรื่อง “มัตตัญญูตา”

“มัตตัญญูตา” เป็นอีกองค์ธรรมหนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต ของมนุษย์อย่างมีศานติสุข และยั่งยืน มัตตัญญูตา โดยสรุปมีความหมายถึงความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณในการใช้จ่ายให้พอเหมาะพอควรเป็นต้น^{๕๓}

นอกจากนี้ในหลักแห่งพระพุทธธรรม ยังสอนให้บุคคลจัดแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ไว้เป็นสัดส่วน เพื่อความเหมาะสมในการใช้จ่ายและดำรงชีวิตโดยหลักในการรู้จักการใช้จ่ายและการบริโภค

^{๕๑} ณรงค์ โชควัฒนา, ลัทธิปัจเจกชนนิยม ; คนไทยจะรับหรือปฏิเสธ, มติชน วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๗ (กรุงเทพมหานคร , ๒๕๔๗), หน้า ๖.

^{๕๒} พระธรรมปิฎก, ใน พระธรรมปิฎก ประเวศ วะสีเอกรวิทย์ ณ ถลาง วัฒนธรรมเสวนา, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๔), หน้า ๙๗.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : บ.เอสอาร์พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙๓.

ทรัพย์ที่หามาได้นั้น เป็นหลักการที่สำคัญ เช่นกันในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยว่าทรงแนะนำและสั่งสอนเกษตรกรให้รู้จักประมาณในการใช้จ่ายและการบริโภค ด้วยการที่ทรงห่วงใยในเรื่องการใช้จ่ายเกินตัวของเกษตรกร จึงได้แนะนำให้เกษตรกรทำบัญชีรับ – จ่าย ส่วนครัวเรือนไว้อย่างง่าย ๆ ทำเพียงเพื่อให้ทราบว่า หามาได้เท่าใดและจ่ายเกินไปเท่าใด มีเหลือเท่าใด เพื่อจะได้มีแผนการใช้จ่ายเงินล่วงหน้า บัญชีนี้ใช้ขีดเอาข้างฝาก็ได้ หากเขียนหนังสือไม่ได้^{๘๔}

เรื่องการรู้จักประมาณการใช้จ่ายนี้เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการ “พอเพียง” เป็นเรื่องของจิตใจ และการยับยั้งใจมิให้ตกเป็นทาสของวัตถุและสิ่งยั่วเย้าความกระหายและความต้องการต่างๆ ซึ่งเศรษฐกิจระบบการตลาด (Marketing Economy) ปัจจุบันนี้ สามารถแพร่กระจายไปสู่ครัวเรือนของเกษตรกรได้ทุกครัวเรือนไม่มีข้อจำกัด สินค้าที่เป็นของฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็นถูกเสนอแนะและยึดเยียดให้กับเกษตรกรผู้ยากไร้เสมอในการเข้าไปสำรวจสถานะเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งหนึ่ง พบว่าในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชาวนามีโทรศัพท์มือถือไว้ใช้เป็นจำนวนมาก โดยไม่มีความจำเป็น แต่เป็นไปตามแฟชั่นยุคบริโภคนิยมนั่นเองที่ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกว่าเป็นความจำเป็น (ใหม่) ในชีวิต มากกว่ามีอาหารไว้ในครัวเรือน หรือมีค่าใช้จ่ายในการศึกษาสำรองไว้สำหรับบุตรหลาน เป็นต้น

ในเรื่องพฤติกรรมทางเศรษฐกิจนี้เมื่อวิเคราะห์เข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นว่าทุกเรื่องมีจุดอยู่ที่ตัวของมนุษย์เองก่อน ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภคหรือการวิภาค แบ่งปันกระจายรายได้ก็ตาม จะเริ่มที่ตัวบุคคลว่าจะต้องรู้จักประมาณตนก่อน การรู้จักประมาณ หรือการรู้จักพอดี (หรือในเศรษฐกิจพอเพียง เรียกว่า “ความพอเพียง” หรือ “ความพอประมาณ”) นั้นทางพุทธศาสนาเรียกว่า “มัตตัญญูตา” หรือหากเป็นการพอเพียงในการบริโภคอาหารก็เป็นโภชนมัตตัญญูตา เป็นต้น^{๘๕}

ในองค์ธรรมที่กล่าวถึงธรรมอันทำให้เป็นสัตบุรุษ หรือคุณสมบัติของคนดี คือ สัปปุริสธรรม ๗ ได้กล่าวไว้มีดังนี้

- ๑) ธีมัญญูตา ความรู้หลัก รู้จักเหตุ รู้กฎเกณฑ์เหตุผล
- ๒) อตถัญญูตา ความรู้จักอรรถ, รู้ความหมาย, รู้จักผลรู้ประโยชน์อันพึงประสงค์, รู้เหตุรู้ผล
- ๓) อัตตัญญูตา รู้จักตน, รู้จักฐานะ, ความรู้ – ความสามารถความถนัด เป็นต้น ฯลฯ
- ๔) มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ, ความพอดี, รู้จักบริโภคปัจจัย ๔, รู้จักเหตุผลการบริโภคทรัพย์ ฯลฯ
- ๕) กาลัญญูตา การรู้จักกาล รู้จักเวลา อันเหมาะสม, รู้จักเวลาที่จะ ต้องใช้ในเวลา ทำงาน, ตรงเวลา, เป็นเวลา ฯลฯ
- ๖) ปริสัญญูตา รู้จักบริษัท, รู้จักชุมชน, รู้จักิริยาที่จะประพฤติ รู้จักที่ประชุมที่ตนร่วมอยู่ ฯลฯ
- ๗) บุคคลัญญูตา ความรู้จักบุคคล, ความแตกต่างระหว่างบุคคล

สัปปุริสธรรม ทั้ง ๗ ดังกล่าวข้างต้นนี้ถือเป็นองค์ธรรมสำคัญ สำหรับทั้งบรรพชิตและฆราวาส ในการดำรงชีวิตอยู่ในความดี หรือเป็นคุณเครื่องเกื้อหนุนความดีที่เดียว กล่าวเฉพาะในข้อ “มัตตัญญู

^{๘๔} มนุญ มุกข์ประดิษฐ์, บันทึกพระราชดำริส่วนตัว, ในการถวายงาน (พ.ศ.๒๕๓๔)

^{๘๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, หน้า ๑๘๘.

ตา “ ความพอดีและความพอประมาณในการบริโภค นั้น มิได้หมายความว่าถึงแต่เฉพาะในเรื่องของวัตถุหรือปริมาณเท่านั้น หากยังจะต้องมองลึกลงไปให้ถึงคุณค่าของสิ่งบริโภคนั้นด้วยว่าเป็น “คุณค่าแท้” หรือ “คุณค่าเทียม” ว่าบริโภคไปเพื่ออะไร เพื่อความอยู่รอดของชีวิต หรือเพราะเหตุแห่ง “ความฟุ่มเฟือย” หรือแม้แต่กับของใช้สอยที่ดีจะต้องคำนึงถึงว่า ใช้เพื่อความจำเป็นอะไร ดังที่พระภิกษุสงฆ์ จะได้รับการสอนในเบื้องต้นให้”ปฏิสังขยา-โย” (ข้าพเจ้าพิจารณาแล้ว จึงเสพปัจจัย) โดยพิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้ในการบริโภค เช่น เสพอาหารเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิต เพื่อสุขภาพ ดังนี้ เป็นต้น การพิจารณาอย่างนี้จะเห็นเหตุให้เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ น้อยลง เป็นการมองเห็นความสัมพันธ์ที่ตระหนักรู้ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรักและไม่ทำลายธรรมชาติอีกด้วย^{๘๖}

สำหรับการบริโภคของพระภิกษุสงฆ์นั้นในทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักการในการบริโภคไว้ กล่าวว่

...ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะอย่างไร ? ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยกคาย แล้วจึงฉันอาหาร ไม่ฉันเพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อมัวเมาไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง ย่อมฉันเพื่อการดำรงอยู่แห่งกายนี้เพื่อยังกายให้เป็นไป เพื่อกำจัดความเบียดเบียนเพื่อจะอนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยความคิดเห็นว่าเพราะเหตุที่ฉันอาหารนี้ เราจะกำจัดเวทนาเก่าเสียด้วย จะไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วย ความที่กายเป็นไปได้นาน ความไม่มีโทษ และความอยู่สำราญจักมีแก่เรา ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุเป็นผู้รู้ ประมาณในโภชนะอย่างนี้แล...^{๘๗}

อย่างไรก็ตาม ความพอประมาณและความพอดีของบรรพชิต ก็สามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางในการบริโภค ไม่ว่าจะบริโภคทรัพย์สินใด ๆ ของฆราวาสก็ได้ หากการบริโภค นั้น เป็นไปเพื่อคุณภาพของชีวิต คือ จุดที่ความพึงพอใจบรรจบกับคุณภาพของชีวิต และควรจะหมายรวมไปถึงคุณภาพของแหล่งผลิตโภคทรัพย์คือ ระบบนิเวศทั้งหมดด้วย

ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ความสำคัญกับการพอประมาณในการบริโภคเป็นอย่างมาก และทรงแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างของความพอประมาณ ประหยัด มัธยัสถ์ ตลอดมาข้าราชการบริพาร ผู้รับใช้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทในงานด้านการพัฒนา มาเป็นเวลาหลายสิบปี ผู้หนึ่งเล่าว่า ดินสอที่ทรงใช้ในการทรงงานที่ปักไว้ในกระเป่าฉลองพระองค์ด้านซ้าย นั้นจะทรงใช้จนกุดและเหลาต่อไปไม่ได้ จึงจะทิ้ง แสดงถึงความไม่ฟุ่มเฟือย สลวยสุร่าย ซึ่งพระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติมาจนตลอดพระชนม์ชีพและทรงแนะนำให้ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรให้มีชีวิตอยู่อย่างประหยัดอดออม และพอประมาณ ซึ่งสงเคราะห์เข้าได้ กับหลักธรรม เรื่อง “มัตตัญญูตา” นั่นเอง^{๘๘}

อย่างไรก็ดี โดยที่จุดของเศรษฐศาสตร์อยู่ที่การบริโภค พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธว่า.....

...เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธปรากฏตัวอยู่ในหลัก ที่เรียกว่า “โภชนะ มัตตัญญูตา” หลักนี้มี

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๑๙๙.

^{๘๗} ส.สพ. (บาลี)๑๘/๑๒๐/๙๘-๙๙ ม ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๒๐/๑๔๔.

^{๘๘} สุเมธ ดันติเวชกุล ดร., ใต้เบื้องพระยุคลบาท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓), หน้า

กล่าวอยู่เสมอแม้แต่ในโอวาทปาติโมกข์ที่เราเรียกว่า หัวใจของพระพุทธศาสนากระบุไว้ว่า “มัตตัญญูตา จ ภตตสมิ” ความประมาณ ในการบริโภค รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี ความพอประมาณ คือความพอดี คำว่า มัตตัญญูตา คือ ความรู้จักพอดี เป็นหลักสำคัญกระจายอยู่ทั่วไป ในสัปบุริสธรรม ๗ ประการก็มีโดยเฉพาะในหลักการ บริโภคจะมีมัตตัญญูตานี้เข้ามาทันที...^{๘๙}

ซึ่งก็หมายความว่า มัตตัญญูตา ความรู้จักพอดีและพอประมาณในการบริโภคปัญหามีว่า ความพอดี จะมีอยู่แค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับความเป็นเหตุเป็นผลของแต่ละคน แต่ในกรณีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ความพอดี “หมายถึงความพอดีที่ทำให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ ดังข้อปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะพระสงฆ์จะมีสูตรที่ว่า “ปฏิสังขวา โยนิโส ปิณฑปาต” “เนา ทวาย น มทาย น มณฑนาย (มิใช่เพื่อสนุกสนาน ลุ่มหลง ฟุ่มเฟือย) “ยาเทว อิมสส กายสส แต่บริโภคเพื่อความสฤติยดำรงอยู่^{๙๐}

ความพอดีที่หมายถึง คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจนั้นเป็นสัมพันธภาพของบุคคลต่อสภาพที่ตนเป็นอยู่ เป็นการใช้ปัญญาให้ทราบถึงจุดดุลยภาพว่าอยู่ตรงไหน มีปัญหาทราบว่าการบริโภคปัจจัย ๔ นั้น เป็นไปเพื่อดำรงชีวิตและดำรงธรรมชาติโดยไม่เบียดเบียนกันหรือเพราะคุณค่าเทียม คือ ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม เป็นต้น

กล่าวสำหรับ องค์ธรรมเรื่อง มัตตัญญูตา นี้ จะเห็นได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันได้ละเลยและเห็นความสำคัญน้อยมาก นับแต่ที่ระบบเศรษฐกิจไทย เปลี่ยนแปลงการเข้ามาหากิน ทำเพื่อกินเพื่ออยู่ มาสู่ระบบทำเพื่อขาย (Trade Economy) ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม หลังจากที่ได้มีการพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบ แบบแผน เมื่อ ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา การเร่งรัดพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์นั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของประเทศไทยอย่างรุนแรงที่สุด ระบบเศรษฐกิจดั้งเดิม ที่เป็นการเข้ามาหากิน ของคนไทยซึ่งเชื่อมโยงแนบแน่น กับชุมชน ภูมิสังคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไปจากการพึ่งตนเองทำเพื่อกินเพื่ออยู่มาเป็นระบบการค้าเสรีที่ต้องทำเพื่อแข่งขันกันขายให้ได้ผลประโยชน์มากที่สุดและเร็วที่สุด ความโลภนี้เองทำให้ต้องเสียดุลทางเศรษฐกิจ เสียสมดุลทางธรรมชาติ พึ่งตนเองไม่ได้ และทำลายสิ่งแวดล้อมลงไปอย่างรวดเร็ว และยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาที่ผ่านมาในประเทศไทยนั้น ทำให้ทอดทิ้งเกษตรกรรมและเกษตรกรรมดั้งเดิม ตลอดจนพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและการพัฒนาชีวิตและสังคมไทยมาช้านาน^{๙๑}

การทำความเข้าใจอย่างถูกต้องกับคำว่า “มัตตัญญูตา” จะต้องพิจารณาไปถึงว่า ความพอประมาณ คือความไม่ต้องการการบริโภคที่เป็นคุณค่าเทียมหรือแม้แต่คุณค่าแท้ก็มีให้บริโภคมามากจนเกินไป ไม่ให้น้ำหนักแก่ความต้องการประเภทเสพสิ่งปรนเปรอ แต่ “ควรจะมีความต้องการคุณภาพชีวิต” และคนที่มีความเพียงพอในการบริโภคยังต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยกล่าว คือ แม้จะไม่

^{๘๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

^{๙๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, หน้า ๓๙.

^{๙๑} ศ.น.พ. ประเวศ วะสี, พุทธเกษตรกรรมกับสานติสุขของสังคมไทย, หน้า๑๓.

มีฟังเพื่อ ฟุ่มเฟือย แต่มีการบริโภคที่ดี มีประโยชน์แม้จะมีราคาถูก รวมถึงความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีด้วย เช่นเดียวกับ “สันโดษ” นั่นเอง

โดยสรุป “มัตตัญญูตา” คือ การรู้จักประมาณและพอดีในการบริโภคซึ่งเป็นหลักการสำคัญในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริเช่นเดียวกัน ที่มุ่งเน้นให้ทุกชีวิตมีความพอดี และพอเพียงในการบริโภค เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเป็นการรักษาคุณภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย ดังจะเห็นได้จากโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ นอกจากจะเรียบง่าย ประหยัด แล้วยังมีหลักที่เรียกว่า Environmental Sound Development หรือ หลักการพัฒนาที่คำนึงถึงการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๒.๒.๕ เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การไม่เบียดเบียน”

กล่าวแล้วในส่วนที่ว่าด้วย “มัตตัญญูตา” ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ นอกจากจะสอนให้ประชาชนชาวไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรในท้องถิ่นชนบทให้มัตตัญญูตาใช้หลัก “การพึ่งตนเอง” หลัก “ความสันโดษ” และการรู้จักประมาณในการบริโภคแล้วยังเน้นถึงเรื่องหลักการพัฒนาที่ไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อม (Environmentally Sound Development) การไม่ทำลายตนเองและผู้อื่น ซึ่งครอบคลุมอยู่ในหลัก อหิสา สพ.พ ปาณาน^{๙๒} อันได้แก่การไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวง ซึ่งรวมอยู่ในระบบนิเวศ (Eco – System) ด้วย^{๙๓}

การไม่ทำลายและไม่เบียดเบียน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้มุ่งสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ทั้งทางกายและทางจิต มีความพอดี – พอเพียง ตลอดจนการให้ความสำคัญและเคารพต่อคุณภาพของระบบนิเวศ ซึ่งเอื้อประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์อันเป็นหลักในพระพุทธธรรมนั้นสอดคล้องกับแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเห็นได้ชัด คุณค่าทางจริยธรรมและคุณค่างานนามธรรมนี้ จะไม่เคยเห็นปรากฏในหลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนับแต่ Adam Smith เป็นต้นมา สิ่งที่น่าจะเป็นข้อพิจารณาวิเคราะห์ สำหรับหลักพระพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในแนวเดียวกันก็คือ การมุ่งเน้นที่คุณภาพชีวิตและคุณค่าของมนุษย์เป็นเบื้องต้นและการนั้นต้องเป็นไปเพื่อการทั้งตนเองและผู้อื่น เพื่อปูทางไปสู่เป้าหมายระดับสูงขึ้นไป คือ สัมปรายิกัตถะอันเป็นประโยชน์และคุณค่าทางจิตใจ จนถึงปรมัตถ์ คือ จุดหมายสูงสุด^{๙๔}

ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น งานพัฒนาในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เป็นรากฐานของปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยรวมของธรรมชาติ ตลอดจนสภาพทางสังคมของ ชุมชนนั้นๆ ทรงระมัดระวังถึงการไม่ทำอะไรให้เป็นการทำลายหรือก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมหรือผิดปกติขึ้นกับสภาพแวดล้อม เป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นเรื่องของการปลูกป่านั้น ก็ทรงห้ามการปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดิน ซึ่งมีคุณค่าออกทิ้งไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับท้องถิ่นและระบบนิเวศในบริเวณนั้น นอกจากต้นไม้จะตาย

^{๙๒} ชุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๒๗๐/๖๓.

^{๙๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, หน้า ๔๐.

^{๙๔} อ.จ. ปณจก . (ไทย), ๒๒๕/๔๓/๖๘-๖๙.

โดยไม่ได้ประโยชน์อะไรแล้วยังเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ เป็นที่มาของทฤษฎี “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป^{๙๕}

นอกจากนี้ การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวนโยบายเสรีด้วยการเร่งรัดการผลิตและการส่งออกนั้น มีผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงานและสภาพแวดล้อมดังกล่าวแล้วเป็นจำนวนมาก ในชนบท การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้มีการเร่งผลผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยและสารเคมีอย่างต่อเนื่อง ทำให้โครงสร้างของทรัพยากรดินและน้ำเสื่อมโทรม และเมื่อดินเสื่อมคุณภาพใช้ทำการเพาะปลูกไม่ได้อีกต่อไป ก็ถูกทิ้งร้างและมีการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการบุกรุกป่าที่อุดมสมบูรณ์เพื่อทำกินต่อไป อันเป็นการเบียดเบียน และทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของธรรมชาติอย่างรุนแรง ซึ่งตรงกันข้ามกับเกษตรกรรมในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่เกษตรกรทำกินเพื่อตนเองและเพื่อขายในชุมชนนั้น กลับมีการอนุรักษ์มากและเบียดเบียนธรรมชาติน้อย เพราะผลิต “พอเพียง” ไม่โลภมาก ไม่ทำลายมาก และกิจกรรมที่ทำในระดับที่ไม่กว้างขวางใหญ่โตมากนัก กลับเป็นการหมุนเวียนให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้นโดยธรรมชาติ และมีการปรับฟื้นฟูปรับตัวเองได้โดยธรรมชาติอีกด้วย การผลิตด้วยวิธีธรรมชาติ และไม่ใช้เทคโนโลยีสูงมากนักในระบบเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องกู้หนี้ยืมสิน เพื่อลงทุนมากทางด้านกิจกรรมการเกษตร การผลิตและการบริโภคก็จะมีแนวทางที่ไม่เป็นการทำลายทรัพยากร และก่อให้เกิดของเสียมากเกินไป เป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ ที่จะเกื้อกูลต่อกันและอยู่ร่วมกันด้วยความศานติ

ความจริงเรื่องการละเมิดเบียดเบียนทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาตินั้น ก็มีอยู่ในหลักพุทธธรรมโดยทั่วไปแล้ว เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ และศีล ๑๐ อันเป็นศีลขั้นพื้นฐานสำหรับฆราวาสหรือผู้ครองเรือนโดยทั่วไป และศีลนั้นก็มิได้หมายความว่าเพียง ความประพฤติดีงาม กายและวาจาสุจริตเท่านั้น หากยังหมายถึงอาชีวะสุจริตด้วย^{๙๖} การประกอบสัมมาชีพ ด้วยการไม่เบียดเบียนชีวิตและธรรมชาติ ถือเป็น การอาชีวะสุจริตตามแนวพุทธธรรมและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างหนึ่งด้วยในเรื่องของศีลอันเป็นสิกขาขั้นต่ำสุด แต่มีขอบเขตมากและแบ่งได้เป็นหลายระดับนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในพุทธธรรม ว่า

...ศีลครอบคลุมถึงการแสดงออก และการบังคับควบคุมตนเอง ด้านภายนอกทั้งหมด ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและธรรมชาติเกณฑ์อย่างต่ำสุดของศีลคือไม่เบียดเบียน ผู้อื่น (เช่นเดียวกับการไม่เบียดเบียนตนเองด้วย) ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลแก่ชีวิตที่ติงาม หรือเกื้อกูลแก่ภรรคนั้น ต่อจากนั้นได้แก่การฝึกฝนทางวินัยเพื่อความดีงามยิ่งขึ้นไป ให้สามารถว่านั้นก็ก้าวไปถึงการทำการต่างๆ ที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ช่วยเสริมสร้างจัดสรรสภาพแวดล้อม ซึ่งปิดกั้นโอกาสแห่งความชั่วร้ายเพิ่มพูนโอกาสแห่งการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติกิจเพื่อความดีงามหรือคุณค่ายิ่ง ๆ ขึ้นไป...^{๙๗}

๒.๒.๖ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

^{๙๕} มนุญ มุกข์ประดิษฐ์, *ประทีปแห่งแผ่นดิน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สวนดุสิต, ๒๕๓๖), หน้า ๙๘.

^{๙๖} Danai Chanchochai, *Dhamma Moments*, (Bangkok, DMG, books 2003), P.86.

^{๙๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรม*, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๑๕.

โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคมทุกระดับ ทั้งประเทศ มิใช่เฉพาะจะเกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรมในชนบทเท่านั้น และโดยที่ได้ทรงยึดถือหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางดำเนินการพัฒนามาโดยตลอด ดังนั้น แนวทางการดำรงชีวิต ของประชาชนในทุกระดับชั้นที่ได้ทรงพระราชทานไว้นั้น จึงสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น เริ่มจากหลักการใหญ่ของการดำรงชีพเป็นปฐม คือ การให้ ปฏิบัติตนอยู่ในหลัก การเดินสายกลาง หรือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ในพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักการนี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นหลัก ในการพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ ได้น้อมนำไปเป็นปรัชญาหลักในการกำหนดแผนพัฒนาฯ ของชาติด้วยแล้ว นอกไปจากนี้หลักพุทธธรรมที่สำคัญเรื่องอื่น เช่น ความสันโดษ มัตตัญญูตา การพึ่งตนเอง และการไม่เบียดเบียน ก็ล้วนแล้วแต่สอดคล้องและตรงกับแนวพระราชดำริ ต่าง ๆ ที่ได้พระราชทานไว้ทั้งสิ้น ดังได้กล่าวมาแล้วในแต่ละหัวข้อตามลำดับ

อย่างไรก็ดี ยังมีข้อธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริอยู่อีกมาก เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความไม่โลภ การแบ่งปันและการให้ และการรู้จักสามัคคี ฯลฯ ดังนั้นในบทย่อต่อไปนี้จะได้กล่าวรวมและวิเคราะห์ถึงหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทั่วไป ให้ครอบคลุม พอสังเขปตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

ก. ความขยันหมั่นเพียร (วิริยะ)

ความขยันหมั่นเพียร เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้กับประชาชนทั้งชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้ทำเกษตร “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากต้องมีความมานะ บากบั่น หมั่นเพียร เป็นประการแรก ในการเพาะปลูกพืชหลายอย่างหมุนเวียนกันไปเพื่อให้พึ่งตนเองได้ และมีพอกิน ความขยันหมั่นเพียรนี้เป็นกุญแจสำคัญในการที่จะนำชีวิตให้อยู่รอดและนำไปสู่อนาคตที่ดีขึ้นได้ และไม่เพียงแต่เกษตรกรที่ทำงานเกษตรกรรมเท่านั้น หากแต่ “ความเพียร” นี้ คือ สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแนะนำให้พลสกนิกรชาวไทยทั้งมวลน้อมนำไปปฏิบัติ ดังเช่นในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก เป็นต้น ในหลักพุทธธรรม ได้กล่าวถึง “ความเพียร” ไว้หลายประการด้วยกันแต่ที่รวมถึงหลักในการดำรงชีวิตที่จำเป็นอื่น ๆ ด้วยก็มีเช่นในหลักคำสอนเรื่อง ทิฐฐัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ คือ

๑) อุตฺถานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร

๒) อารักขสัมปทา การถึงพร้อมด้วยการเก็บรักษาทรัพย์

๓) กัลยาณมิตตตา รู้จักสมาคมคบหากับคนดี

๔) สมชีวิตา รู้จักใช้จ่ายใช้สอยเพียงพอประมาณ^{๙๘}

ดังกล่าวแล้วในบทที่ว่าด้วย “สันโดษ” และนอกไปจากนี้ยังมีในองค์ธรรมว่าด้วย ปธาน คือ ความเพียรชอบที่เป็นสัมมาวายามะ มี ๔ อย่างคือ

๑) สัจวรปธาน เพียรระวังบาปกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด

๒) ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

^{๙๘} อังอุทฺทก. , ๒๓/๑๔๕/๒๙๔.

๓) **ภาวนาปราบ** เพียรเจริญทำกุศลธรรมให้เกิดขึ้น

๔) **อนุรักษ์นาปราบ** เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดแล้วไม่ให้เสื่อม เป็นต้น

นอกจากนี้ พุทธธรรม ยังได้กล่าวไว้ในส่วนหมวดธรรมที่เรียกว่า พละ ๕ หมายความว่าพลังที่จะทำให้เกิดความมั่นคงปราศจากความเกียจคร้าน และความประมาทในการทำกิจการงานมีดังนี้

๑) **สัทธา** ความเชื่อ

๒) **วิริยะ** ความเพียร

๓) **สติ** ความระลึกได้

๔) **สมาธิ** ความตั้งใจมั่น และ

๕) **ปัญญา** ความรู้ทั่วชัด^{๙๙}

ข. ทานและการให้ (ทาน)

ทานและการให้ เป็นคุณธรรมและข้อปฏิบัติที่พึงประสงค์ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง เนื่องจากทานและการให้ตลอดจนการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันนั้น เป็นคุณธรรมที่เคียงคู่ขนานไปกับการไม่โลภ ไม่เบียดเบียน และการไม่แข่งขันชิงดีกัน หลักของทานและการให้ป็นนั้น เป็นหลักการดำรงชีวิตที่ทรงแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนปฏิบัติอยู่เสมอ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอีกเช่นกัน ในเรื่องของการให้ทานนั้น ทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทั้งในการให้ อามิสทาน และ ธรรมทาน (การให้ความรู้ - แนะนำสั่งสอน) ทั้งในเรื่องของปาฏิบุคคลิกทาน (การให้จำเพาะกลุ่มบุคคล) และสังฆทาน (การให้แก่ส่วนรวม) ซึ่งทรงปฏิบัติมาอย่างมาตลอดพระชนม์ชีพ ดังเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปแล้ว

หลักของทานและการให้นี้มีอยู่ด้วยเช่นกัน ในองค์ธรรมข้อที่ว่าด้วย**บุญกิริยาวัตถุ** ในหมวด ๓ คือ

๑. **ทานมัย** การทำบุญด้วยการให้

๒. **ศีลมัย** ทำบุญด้วยการรักษาศีล และ

๓. **ภาวนามัย** ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา

และในหมวด ๑๐ คือ

๑. **ทานมัย**

๒. **ศีลมัย**

๓. **ภาวนามัย**

๔. **อปจายนามัย** (การประพุดิอ่อนน้อม)

๕. **เวยยาวัจมัย** (ชวนชววยรับใช้)

๖. **ปัตติทานมัย** (เฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น)

๗. **ปัตตทานโมทนามัย** (ยินดีในความดีของผู้อื่น)

๘. **ธัมมัสเสวนามัย** (ด้วยการฟังธรรม)

๙. **ธัมมเทศนามัย** (การสั่งสอนธรรม) และ

^{๙๙} พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘๗.

๑๐. ทฤษฎีชุกัมม์ (การทำความเห็นให้ตรง)

ค. ความไม่โลภและความไม่ประมาท (อโลภะและอัปมาทะ)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่า มุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนในชาติมีความพอเพียงในการดำรงชีวิต ความพอเพียงหมายถึงความพอดีและความเป็นเหตุผล และต้อง “ไม่โลภ” เป็นอย่างมาก เศรษฐกิจพอเพียง หรือการดำเนินชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และเป็นทางสายกลางนั้น นอกจากจะหลีกเลี่ยงเรื่องความเป็นวัตถุนิยมแล้ว ยังสอนให้ทุกคนมีภูมิคุ้มกัน กระแสความโลภและบริโภคนิยมและต้องตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทด้วย

องค์ธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับ “การไม่โลภ” มีอยู่ใน กุศลมูล ๓ หรือรากเหง้าของกุศลและการทำความดีคือ

๑) อโลภะ (ความไม่โลภ ความคิดเผื่อแผ่ เจือจาน , จาคะ)

๒) อโทสะ (ความไม่คิดปทุขร่าย และมีเมตตา)

๓) อโมหะ (ความไม่หลง, ปัญญา)

ซึ่งตรงข้ามกับอกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และในกรรม ๒ ซึ่งระบุถึง อกุศลกรรม และ กุศลกรรม อกุศลกรรม คือ การกระทำอันไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจากปัญญา คือ การกระทำที่เกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

ในเรื่องของความไม่ประมาทหรืออัปมาทะนี้ ก็เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ สำหรับประชาชนทุกคน คือ ให้ล่วงรู้ถึงสถานภาพและสถานการณ์แวดล้อมของทุกคนอยู่เสมอจะได้ไม่ถลำไปด้วยความโลภ หรือ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การรู้เท่าทันสถานการณ์ มีสติและรู้ถึงความเสี่ยงภัยที่อาจจะบังเกิดมีขึ้นอันเป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับตนเอง และความปลอดภัยให้กับสังคม เป็นตาข่ายแห่งความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ส่วนหนึ่งด้วยการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง และการไม่หลงกระแสนี้ในปรัชญานำของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ซึ่งน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางนั้น ก็ได้ระบุว่า

“...ในการพัฒนาประเทศจะยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้การพัฒนายึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และความพอประมาณ อย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก”^{๑๐๐}

ซึ่งก็เท่ากับว่า การระมัดระวังตัวและตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทมีสติและมีความพอดีนั่นเอง ในหลักของพระพุทธศาสนานั้นกล่าวถึง อัปมาทะ ว่าเป็นความไม่ประมาท หรือ ความมีสติหรือความเพียรที่มีสติ การดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติและการกระทำทุกอย่าง การระมัดระวังตัวไม่ยอมถลำลงไปในความเสื่อมรอบคอบดังพุทธวจนะว่า

^{๑๐๐} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙, (๒๕๔๕ - ๒๕๔๙), (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๕), หน้า ๖.

...ธรรมเอก ที่มีอุปการะมาก เพื่อการเกิดขึ้นแห่ง อารยอัษฎางคิกมรรค ก็คือ “ความถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาท”

...เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่น แม้สักข้อหนึ่งซึ่งเป็นเหตุ ให้อารยอัษฎางคิกมรรคที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เจริญบริบูรณ์ เหมือนอย่างความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทนี้ เลย”^{๑๐๑}

ซึ่งองค์ธรรม ข้อนี้ เป็นหลักสำคัญอยู่ในความไม่ประมาท ความมีสติรู้เท่าทันเหตุการณ์ใน ปรชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง

ง. หลักความรู้รักสามัคคี (สามัคคีธรรม)

เรื่องของความรู้รักสามัคคีและความมีเมตตา นั้นปรากฏอยู่ในองค์ธรรมทาง พระพุทธศาสนา ว่าด้วยเรื่อง ทิศา ๖ ที่สอนให้มีสามัคคีธรรมดังคำสอนในเรื่องทิสติ ๖ สำหรับบุคคล พึงประพฤติเพื่อ สามัคคีธรรม คือ

- ๑) ทาน การให้ปัน
- ๒) ปิยะวาจา พูดอย่างรักกัน
- ๓) อัถถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา
- ๔) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน
- ๕) อวิสังวาทนตา พูดจาไม่คลาดความจริง^{๑๐๒}

องค์ธรรมข้อนี้ สามารถเป็นหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี อันเป็นหลักธรรมที่จำเป็นสำหรับคนทั่วไปและสอดคล้องกับหลักความรู้รักสามัคคีของ พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีองค์ธรรมอันเกี่ยวเนื่องอื่น ๆ ที่จะสนับสนุนให้หลัก “รู้รัก สามัคคี” ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ดำเนินไปได้ด้วยดีก็มีอีกอาทิ เช่น องค์ธรรมใน ทศพิธราชธรรม ราชสังคห วัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ และหลักธรรมอื่น ๆ ที่สอนให้มีความสามัคคี พร้อมเพรียงในหมู่คณะ เช่น หลักจลจวโอปริหานิยธรรม ๗ ประการ เป็นต้น

ตามที่ได้วิเคราะห์ เทียบเคียงปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจาก พระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยลำดับโดยได้กล่าวถึงทั้งองค์รวม ในหลักพุทธธรรม และแยกอธิบายในแต่ละส่วนของข้อธรรมหลักในแต่ละหัวข้อสำคัญตลอดจนหลักธรรมโดยทั่วไปว่า มีความสัมพันธ์และสอดคล้องต่อกันอย่างไร โดยผู้วิเคราะห์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นได้ น้อมนำเอาหลักพุทธธรรมในเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ การเดินสายกลาง มาเป็นหลักพื้นฐานโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในชาติ ดำรงอยู่ในความพอเพียงทั้งในการบริโภค และการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังมีความซื่อสัตย์มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีความเป็นอิสระ และมีความมั่นคงในจิตใจ ไม่ตกไปสู่กระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมได้โดยง่าย ให้ลด ละ เลิก ความโลภและการเบียดเบียน ให้รู้จักมัธยัสถ์ อดออม ไม่เอารัด เอาเปรียบรู้จักเมตตาและการให้ ตลอดจนให้ประสานประโยชน์ระหว่างตนกับผู้อื่นและสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยไม่เป็นการทำลายอีกด้วย หลักการ

^{๑๐๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕๘.

^{๑๐๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๓๕.

เหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในพุทธธรรมในพระพุทธานันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและสังคมไทยมานานนับเป็นพันปีทั้งสิ้น

นอกจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังมีได้มีความหมายเพียงเป็นทางเลือกใหม่ ของการพัฒนาในระบบทุนนิยมสุดโต่ง ซึ่งไม่เคยปรากฏผลลัพธ์เป็นความผาสุกที่แท้จริงของสังคม หรือวิธีการไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเพิ่งจะประสบมาเท่านั้น หากแต่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ยังกินความหมายลุ่มลึกและผูกพัน สอดประสานกับหลักพระพุทธานันในพระพุทธานันในเรื่อง “ทางสายกลาง” และ ข้อธรรมที่สำคัญอื่น ๆ อันเกี่ยวกับปรัชญา และแนวคิดในการดำรงชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคมไทยในอุดมการณ์ นั่นคือ พุทธวิถีแห่งความมีชีวิตอันประเสริฐ และพร้อมจะพัฒนาให้สูงขึ้นทั้งทางด้านกายและด้านจิตใจ อันควรจะเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย

๒.๓ วัฒนธรรมชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

ภาคอีสานมีพื้นที่กว้างใหญ่ พื้นที่ราบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักมีทะเลสาบรูปแฉกเป็นจำนวนมาก แต่ทะเลสาบเหล่านี้จะมีน้ำเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น เมื่อถึงฤดูร้อนน้ำก็จะเหือดแห้งไปหมด เพราะดินส่วนใหญ่ เป็นดินทรายไม่อิ่มน้ำ น้ำจึงซึมผ่านได้เร็ว ภาคนี้จึงมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ และดินขาดความอุดม สมบูรณ์ ทำให้พื้นที่บางแห่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการเกษตรได้อย่างเต็มที่ ด้วยที่มีความแห้งแล้ง ขาด แคลนน้ำ ทำให้เกิดความเชื่อ และประเพณีเกี่ยวข้องกับการขอฝน เช่น งานบุญบังไฟ ซึ่งถือว่าเป็นเทศกาล สำคัญ หรือด้วยเหตุผลจากความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ ทำให้มีกลุ่มคนหลายกลุ่มอพยพเข้ามาจากดินแดนใกล้เคียง มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของกลุ่มขึ้น เช่น การพูดภาษาอีสาน ภาษาเขมร ภาษาส่วย การ แสดงหมอลำ การร้องกันตรึม เป็นต้น

๒.๓.๑ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกิน

อาหารหลักของชาวอีสาน คือ ข้าวเหนียว เช่นเดียวกับชาวเหนือ สิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวกับการทำและเก็บ อาหารจึงเหมือนกัน ส่วนอาหารจานหลักเกี่ยวกับข้าวเหนียว คือ ปลาจ๋า ซึ่งเป็นปลาที่นำมาหมักกับเกลือ และรำหรือข้าวคั่ว นำมาปรุงเป็นอาหารประเภทต่างๆ เช่น น้ำพริกปลาจ๋า หรือน้ำปลาร้ามาเป็นเครื่องปรุงรสแทนน้ำ ปลาในอาหารชนิดต่างๆ เช่น ลาบ ก้อย หมก ต้ม คั่ว แกง อ่อม และอาหารเกือบทุกมื้อต้องมีแจ่วที่ใส่น้ำปลาร้าเป็น เครื่องปรุง ความเคยชินในการรับประทานอาหารของชาว อีสาน คือ ชอบรับประทานอาหารดิบๆ ด้วยความเชื่อว่าจะ ทำให้ร่างกายแข็งแรง แต่อาหารแบบนี้มีพยาธิใบไม้ในตับ ทำให้ชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นโรคพยาธิ และสุขภาพไม่ค่อย ดี ทางกรจึงรณรงค์และส่งเสริมให้ชาวอีสานมีความรู้เรื่อง โภชนาการ เพื่อเปลี่ยนค่านิยมในการรับประทานให้ถูกสุขลักษณะ^{๑๐๓}

วัฒนธรรมเรื่องอาหารการกินของชาวอีสาน ปัจจุบันแพร่หลายไปทั่วประเทศและต่างประเทศ ที่มีชาวอีสานทำงานอยู่ เห็นได้จากการนำปลาร้ามาแปรรูปเป็นปลาร้าผง ปลาร้าตาก

^{๑๐๓} wassana noey, การกินของภาคอีสาน, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐, แหล่งที่มา : <http://noeylovenu.blogspot.com/2015/12/2-3.html>.

แห้ง เพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีแรงงานชาวอีสานและชาวลาวอยู่มาก
ปลาร้าจึงเป็นสินค้าที่ทำรายได้เข้าประเทศอีกชนิดหนึ่ง

๒.๓.๒ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย

เรือนไทยภาคอีสาน เป็นหนึ่งในเรือนไทย ๔ ภาคของไทย แบ่งออกได้เป็นการปลูกเรือนใน
ลักษณะชั่วคราว กิ่งถาวร หรือเรือนถาวรประเภทของเรือนอีสาน เอกลักษณ์ของเรือนไทยภาคอีสาน
มีลักษณะเด่นอยู่ ๓ ประเภท คือ

๑. ไม่นิยมทำหน้าต่างทางด้านหลังตัวเรือน ถ้าจะทำจะเจาะเป็นช่องเล็กๆ พอให้ยื่นศีรษะ
ออกไปได้เท่านั้น

๒. ไม่นิยมต่อยอดบ้านลมให้สูงขึ้นไป เหมือนเรือนของชาวล้านนาที่เรียกว่า “กาแล”

๓. ไม่นิยมตั้งเสาเรือนบนตอม่อ เหมือนเรือนของชาวมุสลิมทางภาคใต้ ด้วยเหตุที่ชาว
ไทยภาคอีสานปลูกเรือนด้วยการฝังเสา จึงไม่มีการตั้งบนตอม่อ

องค์ประกอบของเรือนไทยภาคอีสาน

๑. เรือนนอนใหญ่ จะวางด้านจั่วรับทิศตะวันออก-ตะวันตก ส่วนมากจะมีความยาว ๓ ช่วง
เสา เรียกว่า “เรือนสามห้อง” ใต้ถุนโล่ง ชั้นบนแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

- ห้องเปิง เป็นห้องนอนของลูกชาย มักไม่มีการกั้นห้อง

- ห้องพ่อ-แม่ อาจกั้นเป็นห้องหรือปล่อยโล่ง

- ห้องนอนลูกสาว มีประตูเข้ามีฝักันมิดชิด หากมีลูกเขยจะให้นอนในห้องนี้

๒. เกย คือบริเวณชานโล่งที่มีหลังคาคลุม เป็นพื้นที่ลดระดับลงมาจากเรือนนอนใหญ่ มักใช้
เป็นที่รับแขก หรือที่รับประทานอาหาร ส่วนของใต้ถุนจะเตี้ยกว่าปกติ อาจไว้ใช้เป็นที่เก็บฟืน

๓. เรือนแฝด เป็นเรือนทรงจั่วแฝด เช่นเดียวกับเรือนนอน โครงสร้างทั้งคานพื้นและชื่อ
หลังคา จะฝากไว้กับเรือนนอน แต่หากเป็นเรือนแฝดลดพื้นลงมากกว่าเรือนนอน ก็มักเสริมเสาหลัก
มารับคานไว้อีกแถวหนึ่งต่างหาก

๔. เรือนโข่ง มีลักษณะเป็นเรือนทรงจั่วเช่นเดียวกับเรือนนอนใหญ่ แต่ต่างจากเรือนแฝด
ตรงที่โครงสร้างของเรือนโข่งจะแยกออกจากเรือนนอนโดยสิ้นเชิง สามารถรื้อถอนออกไปปลูกใหม่ได้
โดยไม่กระทบกระเทือนต่อเรือนนอน

๕. เรือนไฟ (เรือนครัว) ส่วนมากจะเป็นเรือน ๒ ช่วงเสา มีจั่วโปร่ง เพื่อระบายควันไฟ ฝานิยมใช้ไม้ไผ่
สานลายทแยงหรือลายขัด

๖. ชานแดด เป็นบริเวณนอกชานเชื่อมระหว่างเกยเรือนแฝดกับเรือนไฟ มีบันไดขึ้นด้านหน้า
เรือน มี “อ่างแอ่งน้ำ” อยู่ตรงขอบของชานแดด บางเรือนที่มีบันไดขึ้นลงทางด้านหลัง จะมี “ชาน
มน” ลดระดับลงไปเล็กน้อย โดยอยู่ด้านหน้าของเรือนไฟ

ลักษณะชั่วคราว

สร้างไว้ใช้เฉพาะบางฤดูกาล เช่น “เถียงนา” หรือ “เถียงเฮ้” ทำยกพื้นสูง เสาไม้จริง โครงไม้
ไผ่ หลังคามุงหญ้า หรือแป้นไม้ที่รื้อมาจากเรือนเก่า พื้นไม้ไผ่สับฟาก ทำฝาโล่ง หากไร่นาไม่ไกล
สามารถไปกลับได้ มีอายุใช้งาน ๑-๒ ปี สามารถรื้อซ่อมใหม่ได้ง่าย

ลักษณะกึ่งถาวร

ก็คือจะเป็นแบบกระต๊อบกระท่อม หรือเรือนเล็ก จะไม่มั่นคงแข็งแรงนัก มีชื่อเรียก “เรือนเหี่ยว” หรือ “เฮือนย้าว” หรือ “เยาเรือน” อาจเป็นแบบเรือนเครื่องผูก หรือเป็นแบบเรือนเครื่องสับก็ได้ เรือนเหี่ยวกึ่งถาวรยังมี “ตูปต่อเล่า” ซึ่งเป็นเพิงที่สร้างอิงกับตัวเล่าข้าว และ “ตั้งตอดิน” ซึ่งเป็นเรือนที่ตัวเสาตั้งจะฝังถึงดิน และใช้ไม้ท่อนเตี้ยตลอดสูงขึ้นไปรับอกไก่ เป็นเรือนพักอาศัยที่แยกมาจากเรือนใหญ่ เรือนเหี่ยวกึ่งถาวรอีกประเภทหนึ่งคือ “ตั้งตั้งคาน” หรือ “ตั้งตั้งชื้อ” ลักษณะคล้ายเรือนเกยทั่วไป แต่พิธีพิถันน้อยกว่าอยู่ในประเภทของเรือนเครื่องผูก แตกต่างจากเรือนตั้งตอดินตรงที่เสาดั้งต้นกลางจะลงมาพักบนคานของด้านสะกัต ไม่ต่อถึงดิน

ลักษณะถาวร

เป็นเรือนเครื่องสับหรือเรือนไม้กระดาน อาจจำแนกได้เป็น ๓ ชนิด คือ เฮือนเกย เฮือนแผด เฮือนโข่ง ลักษณะใต้ถุนสูงเช่นเดียวกับภาคอื่นๆ เรือนเครื่องสับเหล่านี้ ไม่นิยมเจาะช่องหน้าต่าง มักทำหน้าต่างเป็น ช่องแคบๆ ส่วนประตูเรือนทำเป็นช่องออกทางด้านหน้าเรือนเพียงประตูเดียว ภายในเรือนจึงค่อนข้างมืด เพราะในฤดูหนาวมีลมพัดจัดและอากาศหนาวจัด จึงต้องทำเรือนให้ทึบ และกันลมได้ หลังคาเรือนทำเป็นทรงจั่วอย่างเรือนไทยภาคกลาง มุงด้วยกระเบื้องดินเผาหรือกระเบื้องไม้สักจั่วจรดด้วยไม้ตีเกล็ดเป็นรูปครึ่งวงกลมของอาทิศยทั้งสองด้าน รอบหลังคาไม่มีชายคา หรือปีกนกยื่นคลุมตัวบ้านเหมือนอย่างเรือนไทยภาคกลาง^{๑๐๔}

๒.๓.๓ วัฒนธรรมเกี่ยวกับที่สืบเนื่องจากการทำเกษตรกรรม

ในภาคอีสานมีลักษณะทำการเกษตรแบบยังชีพ (subsistence) เป็นส่วนมากคือทำการเกษตรเพื่อที่จะนำผลผลิตมาบริโภคในครัวเรือนของตน เช่น ปลูกข้าวไว้กิน, ปลูกฝ้ายไว้ทอผ้า, เลี้ยงไหมไว้ทอผ้า เป็นต้น การเกษตรส่วนใหญ่จะเน้นที่การทำนาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการทำนายังคงใช้แรงงานจากคนและสัตว์อยู่บริเวณปลูกข้าวที่สำคัญคือที่รายล้อมแม่น้ำ เกษตรกรยังมีการใช้แรงงานไม่เต็มที่ตลอดปี ในช่วงฤดูแล้งเป็นช่วงที่ทำงานไม่เต็มที่มากที่สุดเลยต้องย้ายเข้ากรุงเพื่อไปทำงานที่นั่นแทน

ปัจจุบันมีการตื่นตัวที่จะปลูกพืชเงินมาก ขึ้นโดยใช้ที่ดอนหรือถากถางป่าโคก เพื่อเพราะปลูก ทั้งนี้เพราะตลาดมีความต้องการมากขึ้น ดังนั้นภาคอีสานจึงกำลังประสบปัญหาป่าไม้ถูกบุกรุกภาคอีสานมีการพัฒนาชลประทานมากขึ้น โดยมีการพัฒนาชลประทานแบบอ่างเก็บน้ำมากที่สุด อ่างเก็บน้ำเล็กๆ ที่สร้างขึ้น มากกว่า ๑๐๐ แห่ง แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการเพราะยังมีพื้นที่อีกจำนวนมากที่อยู่นอกเขตชลประทาน ดังนั้นรัฐบาลกำลังหาช่องทางที่จะพัฒนาน้ำบาดาลออกมาใช้ในการเกษตรขนาดย่อมและเพื่อบริโภคภาคอีสานมีพื้นที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์กว้างขวาง จึงทำให้ราษฎรได้รับผลตอบแทนที่ต่ำมาก ในภาคอีสานมีการเลี้ยงสัตว์แบบพื้นเมืองเป็นส่วนมาก คือ จะเลี้ยงโคกระบือเป็นฝูงเล็กๆ ปล่อยให้หากินหญ้าตามไร่นา^{๑๐๕}

๒.๓.๔ วัฒนธรรมการเลี้ยงไหมทอผ้า

^{๑๐๔} อัจฉรา คงประเสริฐ, ที่อยู่อาศัยของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐, แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/522099>.

^{๑๐๕} พระอาคม แสสนบรรดิษฐ์, วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีภาคอีสาน, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐, แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/prathesthiythailand/withi-chiwit-wathnhrm-pra-phe-ne-phakh-xisan>.

จากการเลี้ยงไหมจึงมีการทอผ้าอ้อมด้วยผ้าภาคอีสานชาวอีสานถือว่าการทอผ้าเป็นกิจกรรมยามว่างหลังจากฤดูการทำนาหรือว่างจากงานประจำอื่นๆ ได้ถุ่นบ้านแต่ละบ้านจะกางทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือนโดย ผู้หญิง ในวัยต่างๆ จะสืบทอดกันมาผ่านการจดจำและปฏิบัติจากวัยเด็กทั้งลวดลายสีเส้น การย้อมและการ ทอ ผ้าที่ทอด้วยมือจะนำไปใช้ตัดเย็บทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม หมอน ที่นอน ผ้าห่ม และการทอผ้ายังเป็นการ เตรียมผ้าสำหรับการออกเรือนสำหรับหญิงสาวทั้งการเตรียมสำหรับตนเอง และเจ้าบ่าว ทั้งยังเป็นการวัด ถึงความเป็นกุลสตรีเป็นแม่เหี้ยแม่เรือนของหญิงชาวอีสานอีกด้วย ผ้าที่ทอขึ้นจำแนกออกเป็น ๒ ชนิด คือ

๑. ผ้าทอสำหรับใช้ในชีวิตรประจำวัน จะเป็นผ้าพื้นไม่มีลวดลายเพราะต้องการความทนทาน จึงทอด้วยฝ้ายย้อมสีตามต้องการ

๒. ผ้าทอสำหรับโอกาสพิเศษ เช่น ใช้ในงานบุญประเพณีต่างๆ งานแต่งงานงานพ้อนรำผ้าที่ทอจึงมัก มีลวดลายที่สวยงามวิจิตรพิสดารมีหลากหลายสีเส้น ประเพณีที่คู่กันมากกับการทอผ้าคือการลงช่วง โดยบรรดาสาวๆ ในหมู่บ้านจะพากันมารวมกลุ่มก่อกองไฟ บ้างก็สาวไหม บ้างก็ปั่นฝ้าย กรอฝ้าย ฝ้ายชายก็ถือโอกาสมาเกี่ยวพาราสีและนั่งคุยเป็นเพื่อนบางครั้งก็มีการนำดนตรีพื้นบ้านอย่างพิณ แคน โหวด มาบรรเลงจ่ายผญาโต้ตอบกันเนื่องจากอีสานมีชนอยู่หลายกลุ่มวัฒนธรรม^{๑๐๖}

สรุปก็คือ วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวอีสานนั้น ได้มุ่งเน้นให้มีความสอดคล้องต่อความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีความเรียบง่าย มีความอบอุ่น เครื่องมือในการอุปโภค บริโภค อาศัยภูมิปัญญาในการผลิตขึ้นมาใช้เอง ทำให้ลดค่าใช้จ่าย และยังสามารถเพิ่มรายได้อีกด้วย

๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้ มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาธารณะของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะคือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน/กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม/องค์กรมากนัก

๒.๔.๑ ทฤษฎี

เครือข่ายชุมชน หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นได้ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ชุดของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล ที่ก่อให้เกิดสายใยผูกพันของครอบครัว

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน.

เพื่อน และคนรู้จักในช่วงชีวิตของคน เครือข่ายสังคมอาจเปรียบได้กับภาพของจุดต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมโยงกันด้วยเส้นตรงหลาย ๆ เส้น จุดคือบุคคล และเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคนจึงเป็นเสมือนจุดศูนย์กลางที่มีสายสัมพันธ์กับจุดหรือบุคคลอื่นที่มีสายสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ต่อไปอีกที่บุคคลตรงจุดศูนย์กลางไม่รู้จัก

แนวทางการวิเคราะห์เครือข่ายสามารถนำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับโลก สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์เราเรียกว่า จุด (Node) ถ้ามีการเชื่อมโยงระหว่างจุดต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของจุดเหล่านี้ก็คือ เครือข่าย (network)

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายสังคมนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายสังคมมีต่อกัน ทั้งระบบเศรษฐกิจ การแต่งงาน เครือญาติ การเมือง และอื่น ๆ ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นได้แก่การไปมาหาสู่ การเยี่ยมเยียน การปรึกษาหารือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เครือข่ายสังคมของบุคคล หนึ่ง ๆ จึงเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ขณะเดียวกันบุคคลนั้น ๆ ก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่น ๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยเช่นกัน

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง ก็จะขยายวงกว้างออกไปได้หลายปริมาตรตามขั้นตอนของวงจรชีวิต สถานภาพและบทบาทของบุคคลผู้นั้น เกิดเป็นเครือข่ายรวมและเครือข่ายย่อย เครือข่ายย่อยก็คือความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งในหลาย ๆ ส่วนของเครือข่ายรวม ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนระบบสังคมใหญ่ และเครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนระบบสังคมย่อย ในการค้นหาหรือแม้แต่ส่งเสริมพัฒนาเครือข่ายเราอาจเริ่มจากเครือข่ายย่อยได้

โครงสร้างของเครือข่ายที่ซับซ้อนขึ้นไปอีก เราเรียกว่า โครงข่าย (NET) โครงข่ายประกอบด้วย เครือข่ายหลายเครือข่าย (networks) การทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ ในโครงข่ายหนึ่งหรือหลายโครงข่าย เป็นการทำงานแบบจัดการตนเอง จัดระเบียบกันเอง เครือข่ายในโครงข่ายจะสลับซับซ้อนเพียงใด มีกี่ประเภท และสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความเป็นมาของสังคมแต่ละแห่ง ซึ่งโครงข่ายมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่รัฐยอมรับ มีสถานภาพตามกฎหมายและที่อยู่นอกกฎหมาย

ภายในโครงข่ายมีแนวความคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหน่วยและเครือข่ายที่อยู่ในโครงข่ายนั้น แนวความคิดดังกล่าวคือ แนวความคิดที่ว่าด้วยอำนาจและศูนย์กลาง (Power and centrality) คนที่มีตำแหน่งเป็นศูนย์กลางเป็นตำแหน่งที่มีเอกสิทธิ์เหนือคนที่ยอมลดชั้นในวงนั้น คนศูนย์กลางนี้ เราเรียกว่า hub ซึ่งสามารถหวังได้ว่าจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษกับเรื่องของอำนาจ งานวิจัยจำนวนมากได้ข้อสรุปว่า คนศูนย์กลางได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีอำนาจ ทั้งในองค์กรและในเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ อีกทั้งยังพบอีกว่า ความสัมพันธ์ไม่เป็นไปอย่างตรงไปตรงมาและไม่เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันด้วย และแม้ว่าเรื่องของคนศูนย์กลางเป็นคุณลักษณะทางโครงสร้างที่สำคัญ แต่ก็เป็นเรื่องลำบากที่จะค้นหาคุณสมบัติให้ชัดเจน

คนศูนย์กลางในเครือข่ายดำเนินการบางอย่างที่ไม่เท่าเทียมในการจัดแบ่งชั้นทางสังคม Linton Freeman (1979) จำแนกรูปแบบของคนศูนย์กลางออกเป็น ๓ รูปแบบ

๑. ระดับของการเป็นศูนย์กลาง (Degree Centrality) การวัด ความเป็นศูนย์กลางของ “บุคคล” สามารถวัดได้จากจำนวนของการติดต่อกับคนอื่น คนที่เป็นศูนย์กลางจะมีการติดต่ออย่างแข็งขันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเครือข่าย ในขณะที่คนที่อยู่ขอบ ๆ เครือข่ายจะไม่มี การติดต่อกับคนอื่นบ่อยครั้งนัก การวัดสามารถวัดจากการติดต่อทั้งทางอ้อมผ่านคนที่เป็นสื่อ และการติดต่อโดยตรง

๒. ความใกล้ชิดของการเป็นศูนย์กลาง (Closeness centrality) วัดจากผลรวมของระยะทางระหว่างคนศูนย์กลางกับคนที่ติดต่อด้วยทั้งหมด การวิจัยของนักวิชาการหลายท่านชี้ว่า ความใกล้ชิดของบุคคลที่มีต่อคนอื่นที่เพิ่มขึ้น ทำให้เขาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร อำนาจ เกียรติ อิทธิพล และมีสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น

๓. การคั่นกลาง ของคนที่เป็นศูนย์กลาง (Between's centrality) การคั่นกลาง แสดงถึงความสำคัญของคนศูนย์กลาง ยังมีศักยภาพในการเป็นคนกลางได้มากเท่าไร ก็สามารถควบคุมการ flow ของการติดต่อสื่อสารและความเป็นอิสระของคนในเครือข่ายที่จะติดต่อสื่อสารกับคนอื่น ๆ ได้มากเท่านั้น

๒.๔.๒ ความหมายของเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายที่หลากหลายขึ้นอยู่กับมุมมองในลักษณะต่างๆ เช่นการมองในเชิงโครงสร้าง ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Jeremy Boissevain ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน^{๑๐๗}

Borgatta, Edgar F.; and Borgatta, Marie. ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดเรียงความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม^{๑๐๘}

นฤมล นิราทร ได้สรุปไว้ว่า เครือข่ายควรมีกลุ่มบุคคลหรือองค์กร ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้ สิ่งที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ก็คือ ข่าวสารข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ มีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน และมีความเป็นอิสระต่อกัน^{๑๐๙}

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ให้นิยามของเครือข่ายทางสังคมว่า หมายถึงความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งต่างๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสาร

^{๑๐๗} Boissevain, Jeremy, *Friends of Friends : Network, Manipulators and Coalitions*, Oxford : Basil Blackwell, 1974.

^{๑๐๘} Borgatta, Edgar F.; and Borgatta, Marie, *Encyclopedia of Sociology*, (Volume 4 : SZIndex), New York : Macmillan Publishing Company, 1992.

^{๑๐๙} นฤมล นิราทร, *การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ*, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓).

ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย^{๑๑๐}

เสรี พงศ์พิศ เครือข่ายคือ หัวใจของวิถีชุมชนในอดีต ซึ่งผู้คนอยู่ร่วมกัน แบบพึ่งพาอาศัยกัน ทั้ง ในชุมชนและกับชุมชนอื่นๆ มีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่แสดงออกทางกิจกรรมที่หากัน สม่่าเสมอ หรือเป็นครั้งคราว ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดของชุมชน เพราะแม้มีอำนาจรัฐอยู่ แต่ก็ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงวิถีปฏิบัติของชุมชน^{๑๑๑}

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า เครือข่าย เป็นการร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กรประเภทเดียวกันหรือองค์กรต่างประเภทกัน หรือเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีหลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกกับกลุ่มการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกันโดยดำเนินงานภายใต้เป้าหมาย และวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน หรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่นๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

เครือข่ายเข้มแข็งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม

นฤนันท์ สุริยมณีและคณะ ได้ศึกษา Best Practices เครือข่ายเข้มแข็งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม พบว่า เครือข่าย เป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกันและด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่สมาชิก โดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคนทุกหน่วยเสมอทั้ง สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิกในแนวราบที่อาศัยความเข้าใจและความจริงใจเป็นกลไกให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่าย ปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้ คือ ๑) การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๓) การมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ๔) การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ๕) การมีทีมงานที่ดีซึ่งอธิบายความหมายดังนี้^{๑๑๒}

๑. การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายจะก้าวไปสู่ช่วงชีวิตที่ถดถอยหากไม่มีกิจกรรมใดๆ ที่สมาชิกของเครือข่ายสามารถกระทำร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อไม่มีกิจกรรมก็ไม่มีกลไกที่จะดึงสมาชิกเข้าหากัน สมาชิกของเครือข่ายก็จะไม่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เมื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกลดลงก็ส่งผลให้เครือข่ายเริ่มอ่อนแอ สมาชิกจะเริ่มสงสัยในการคงอยู่ของเครือข่าย บางคนอาจพาลคิดไปว่าเครือข่ายล้มเลิกไปแล้ว ความยั่งยืนของเครือข่ายจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

^{๑๑๐} พระมหาสุทนต์ อากาศโร, เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข), ๒๕๔๗, หน้า ๖.

^{๑๑๑} เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย : ยุทธวิธีเพื่อประชาชนเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์), ๒๕๔๘.

^{๑๑๒} นฤนันท์ สุริยมณี และคณะ, Best Practices เครือข่ายเข้มแข็งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม, (นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘).

จนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน ของการกระทำที่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะรักษาเครือข่ายไว้ได้ต้องมีการกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมไว้ให้ชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และต้องเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วม

กิจกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคน ในสำรวจจุดความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปในแต่ละคนและแต่ละกลุ่ม กล่าวคือควรมีกิจกรรมย่อยที่หลากหลายเพียงพอที่จะตอบสนองความสนใจของสมาชิกกลุ่มย่อยในเครือข่ายด้วย โดยที่กิจกรรมเหล่านี้ก็ยังต้องอยู่ในทิศทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่าย กิจกรรมเหล่านี้อาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การวางแผนงานร่วมกัน การพบปะเพื่อประเมินผลร่วมกันประจำทุกเดือน ฯลฯ หรือจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น จัดกีฬา สันทนาการระหว่างสมาชิก จัดงานประเพณี ท้องถิ่นร่วมกัน เป็นต้น ในกรณีที่เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ที่กว้างขวางมาก กิจกรรมไม่ควรรวมศูนย์อยู่เฉพาะส่วนกลาง ควรกระจายจุดพบปะสังสรรค์หมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก

๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิก

การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ก็คือการมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่ายนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่าย หันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการและวิธีการของการจัดการเครือข่ายเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่อง เพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากมีส่วนร่วมแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้าๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

๓) การมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน

เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคลกลุ่ม องค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง “การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๔) การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

สัมพันธภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไปความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนน้ำมันที่คอยหล่อลื่นการทำงานร่วมกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อใดที่สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกบาดหมางไม่เข้าใจกัน หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกันโดยหาข้อตกลงไม่ได้ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกก็จะเริ่มแตกร้าว ซึ่งหากไม่มีการแก้ไขอย่างทันที่ ก็นำไปสู่ความเสื่อมถอยและความสิ้นสุดลงของเครือข่ายได้ ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่ำเสมอไม่ใช่ว่าจัดในช่วงที่มีปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น

๕) การมีทีมงานที่ดี

การทำงานเป็นทีมมีความสำคัญในทุกองค์กร การทำงานเป็นทีมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงาน การทำงานเป็นทีมมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของกลุ่มสมาชิกเป็นอย่างดี กระบวนการทำงานเป็นทีมขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ และทักษะความชำนาญเฉพาะตัวของผู้ร่วมทีม มีการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ให้กันและกัน การเรียนรู้เทคนิคเครื่องมือในการจัดกระบวนการประชุมและเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมรวมทั้งการพัฒนาทักษะด้วยกระบวนการฝึกอบรม ทีมที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน คือกลุ่มของบุคคลที่ทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีม สิ่งที่ทีมจะต้องยึดถือเป็นกรอบเพื่อทำงานร่วมกันคือ ความเป็นหนึ่งเดียวกัน จัดการด้วยตนเอง ฟังพาตัวเอง ขนาดของกลุ่มที่พอเหมาะ ความเป็นหนึ่งเดียวกันสมาชิกของทีมที่ประสบความสำเร็จในการทำงานจะต้องมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ทุก ๆ คนจะถูกดึงเข้ามาในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุความสำเร็จในงานและ / หรือบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยทั่วไปแล้วงาน และ / หรือเป้าหมายอาจบรรลุได้เมื่อทำงานร่วมกันแทนที่จะต่างคนต่างทำ ทีมงานที่มีประสิทธิภาพจะมีลักษณะโดดเด่นและสมาชิกทุกคนมีความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในความสำเร็จด้วยการจัดการด้วยตนเองกล่าวโดยสรุป เครือข่ายเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกันและด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกันโดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคนทุกหน่วยเสมอกัน จึงสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิกในแนวราบที่อาศัย ความเข้าใจและความจริงใจ มีความเอื้ออาทรเป็นการทำงานแบบเพื่อนไม่ใช่การบังคับบัญชา และปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้คือ ๑) การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๓) การมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ๔) การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ๕) การมีทีมงานที่ดี

๒.๔.๓ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายสังคม

การสร้างเครือข่ายเป็นกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมหรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิกเครือข่ายนั้น จำเป็นต้องอาศัย การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน มาก่อนที่จะทาความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย^{๑๑๓}

การสร้างเครือข่ายอาจปรากฏในรูปของการจัดตั้งเป็นเครือข่ายใหม่ การสร้างเครือข่ายนั้น มีหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นในองค์กรธุรกิจซึ่งถือว่าเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการเชิงธุรกิจ ส่วนด้านการพัฒนาสังคมนั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่ในวัฒนธรรมชุมชนของชาวบ้านแล้ว การสร้างเครือข่ายในงานพัฒนาปรากฏในหลายลักษณะเช่น เครือข่ายขององค์กรระหว่างชุมชน เครือข่ายตามกิจกรรมและในหลายกรณีที่มีเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง โดยความพยายามของหน่วยงานรัฐเอง การสร้างเครือข่ายในการทำงานด้านพัฒนาสังคม มีแนวโน้มที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรที่ทำงานฟังฟังซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะมีการแข่งขันกันถึงแม้ว่าภาวะ การแข่งขันระหว่างกันจะมีอยู่ แต่ก็ไม่น้อยกว่าในองค์กรธุรกิจ

^{๑๑๓} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

การสร้างเครือข่ายการทำงานในการพัฒนาสังคมนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในอันที่จะนำไปสู่การสร้างผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เมื่อปัญหาสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลายมากยิ่งขึ้นและมีทรัพยากรจำนวนมากย่อมเป็นไปได้ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยตนเองจำเป็นต้องมีการร่วมกันระหว่างองค์กรหรือการสร้างเครือข่ายในการทำงาน (๑) ต้องการมีเพื่อนในการทำงาน ต้องการมีหมู่ มีพวก (๒) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน (๓) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน (๔) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา (๕) ต้องการประหยัด และ (๖) ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงมีปัจจัยเสริมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ คือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

ส่วนพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ให้เหตุผลว่าการสร้างเครือข่ายทางสังคมเกิดจาก (๑) สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อน หลากหลายและขยายตัว จนเกินความสามารถของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มที่จะดำเนินการแก้ไข (๒) เครือข่ายเป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ในการสร้างพื้นที่ทางสังคม และ (๓) เพื่อให้การประสานผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียม^{๑๑๔}

สรุปได้ว่า เครือข่ายนั้นจะมีการเชื่อมโยงกันและกันระหว่างบุคคลและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่ายเมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง และมีการขยายความสัมพันธ์ออกเป็นเครือข่ายทางสังคมเป็นเครือข่ายที่กว้างขึ้น กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ส่วนรูปแบบเครือข่ายก็มีอยู่หลายรูปแบบ และรูปแบบของเครือข่ายจำแนกโดยใช้คุณลักษณะของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ วัตถุประสงค์ของเครือข่าย และมีการสร้างเครือข่ายเป็นกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมหรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิกเครือข่ายนั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนที่จะทาความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย

๒.๕ สรุป

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม มุ่งเน้นการพึ่งตนเองโดยยึดหลักความพอประมาณ ความมี เหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมที่ก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน เป็นแนวทางที่มุ่งให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตที่พอดี พออยู่พอกิน พอใช้ ไม่ให้เดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยที่จะต้องสร้างพื้นฐานแก่ตัวเองให้ดีเสียก่อน ไม่มุ่งหวังความเจริญแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งอยู่ในทางสายกลางมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต อดทนขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพสุจริต รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักการประมาณ ตนเองและดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล อาศัยตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มในชุมชน และดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน และการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสาย กลางและความไม่

^{๑๑๔} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕-๕๘.

ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยลำดับโดยได้กล่าวถึงทั้งองค์รวม ในหลักพุทธธรรม และแยกอธิบายในแต่ละส่วนของข้อธรรมหลักในแต่ละหัวข้อสำคัญตลอดจนหลักธรรมโดยทั่วไปว่า มีความสัมพันธ์และสอดคล้องต้องกันอย่างไร โดยผู้วิเคราะห์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นได้ นำเอาหลักพุทธธรรมในเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ การเดินสายกลาง มาเป็นหลักพื้นฐานโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในชาติ ดำรงอยู่ในความพอเพียงทั้งในการบริโภค และการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังมีความซื่อสัตย์มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีความเป็นอิสระ และมีความมั่นคงในจิตใจ ไม่ตกไปสู่กระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมได้โดยง่าย ให้ลด ละ เลิก ความโลภและการเบียดเบียน ให้รู้จักมัธยัสถ์ อดออม ไม่เอาไรต์ เอาเปรียบรู้จักเมตตาและการให้ ตลอดจนให้ประสานประโยชน์ระหว่างตนกับผู้อื่นและสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยไม่เป็นการทำลายอีกด้วย หลักการเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและสังคมไทยมานานนับเป็นพันปีทั้งสิ้น นอกจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังมีได้มีความหมายเพียงเป็นทางเลือกใหม่ ของการพัฒนาในระบบทุนนิยมสุดโต่ง ซึ่งไม่เคยปรากฏผลลัพธ์เป็นความผาสุกที่แท้จริงของสังคม หรือวิธีการไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเพิ่งจะประสบมาเท่านั้น หากแต่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ยังกินความหมายลุ่มลึกและผูกพัน สอดประสานกับหลักพระพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาในเรื่อง “ทางสายกลาง” และข้อธรรมที่สำคัญอื่น ๆ อันเกี่ยวกับปรัชญา และแนวคิดในการดำรงชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคมไทยในอุดมการณ์ นั่นคือ พุทธวิธีแห่งความมีชีวิตอันประเสริฐ และพร้อมจะพัฒนาให้สูงขึ้นทั้งทางด้านกายและด้านจิตใจ อันควรจะเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนิกชน

วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวอีสานนั้น ได้มุ่งเน้นให้มีความสอดคล้องต่อความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีความเรียบง่าย มีความอบอุ่น เครื่องมือในการอุปโภค บริโภค อาศัยภูมิปัญญาในการผลิตขึ้นมาใช้เอง ทำให้ลดค่าใช้จ่าย และยังสามารถเพิ่มรายได้อีกด้วย

เครือข่ายนั้นเชื่อมโยงกันและกันระหว่างบุคคลและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง และมีการขยายความสัมพันธ์ออกเป็นเครือข่ายทางสังคมเป็นเครือข่ายที่กว้างขึ้น กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน

บทที่ ๓

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ซึ่งมีเนื้อหารายละเอียด ได้แก่ การดำเนินชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ และบทสรุป มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ การดำเนินชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ

การดำเนินชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตของแต่ละกลุ่มตัวอย่างดังนี้

๓.๑.๑ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

หมู่บ้านโนนแดงนั้น พื้นที่ทางกายภาพอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคอนกาม เป็นพื้นที่ราบ ดินเหนียวปนทราย ซึ่งเหมาะแก่การประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ปลูกข้าว หอม กระเทียม และพริก ถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้และชื่อเสียงแก่ชุมชน จึงเป็นอาชีพที่ทำสืบต่อมาเป็นเวลายาวนาน จนกลายเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านโนนแดง

๓.๑.๑.๑ อาชีพหลัก

สภาพพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอนกามเหมาะแก่การเพาะปลูก ประชาชนในเขตบ้านโนนแดง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปลูกหอมแดง กระเทียมและพริก ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ ที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นอย่างมาก หลังจากทำนาและปลูกหอมแดงและกระเทียมแล้ว จะมีแรงงานบางส่วนที่มีทักษะฝีมือเฉพาะทางจำนวนหนึ่งไปทำงานต่างจังหวัด เช่น กรุงเทพมหานคร เป็นต้น แหล่งอุตสาหกรรมต่างๆ สามารถสร้างรายได้เข้าตำบล เมื่อถึงฤดูการทำนาปลูกหอมแดง ก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนามาประกอบอาชีพเหมือนเดิม^{๑๑๕}

๓.๑.๑.๒ ด้านเศรษฐกิจ

๑) ประชาชนบ้านนาโพธิ์ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรกรรม มีการใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน หรือ ใช้กระถาง/ภาชนะที่ทิ้งแล้วในการปลูกผักไว้กินเองในครอบครัว มีอาชีพเสริมที่หลากหลาย เช่น ทำสวน ค้าขาย ทำไร่ รับจ้าง

๒) ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือ และบางครั้งก็ใช้เวที เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นประจำ นอกจากนี้ยังใช้ประเพณีดั้งเดิม คือ “การลงแขก” ในการทำงานต่างๆ ร่วมกันโดยประชาชนในชุมชนร่วมเป็นสมาชิก ร่วมทุน ร่วมกิจกรรม ร่วมคิด ตัดสินใจวางแผน ร่วมแก้ไขปัญหาในกลุ่มต่างๆ

๓) มีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบ อาชีพ ที่เหมาะสม ทำให้เกิดความคุ้มค่าและประหยัด มีกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ จำหน่ายปุ๋ยให้สมาชิกได้ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเพาะปลูกและได้ผลผลิตคุ้มค่า

^{๑๑๕} อบต. คอนกาม, แผนสามปี ๖๐-๖๒, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล<http://www.konkam.localgov59.in.th/wp-content/uploads/2016/08/แผนสามปี-60-62.doc>

การปลูกผักปลอดสารพิษ

๓.๑.๑.๓ ด้านจิตใจและสังคม

บ้านโนนแดง เป็นหมู่บ้านที่ใช้หลักการประชาธิปไตยในการพัฒนา แก้ไขปัญหา และดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างยั่งยืน มีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านได้แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจของส่วนรวมร่วมกัน มีการกำหนดกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน โดยคนในหมู่บ้านได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกันทุกครัวเรือน ประชาชนบ้านโนนแดง มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด รู้จักสิทธิและหน้าที่คือการไปเลือกตั้งทุกระดับ การทำหน้าที่พลเมืองที่ดีของประชาชน เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร การรักษาสาธารณสุขสมบัติของหมู่บ้าน การเข้าร่วมประชุมในหมู่บ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ภายในหมู่บ้าน และปฏิบัติตามระเบียบของหมู่บ้านร่วมกัน

๓.๑.๑.๔ วิธีการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

- ๑) ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีประชาคมทุกครั้ง
- ๒) ยึดมติเสียงส่วนใหญ่เป็นแนวทางดำเนินการ และรับฟังเสียงส่วน น้อยเพื่อปรับปรุงแก้ไข
- ๓) ทำงานเป็นทีม แบ่งหน้าที่กันชัดเจน และทุกคนรับผิดชอบต่อหน้าที่ อย่างจริงจัง
- ๔) แบ่งปันและรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน
- ๕) มีการจัดเวทีเพื่อคัดเลือกครัวเรือนดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง
- ๖) มีการบูรณาการทำงานของภาคีพัฒนาเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานมีกิจกรรมส่งเสริมสมาชิกได้ปลูกผักสวนครัว เช่น ผัก พริก มะเขือ ฯลฯ บริโภคภายในครัวเรือนไม่ใช่ปุ๋ยเคมีหรือยาฆ่าแมลง และใช้ปุ๋ยหมักน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น ถือว่าเป็นหมู่บ้านปลอดสารพิษและถือเป็นการทำเกษตรผสมผสานในการดำรงชีพ

๓.๑.๑.๕ ปัจจัยที่นำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

- ๑) ผู้นำเก่ง เสียสละ มีวิสัยทัศน์
- ๒) ชุมชนมีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความพร้อมเพรียง
- ๓) มีแผนชุมชนเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนา
- ๔) การประสานงานซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง เกิดความผูกพัน
- ๕) การยอมรับในความสามารถซึ่งกันและกัน
- ๖) มียุทธศาสตร์ร่วมในการทำงาน
- ๗) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันตลอดเวลา
- ๘) มีการบริหารจัดการชุมชนโดยใช้หลักประชาธิปไตย

๓.๑.๑.๖ สรุปกิจกรรมบ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

หมู่บ้านโนนแดงนั้น เป็นพื้นที่ราบดินเหนียวปนทรายซึ่งเหมาะแก่การประกอบอาชีพการเกษตรเช่น ปลูกข้าว หอม กระเทียม และพริก ถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้และชื่อเสียงแก่ชุมชน จึงเป็นอาชีพที่ทำสืบต่อมาเป็นเวลายาวนาน จนกลายเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านโนนแดง ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือ และบางครั้งก็ใช้เวที เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็น

ประจำ นอกจากนี้ยังใช้ประเพณีดั้งเดิมคือ “การลงแขก” ในการทำงานต่างๆร่วมกันโดยประชาชนในชุมชนร่วมเป็นสมาชิก ร่วมทุน ร่วมกิจกรรม ร่วมคิด ตัดสินใจวางแผน ร่วมแก้ไขปัญหาในกลุ่มต่างๆ

๓.๑.๒ การดำเนินชีวิตของบ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะตอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ

แต่ก่อนหมู่บ้านหนองเทา ได้มีคนกลุ่มหนึ่งซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอขามเฒ่า มีอาชีพทำนา อาศัยอยู่ในที่ค้ำติดกับลำน้ำมูล ทำนาทุกปีน้ำก็ท่วมทุกปี ทำนาที่ไม่ได้ข้าวพอที่จะอยู่กินได้ตลอดปี ทำให้ออดอยากไม่มีข้าวกิน ก็เลยอพยพกันไปหาที่อาศัยที่อื่น พอที่จะมีที่ทำมาหากินเลยมาถึงที่เป็นพื้นที่ลุ่ม น้ำไม่ท่วมและมีหนองน้ำก็เลยตั้งหลักปักฐานกันอยู่ที่นี่ ในหนองน้ำนั้นมีเทาอยู่ในน้ำ ก็เลยได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองเทาจนทุกวันนี้

ชาวบ้านหนองเทา มีอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ชาวบ้านหนองเทากลุ่มนี้มีนาไร่อยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านหนองเทา กลุ่มคนเหล่านี้ได้อพยพมาจากหมู่บ้านไปปลูกกระท่อมอยู่ที่ไร่และนา ต่อมาจึงกลายเป็น “หมู่บ้านค้อน้อย” เป็นหมู่บ้านส่วนหนึ่งของบ้านหนองเทา เพราะขึ้นต่อหมู่ ๕ เช่นเดียวกัน หมู่บ้านนี้ตั้งมาแล้วประมาณ ๖๖ ปี

๓.๑.๒.๑ สภาพทางสังคม

บ้านหนองเทา คนในชุมชนอยู่กันลักษณะเครือญาติช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวิถีชีวิตรูปแบบคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมชาวตำบลตะตอบเป็นส่วนมาก วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญในตำบลตะตอบหลักๆ ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟและประเพณีวันลอยกระทง ประเพณีดังกล่าวจัดขึ้นในเดือนมิถุนายนและเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ประเพณีบุญบั้งไฟจะมี การประกวดขบวนแห่บั้งไฟประเภทสวยงามจากทุกหมู่บ้าน ประเพณีลอยกระทงจะมีการประกวดกระทงประเภทสวยงาม ประกวดนางนพมาศจากทุกหมู่บ้าน โดยที่หมู่บ้านหนองเทาได้มีส่วนร่วมในประเพณีต่างๆ เหล่านี้ในทุกๆ ปี และมีการแสดง “รำสะเอง” ซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในตำบล “รำดำตะ” แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวตำบลตะตอบเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้าน^{๑๑๖}

๓.๑.๒.๒ การประกอบอาชีพ

บ้านหนองเทานั้น การประกอบอาชีพทำนาและปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป

๓.๑.๒.๓ สภาพทางเศรษฐกิจ

รายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคการเกษตร เช่น การจำหน่ายข้าวเปลือก จำหน่ายพริก รายได้ที่รองจากการทำการเกษตร เช่น การจำหน่ายสุกร โค กระบือ และมีรายได้จากการรับจ้างทั่วไปบางส่วน และยังมีรายได้จากลูกหลานที่ประกอบอาชีพอยู่ต่างจังหวัด ส่งมาให้บ้าง

๓.๑.๒.๔ เลี้ยงกบคอนโดสร้างรายได้เสริมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรบ้านหนองเทา ตำบลตะตอบ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้นำขวดน้ำพลาสติกมาเพาะเลี้ยงกบเป็นรายได้เสริม สร้างรายได้ให้กับครอบครัว โดยนำขวดพลาสติกที่เตรียมไว้ทำความสะอาดเจาะรูบริเวณด้านบนของขวด เพื่อเป็นที่หายใจและให้อาหารนำลูกกบอายุแรกเกิดใส่ลงในขวดพลาสติกที่เตรียมไว้ เติมน้ำพอท่วมหลังกบปิดฝาให้สนิทจากนั้นนำไปวางในชั้นวาง โดยวางขวดพลาสติกไว้ในที่ร่มให้อาหารวันละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๓-๕ เม็ด เช้าและเย็นพร้อมกับเปลี่ยนน้ำวันละ ๑

^{๑๑๖} กศน.ตำบลตะตอบ, ประวัติ กศน.ตำบลตะตอบ, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๔ กุมภาพันธ์ แหล่งข้อมูล <http://www.srisaketnfe.go.th/muang/tadob>.

ครั้ง คือก่อนให้อาหารตอนเย็น

นางสาวสมพร อินสมาน อายุ ๓๒ ปี เกษตรกรบ้านตาตอบ กล่าวว่า กสน.จังหวัดศรีสะเกษ ได้จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยได้จัดหาพันธุ์ลูกกบอายุแรกเกิด ซึ่งซื้อมาในราคาตัวละ ๒ บาท ถ้าหากนำมาเลี้ยงได้ประมาณสองเดือน ก็สามารถนำไปขายได้กิโลกรัมละ ๑๐๐ บาท เป็นการสร้างรายได้เสริมให้ครอบครัวอีกช่องทางหนึ่ง^{๑๓๗}

๓.๑.๒.๕ ผลงานที่ภาคภูมิใจของชุมชนหนองเทา

การคัดเลือกหมู่บ้านดีเด่น บ้านสวย เมืองสุข ประจำปี ๒๕๕๙ ตามที่กรมการปกครองได้ดำเนินการตามโครงการคัดเลือกหมู่บ้านดีเด่น (บ้านสวย เมืองสุข) ประจำปี ๒๕๕๙ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแรงจูงใจและสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านทั่วประเทศ โดยได้ดำเนินการคัดเลือกหมู่บ้านที่สามารถขับเคลื่อนนโยบายและโครงการสำคัญได้ประสบผลสำเร็จเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม แบ่งการคัดเลือกออกเป็นระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับภาค นั้น หมู่บ้านหนองเทา ได้รับรางวัลจากการคัดเลือก ของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งก็เป็นรางวัลชมเชย จากโครงการนี้ จึงถือว่าเป็นเกียรติประวัติของชาวชุมชนหนองเทาเป็นอย่างยิ่ง

๓.๑.๒.๖ สรุปกิจกรรมบ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะตอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ

บ้านหนองเทา คนในชุมชนอยู่กันลักษณะเครือญาติช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวิถีชีวิตรูปแบบคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมชาวตำบลตะตอบเป็นส่วนมาก วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญในตำบลตะตอบหลักๆ ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟและประเพณีวันลอยกระทง ประเพณีดังกล่าวจัดขึ้นในเดือนมิถุนายนและเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ประเพณีบุญบั้งไฟจะมี การประกวดขบวนแห่บั้งไฟประเภทสวยงามจากทุกหมู่บ้าน ประเพณีลอยกระทงจะมีการประกวดกระทงประเภทสวยงาม ประกวดนางนพมาศจากทุกหมู่บ้าน โดยที่หมู่บ้านหนองเทาได้มีส่วนร่วมในประเพณีต่างๆ เหล่านี้ในทุกๆ ปี และมีการแสดง“รำสะเอง” ซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในตำบล “รำดำตะ” แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวตำบลตะตอบเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้าน

๓.๑.๓ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลรุ่งระวี อำเภอน้ำแกว จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ เป็นหมู่บ้านที่แยกออกมาจากบ้านโนนงาม ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ผู้ก่อตั้ง คือ นายนิล เผื่อแผ่ นายสาย มงคลแก้ว ได้อพยพมาจากบ้านโนนหล่ง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ มาตั้งชื่อบ้าน คือ บ้านโนนงาม หมู่ที่ ๔ ตำบลละเอาะ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายจันทร์ ผ่องราศี ได้แยกการปกครองออกจากบ้านโนนงาม หมู่ที่ ๔ ตำบลรุ่งระวี มาตั้งเป็นหมู่บ้าน โดยยึดเอาต้นไทร ที่หน้าสถานีอนามัยหลังเก่า เป็นชื่อหมู่บ้าน และได้ตั้งชื่อว่าเป็น บ้านโนนไชยงาม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยมีนายสุณีย์ บุญเหลือ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๔ - ๒๕๔๐ และต่อมาก็ได้มีผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๒ คือ นายบุญหนา บัวศรี ปกครองมา

^{๑๓๗} สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์, จ.ศรีสะเกษ เลี้ยงกบคอนโดสร้างรายได้เสริมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล http://www.thainews.prd.go.th/website_th/news/news_detail/TNEVN5810280010013/1/30.

จนถึงปัจจุบัน

๓.๑.๓.๑ ที่ตั้ง

ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ ตำบลรุ่งระวี อำเภอป่าแกว จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ห่างจากอำเภอป่าแกว ระยะทาง ๓ กม. ห่างจากจังหวัดศรีสะเกษ ระยะทาง ๔๑ กม.

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ จดบ้านทุ่งสว่าง ม.๗ ตำบลละเอาะ อำเภอป่าแกว จังหวัดศรีสะเกษ
 ทิศใต้ จดบ้านโนนโพธิ์ ม.๑๐ ตำบลรุ่งระวี อำเภอป่าแกว จังหวัดศรีสะเกษ
 ทิศตะวันออก จดบ้านหนองแลง ม.๙ ตำบลรุ่งระวี อำเภอป่าแกว จังหวัดศรีสะเกษ
 ทิศตะวันตก จดบ้านรุ่ง ม.๖ ตำบลรุ่งระวี อำเภอป่าแกว จังหวัดศรีสะเกษ

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ตามริมลำน้ำห้วยระวี ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีฝายห้วยระวี กั้น จำนวน ๑ ฝาย ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบทุ่งนา ใช้ทำนาและทำไร่ มี ๓ ฤดู

แหล่งน้ำที่สำคัญ – ลำห้วยระวี

๓.๑.๓.๒ การนับถือศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ ส่วนใหญ่ใช้ภาษา ไทยอีสาน เป็นภาษาท้องถิ่น มีประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษตามฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ ได้แก่ บุญบั้งไฟ ทำบุญมหาชาติ เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง บุญสงกรานต์ บุญกฐิน ทำบุญขึ้นปีใหม่ ฯลฯ

๓.๑.๓.๓ ประชากรและครัวเรือน

บ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลรุ่งระวี อำเภอป่าแกว จังหวัดศรีสะเกษ มีครัวเรือนทั้งหมด ๘๒ ครัวเรือน และจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง จำนวน ๓๓๐ คน แยกเป็น ชาย ๑๗๐ คน หญิง ๑๖๐ คน (จากข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๕๘)

๓.๑.๓.๔ การบริหารงาน/ปกครองหมู่บ้าน

บ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลรุ่งระวี อำเภอป่าแกว จังหวัดศรีสะเกษ โดยการนำของ นาย บุญหนา บัวศรี ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทแผนชุมชนทุกปี มีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้ม และประชาชน ในหมู่บ้านทุกเดือนทุกเดือน ทุกวันที่ ๕ ของเดือน

๓.๑.๓.๕ การประกอบอาชีพของคนในชุมชน

ชาวชุมชนโนนไชยงามนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก ซึ่งนอกจากนั้นยังมีอาชีพเสริมอีกด้วย คือ การทำสวน ค่าขาย และรับจ้าง

๓.๑.๓.๖ ผลิตภัณฑ์ชุมชน

บ้านโนนไชยงาม มีผลิตภัณฑ์ประจำชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งได้แก่ จักสาน พืชผลทางการเกษตร เช่น แตงโม, พริก, ข้าวโพด, มะเขือเทศ, ยางพารา, เพาะเห็ด, รวมไปถึงประเภทอาหาร คือ ไช้กกระทา, กบ และปลาตุก เป็นต้น

๓.๑.๓.๗ ด้านจิตใจและสังคม

จัดเวทีประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหา ๒๘ ครั้ง ต่อปี ได้แก่

- ๑) ประชุมประจำเดือน ๑๒ ครั้ง
- ๒) การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ๔ ครั้ง

- ๓) ปรับแผนชุมชน ประจำปี ๑ ครั้ง
- ๔) ประชุมตรวจสอบสภาพดิน ๔ ครั้ง
- ๕) ประชาคมรับขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวนาปี มันสำปะหลัง ๓ ครั้ง
- ๖) ประชุมเตรียมความพร้อมพิธีรับมอบโค-กระบือ ๔ ครั้ง

๓.๑.๓.๘ ข้อปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน

๑) ทะเลาะวิวาท มีการไกล่เกลี่ย ปรับที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ปรับทั้ง ๒ ฝ่าย คนละ ๕๐๐ บาท (ผู้ที่ถูกกระทำถ้าสอบถามแล้วเห็นว่าไม่ผิด ไม่ต้องปรับ)

๑.๑ อยู่ดี ๆ มีคนมากระทำ (ตีทำร้าย) คนที่ทำผิดปรับ ๒ เท่า

๑.๒ สามี-ภรรยา ทะเลาะกัน ถ้ามีการไกล่เกลี่ยที่บ้านผู้ใหญ่บ้านปรับทั้ง ๒ ฝ่าย คนละ ๕๐๐ บาท

๒) ลักขโมย ถ้ามีการไกล่เกลี่ย ปรับผู้กระทำผิด ๑,๐๐๐ บาท ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

๓) ผู้ขับขี่ยานพาหนะเสียงดัง คณะกรรมการหมู่บ้านตักเตือน ๒ ครั้ง และทำให้ผู้อื่นได้รับการบาดเจ็บ ปรับ ๕๐๐ บาท

๔) สัตว์เลี้ยง วัว ควาย ไปกินพืชสวนของคนอื่นเสียหาย ไกล่เกลี่ยปรับ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ๒๐๐ บาท

๕) คริวเรือนไม่เข้าร่วมการประชุมประจำเดือนเกิน ๕ ครั้ง/ปี ให้งดการช่วยเหลืองบประมาณต่าง ๆ จากทุกหน่วยงานราชการ

๖) คริวเรือนใดไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา ร่วมกิจกรรมในหมู่บ้านเกินครึ่งหนึ่งในการพัฒนาของปีนั้นๆ ให้งดการช่วยเหลืองบประมาณจากทางราชการทุกหน่วยงานในปีงบประมาณนั้น ๆ ยกเว้น ถ้าร่วมกันบริจาคสิ่งของ อาหาร เครื่องดื่ม ให้ถือว่าได้ร่วมกิจกรรม

๗) ค่าปรับในแต่ละครั้งให้นำเงินเข้าบัญชีคณะกรรมการหมู่บ้าน

๘) การไกล่เกลี่ยของหมู่บ้านสิ้นสุดลง ผู้ที่ได้รับเงินสินไหม ค่าเสียหาย ทุกกรณีเกิน ๑,๐๐๐ บาท ต้องจ่ายเข้ากองทุนคณะกรรมการหมู่บ้านร้อยละ ๑๐

๙) ถ้าบุคคลใดในคริวเรือนนั้นๆ ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด (ขาย) ให้ตัดสิทธิ์การช่วยเหลืองบประมาณต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการเป็นเวลา ๓ ปี หลังจากศาลตัดสินแล้วเห็นว่ามีความจริงกับการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

๑๐) ระเบียบ กฎ กติกา หมู่บ้าน ให้บังคับใช้ และปฏิบัติตั้งแต่วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๖ เป็นต้นไป และคงไว้ ๒ ปี

๓.๑.๓.๙ ด้านเศรษฐกิจ

๑) มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ประจำคริวเรือน

๒) คนในคริวเรือนที่ใช้เครื่องอุปโภค/บริโภคที่ชุมชนผลิตเองและการปลูกพืชเศรษฐกิจ/เลี้ยงสัตว์ เพื่อรายได้แก่คริวเรือน ทำให้แต่ละคริวเรือนลดรายจ่ายในการซื้อผักบริโภคได้เดือนละ ๒,๐๐๐ บาท ปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท

๓) การเลี้ยงกบ ทำให้ลดรายจ่ายได้คริวเรือนละ ๒,๕๐๐ บาท และสามารถทำรายได้ปีละ ๓๐,๐๐๐ บาท

๔) การเลี้ยงปลาตุ๊ก ทำให้ลดรายจ่ายได้คริวเรือนละ ๒,๐๐๐ บาท และสามารถทำรายได้ปี

ละ ๑๐,๐๐๐ บาท

๕) การเพาะเห็ดในขอนไม้ ทำให้ลดรายจ่ายได้ครัวเรือนละ ๕,๐๐๐ บาท และสามารถทำรายได้ปีละ ๑๕,๐๐๐ บาท

๖) การปลูกแตงโม สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๒๐,๐๐๐ บาท/ปี

๗) การปลูกพริก สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๑๐,๐๐๐ บาท/ปี

๘) การปลูกหอม สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๑๐,๐๐๐ บาท/ปี

๙) การปลูกแตงกวา สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๒๐,๐๐๐ บาท/ปี

๑๐) การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๔๐,๐๐๐ บาท/ปี

๑๑) การปลูกมันสำปะหลัง สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๑๒๐,๐๐๐ บาท/ปี

๑๒) การปลูกปาล์มน้ำมัน สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๔๕,๐๐๐ บาท/ปี

๑๓) การปลูกยางพารา สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๔๐,๐๐๐ บาท/ปี

๑๔) การปลูกมะนาว สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๒๐,๐๐๐ บาท/ปี

๑๕) การเลี้ยงนกกระทา สามารถทำรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๖๐,๐๐๐ บาท/ปี

๑๖) การเลี้ยงโคเนื้อ ตามโครงการธนาคารโค - กระบือ

๑๗) การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองและไก่พันธุ์ไข่

๓.๑.๓.๑๐ ด้านการเรียนรู้

๑) หมู่บ้านมีการจัดเก็บข้อมูล จปฐ./ กชช.๒ค. ข้อมูลอื่นๆ ของชุมชน นำมาวิเคราะห์ จัดเวทีประชาคม นำข้อมูลที่ตกเกณฑ์และปัญหาเร่งด่วน ปรับแผนชุมชน มีโครงการทั้งหมดจำนวน ๒๑ โครงการ และดำเนินการแล้วจำนวน ๑๒ โครงการ

๒) หมู่บ้านมีปราชญ์ชาวบ้าน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการใช้ จัดบันทึกและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสานไม้กวาดทางมะพร้าว การทอเสื่อกก)

๓) มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน จำนวน ๑ แห่ง ซึ่งมีกิจกรรมเรียนรู้ภายในศูนย์ ประกอบด้วย สาธิต การเลี้ยงปลาตก เลี้ยงกบ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การปลูกมะนาวในวงบ่อ การปลูกผักสวนครัว พืชสมุนไพร เตาชีวะมวล และเป็นที่ตั้งของกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนสวัสดิการ และสิ่งแวดล้อม (ธนาคารขยะ) ธนาคารข้าว และมีแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน จำนวน ๖ แห่ง ประกอบด้วย การเลี้ยงกบ การปลูกมะนาว การทอเสื่อกก การทอผ้า การจักสาน และการเลี้ยงไข่นกกระทา

๔) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้กิจกรรมระหว่างกองทุนหมู่บ้าน คือ กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, ครัวเรือนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (บ้านโนนงาม, บ้านหนองระเิง, บ้านหนองแลง)

๕) หมู่บ้านผ่านมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) ปี ๒๕๕๗

๓.๑.๓.๑๑ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑) ชุมชนมีการจัดระเบียบ ปรับภูมิทัศน์ภายในชุมชน ทุกวันที่ ๕ ของเดือน และมีแผนที่จะประกวดคุ่มภายในหมู่บ้าน

๒) คนในชุมชนใช้ปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยคอก ทุกครัวเรือน

๓) ชุมชนมีการจัดระเบียบของชุมชน/รักษาความสะอาด/อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น

การปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างสม่ำเสมอ มากกว่า ๑๒ ครั้ง มีการจัดป้ายคำขวัญ ที่ทำการ
 คุ่มมีข้อมูลปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ปล่อยปลา-ปล่อยกุ้ง ในแหล่งน้ำสาธารณะ (ลำห้วยระวี) ทุกปี มีการ
 ปลูกไม้ยืนต้น

๔) มีกิจกรรมส่งเสริมเพื่อลดการใช้พลังงาน เช่น

๔.๑ การใช้หลอดไฟฟ้าแบบประหยัด

๔.๒ อนุรักษ์การใช้จักรยานแทนการใช้รถยนต์-รถจักรยานยนต์

๔.๓ การผลิตเตาชีวะมวลไว้ใช้เองในครัวเรือนและผลิตไว้จำหน่าย

๕) มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดรายได้
 ได้แก่

๕.๑ การปลูกไม้ยืนต้นตามลำห้วยระวี

๕.๒ การปล่อยพันธุ์ปลา-กุ้ง ตามลำห้วยระวี เป็นประจำทุกปี

๕.๓ การผลิตน้ำหมักชีวภาพ

๓.๑.๓.๑๒ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๑) คนในชุมชนและผู้นำกลุ่ม/องค์กรมีความพร้อมที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้าน
 เศรษฐกิจ

๒) ผู้นำหมู่บ้านมีภาวะเป็นผู้นำที่ดี ชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม มีความรักความสามัคคี

๓) ผู้นำและคณะกรรมการกลุ่ม/องค์กรกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมีโอกาสดำเนินการพัฒนาศักยภาพ
 จากภาคีที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

๔) คนในชุมชนมีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่หลากหลาย

๕) พื้นที่ สภาพภูมิประเทศเหมาะสม

๖) คนในชุมชนศรัทธาในตัวผู้นำและส่วนราชการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรม

๗) ร่วมกับภาคีการพัฒนาขับเคลื่อนกิจกรรมให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งด้าน
 เศรษฐกิจและสังคม โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

๓.๑.๓.๑๓ รางวัลแห่งความภาคภูมิใจ

๑) หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับอำเภอ ประจำปี ๒๕๕๗

๒) รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข” ตามโครงการ
 เชิดชูเกียรติผู้นำเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๗

๓) รางวัลชนะเลิศหมู่บ้านต้นแบบตามโครงการ “ศูนย์ร่วมแสง ส่างแปงชุมชน” ประจำปี
 ๒๕๕๗

๔) รางวัลชนะเลิศประกวดคณะกรรมการหมู่บ้าน อำเภอน้ำเกลี้ยง ประจำปี ๒๕๕๗^{๑๑๘}

๓.๑.๓.๑๔ สรุปลักษณะบ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลรุ่งระวี อำเภอน้ำเกลี้ยง จังหวัด
 ศรีสะเกษ

^{๑๑๘} สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอน้ำเกลี้ยง, สรุปลผลการดำเนินงาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
 บ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลรุ่งระวี อำเภอน้ำเกลี้ยง จังหวัดศรีสะเกษ, ม.ป.พ. : ม.ป.ท.

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ตามริมลำน้ำห้วยระวี ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีฝายห้วยระวี กั้น จำนวน ๑ ฝาย ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบทุ่งนา ใช้ทำนาและทำไร่ มี ๓ ฤดู ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก ซึ่งนอกจากนั้นยังมีอาชีพเสริมอีกด้วย คือ การทำสวน ค้าขาย และรับจ้าง บ้านโนนไชยงาม มีผลิตภัณฑ์ประจำชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งได้แก่ จักสาน พืชผลทางการเกษตร เช่น แตงโม, พริก, ข้าวโพด, มะเขือเทศ, ยางพารา, เพาะเห็ด, รวมไปถึงประเภทอาหาร คือ ไชนกกระทา, กบ และปลาตุ๊ก เป็นต้น มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ประจำครัวเรือนคนในครัวเรือนที่ใช้เครื่องอุปโภค/บริโภคที่ชุมชนผลิตเองและการปลูกพืชเศรษฐกิจ/เลี้ยงสัตว์ เพื่อรายได้แก่ครัวเรือน ทำให้แต่ละครัวเรือนลดรายจ่ายในการซื้อผักบริโภคได้เดือนละ ๒,๐๐๐ บาท ปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท มีจัดเวทีประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหา ๒๘ ครั้ง ต่อปี ได้แก่ ประชุมประจำเดือน ๑๒ ครั้ง, การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ๔ ครั้ง, ปรับแผนชุมชน ประจำปี ๑ ครั้ง, ประชุมตรวจสอบสภาพดิน ๔ ครั้ง, ประชาคมรับขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวนาปี มันสำปะหลัง ๓ ครั้ง, ประชุมเตรียมความพร้อมพิธีรับมอบ โค-กระบือ ๔ ครั้ง และมีประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษตามฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ ได้แก่ บุญบั้งไฟ ทำบุญมหาชาติ เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง บุญสงกรานต์ บุญกฐิน ทำบุญขึ้นปีใหม่ ฯลฯ

๓.๑.๔ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านนาขนวน หมู่ที่ ๕ อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านนาขนวน หมู่ที่ ๕ ตำบลขุขันธ์ อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ การทำนา ยางพารา, และทำสวนผัก (ปลูกพริก,มะเขือ) บ้านนาขนวน เป็นหมู่บ้านแห่งการทอผ้าไหม ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มทอผ้าไหม และมีการปลูกหม่อน เลี้ยงไหมภายในหมู่บ้าน ได้ส่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเข้าคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว มีนายปรีชา พิมพ์พันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ จนถึงปัจจุบัน เป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และยังสามารถรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีของหมู่บ้านไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ บุญแซ่โดนตาล เช่น การไหว้ผีปู่ย่าตายาย/บรรพบุรุษ การเคารพญาติผู้ใหญ่

กระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านนาขนวน

๓.๑.๔.๑ มิติเศรษฐกิจ

๑.๑ การออมเงิน

๑) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาขนวน หมู่ที่ ๕ ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ โดยในครั้งแรก มีนางบัวทอง บุญสองชั้น ผู้ใหญ่บ้านขณะนั้น ได้นำแนวความคิดเรื่องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกันทรลักษณ์ มาขยายผลให้กลุ่มสตรีในหมู่บ้านได้รับทราบ จึงเกิดมีความสนใจ จึงได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาขนวน ขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จักการออมเพื่อใช้ในยามที่จำเป็น และทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่บ้าน

การบริหารงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาขนวน ได้ยึดหลักคุณธรรม ๕ ประการของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่กรมการพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ ความไว้วางใจกัน ปัจจุบันการดำเนินงานมีความก้าวหน้าตาม

ลำดับ ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๕๙ คน สัจจะรายเดือน ๑๕,๙๐๐ บาท มีเงินทุน ๑๒๐,๐๐๐ บาท มีการปล่อยให้สมาชิกได้กู้ยืมไปประกอบ อาชีพ และจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

การจัดทำเอกสารหลักฐานทางบัญชี มีการมอบหมายงานแก่คณะกรรมการในการจัดทำบัญชี อย่างเป็นระบบตามหลักการบัญชีกลุ่มออมทรัพย์ฯ เช่น บัญชีเงินสด บัญชีรายรับ บัญชีรายจ่าย บัญชีเงินฝากธนาคาร และทะเบียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่มฯ ทุกวันที่ ๕ ของเดือนจะมีการนำเงินฝากสัจจะมาส่งแก่คณะกรรมการฯ และสมาชิกที่ประสงค์จะยืมกู้เงินก็สามารถดำเนินการในวันเดียวกัน มีการสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่มฯ ในที่ประชุมประจำเดือน ปัจจุบันการกู้ยืมเงินคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๔ บาท กรณีกู้เงินฉุกเฉิน คิดอัตราร้อยละ ๑ บาทต่อเดือน

ทุกสิ้นปีคณะกรรมการฯ จะจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อสรุปผลการดำเนินงานในรอบปี, ทบทวนบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ, วาระของคณะกรรมการ, ปิดบัญชี สรุปสถานะทางการเงินและจัดสรรผลประโยชน์คืนให้สมาชิกตามระเบียบฯ ที่กำหนดไว้

๒) กองทุนหมู่บ้าน บ้านนาขนวนได้รับการจัดสรรเงินกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีสมาชิกเริ่มต้น จำนวน ๑๔๗ คน ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านฯ มีสมาชิก ๒๕๒ คน มี นายอิสระ บุญสองชั้น เป็นประธานกองทุนหมู่บ้าน มีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น ๒,๑๙๖,๙๔๖ บาท ได้ปล่อยเงินให้กับสมาชิก ได้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพและบรรเทาเหตุความจำเป็นเร่งด่วน การกู้ยืมสามัญคิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ ๖ บาทต่อปี กรณีกู้เงินฉุกเฉินคิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ ๑ บาทต่อเดือน ทุกสิ้นปี มีการปิดบัญชี จัดทางการเงิน และจัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี มีการจัดสรรผลกำไรตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี

๓) กองทุน กข.คจ. บ้านนาขนวน ได้รับงบประมาณโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกองทุนสำหรับดูแลผู้ยากไร้ หรือครัวเรือนที่มีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ เนื่องจากปัจจุบันบ้านนาขนวนไม่มีครัวเรือนที่ตกเกณฑ์ จปฐ. ในเรื่องรายได้ จึงต้องพิจารณาจากปัญหาความเดือดร้อนของครัวเรือน

๔) กิจกรรมการรณรงค์การออมด้วยกระบอกไม้ไผ่ มีการส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านรักษ์การออม โดยการทำการประกอบออมสินจากกระบอกไม้ไผ่แต่ละครัวเรือนๆ ละ ๑ กระบอก และให้เริ่มดำเนินการออมเงินตั้งแต่วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕ ไปจนถึงวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ และจัดให้มีการแข่งขันครัวเรือนที่สามารถออมเงินได้สูงสุดจะมีของรางวัลมอบให้ ในส่วนของเงินออมทั้งหมดจะให้นำไปออมไว้ที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาขนวน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวบ้านนาขนวนได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ ซึ่งได้ยอดเงินออมรวมทั้งหมู่บ้านประมาณ ๒๕,๐๐๐ บาท

๑.๒ การผลิตและจำหน่าย

๑) การผลิต บ้านนาขนวน มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการทำสวนยางพารา รวมถึงการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและขาย มีการเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดนางรม การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลาเพื่อบริโภคและจำหน่ายในชุมชนเองและเป็นหมู่บ้านแห่งการทอผ้าไหม ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มทอผ้าไหม และมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมภายในหมู่บ้าน ได้ส่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเข้าคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว บ้านนาขนวน มีกองทุนปุ๋ย ที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เพื่อให้สมาชิกได้นำไปใช้ในการทำการเกษตร และยังได้จำหน่ายปุ๋ยดังกล่าวให้กับชุมชนข้างเคียงและผู้สนใจทั่วไปด้วย กองทุนปุ๋ยบ้าน

นาขนวน มีสถานที่ และเครื่องมืออุปกรณ์ในการอัดเม็ดปุ๋ย เป็นของตัวเองโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ

๒) การจำหน่าย ผลผลิตของบ้านนาขนวนทั้งหมดที่เป็นสินค้าการเกษตรจะจำหน่ายทั้งภายในและตลาดภายนอกชุมชน และพ่อค้าเข้ามาซื้อถึงพื้นที่ ทำให้ไม่มีปัญหาในเรื่องของตลาด ในส่วนของผลิตภัณฑ์ผ้าไหม จะนำสินค้าไปแสดงในงาน OTOP ต่างๆ และจะมีลูกค้าสั่งจองเป็นรายๆไป แต่จะมีปัญหาในเรื่องของการไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ ทำให้ได้ราคาไม่เป็นธรรม อีกทั้งผลผลิตจะมีมากเป็นบางเวลาทำให้ราคาตกต่ำ ยังไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการการผลิตและมีระบบการจัดการทางการตลาดของสินค้าในชุมชน

๑.๓ การจัดสวัสดิการ

บ้านนาขนวน มีการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร มีความเป็นอยู่ที่ป็นญาติมิตร เครือญาติ จึงได้มีการจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อดูแลคนในชุมชนกรณีเสียชีวิต ปัจจุบันได้ขยายออกไปยังหมู่บ้านข้างเคียงอีก ๑ หมู่บ้าน โดยเมื่อเสียชีวิตทุกคนจะสมทบช่วยกันครัวเรือนละ ๑๐๐ บาท เพื่อรวบรวมเงินทุนมอบให้กับทายาทของครัวเรือนผู้เสียชีวิต สำหรับกรณีผู้ประสบภัยพิบัติและผู้ยากไร้ในหมู่บ้าน บ้านนาขนวนนอกจากจะมีกองทุนข้าวสำหรับให้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำแล้ว ยังมีการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยปัจจุบันมีเงินกองทุน ๒๐,๑๓๗ บาท ดูแลทุกครัวเรือนในหมู่บ้านโดยไม่เลือกปฏิบัติ โดยปัจจุบันมีแนวคิดในการพัฒนากองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์และศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านให้ดูแลคนในชุมชน ตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ไปจนตาย

๑.๔ การแก้ไขปัญหาความยากจนและหนี้ในระบบ

บ้านนาขนวน เป็นหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการเงินกองทุนต่างๆ ภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี มีกองทุนที่หลากหลาย มีการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทำให้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านสามารถเข้าถึงแหล่งทุนภายในชุมชนได้ทุกกองทุน จึงไม่มีปัญหาหนี้ในระบบ อีกทั้งกรรมการพัฒนาชุมชนได้จัดสรรเงินทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) มีครัวเรือนเป้าหมายทั้งสิ้น ๑๕๑ ครัวเรือน ปัจจุบันมีเงินกองทุนจำนวน ๒๙๐,๒๖๒ บาท

๓.๑.๔.๒ มิติความมั่นคง

๑.๑ การสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย

บ้านนาขนวน มีประชากรทั้งสิ้น ๙๐๕ คน มีผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง จำนวน ๔๕๙ คน มีผู้ใช้สิทธิในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด คือ เลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประชาชนชาวบ้านนาขนวนได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง คิดเป็นร้อยละ ๙๐ โดยในการเลือกตั้งทุกครั้ง ชาวบ้านนาขนวนได้ให้ความสำคัญกับการไปใช้สิทธิของตนเอง โดยไปใช้สิทธิด้วยความบริสุทธิ์ใจ ที่เป็นหน้าที่สำคัญที่ทุกคนต้องทำ แสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่พลเมืองของประชาชนภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข บ้านนาขนวน ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย ระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔

๑.๒ การเทิดทูนและการจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

บ้านนาขนวนเป็นหมู่บ้านที่ได้รับพระราชทานเงินขวัญถุง จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยได้รับพระราชทาน

เป็นเงิน ๒๔,๐๐๐ บาท และได้มีการต่อยอดเงินขวัญถุงจากประชาชนบ้านนาขนวนเพิ่ม ปัจจุบันมีเงินทั้งสิ้น ๔๓,๐๘๖ บาท ชาวบ้านนาขนวนจะร่วมกันทำกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น ทำบุญ ตักบาตร เข้าวัดทุกวันพระ และทุกวันสำคัญของชาติ เช่น วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ และวันชาติไทย ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญตักบาตร และพัฒนาหมู่บ้านให้สะอาด

๑.๓ การบริหารจัดการชุมชน

บ้านนาขนวนได้มีการแบ่งการปกครองออกเป็น ๘ คุ่ม โดยแต่ละคุ่มมีการแต่งตั้งหัวหน้าคุ่มทำหน้าที่ให้การดูแล ประสานงาน อำนวยความสะดวกภารกิจต่างๆ ของหมู่บ้านเพื่อให้มีการสื่อสาร/ส่งต่อข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งบ้านนาขนวน เป็นหมู่บ้านบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา การจัดระบบการปกครองของหมู่บ้านออกเป็นคุ่ม จะช่วยทำให้การวางแผนรองรับเผชิญเหตุฉุกเฉิน การอพยพมีประสิทธิภาพสามารถป้องกันความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นได้ ปัจจุบันบ้านนาขนวนเป็นหมู่บ้านที่มีระบบบริหารจัดการชุมชนที่ดีมีประสิทธิภาพ สามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นได้

๑.๔ การบริหารความขัดแย้ง

เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตตามระบอบประชาธิปไตยจึงมีการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งบางครั้งอาจนำมาสู่ความขัดแย้ง หรือความไม่พอใจของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงได้มีการจัดตั้งกฎระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้านนาขนวน เพื่อให้ทุกคนได้ถือปฏิบัติตาม รวมถึงได้มีวิธีการแนวทางการจัดการกับความขัดแย้ง ดังนี้

- ๑) จัดเวทีประชาคมเพื่อนำเสนอปัญหาความขัดแย้งและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน
- ๒) เมื่อเกิดปัญหาควรมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่ายหลีกเลี่ยง และยอมเสียสละ
- ๓) มีคนกลางประนีประนอมยอมความ

๑.๕ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต

ประชาชนในชุมชน ครอบครัวพัฒนา ๓๐ ครัวเรือน ได้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และได้มีการขยายผลให้ครัวเรือนข้างเคียง และญาติพี่น้องได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อใช้มีความสุขร่วมกันของคนในหมู่บ้านนาขนวน

๑.๖ การป้องกันปัญหายาเสพติดและกลุ่มเสี่ยง

เป็นหมู่บ้านที่ได้รับพระราชทานเงินขวัญถุงจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกองทุนสำหรับการป้องกันปัญหา ยาเสพติดที่ระบาดอยู่นอกชุมชน โดยมุ่งหวังให้ทุกภาคส่วน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหา ยาเสพติด สนองราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยได้รับพระราชทานเป็นเงิน ๒๔,๐๐๐ บาท และได้มีการต่อยอดเงินขวัญถุงจากประชาชนบ้านนาขนวนเพิ่ม ปัจจุบันมีเงินทั้งสิ้น ๔๓,๐๘๖ บาท

๑.๗ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บ้านนาขนวน มีปัญหาเดียวกับทุกหมู่บ้านในชนบทปัจจุบันที่มีการขยายตัวของพื้นที่ชุมชน และพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้มีพื้นที่สาธารณะหรือแหล่งน้ำสาธารณะประสบปัญหา โดยเฉพาะการตัดต้นไม้เพื่อปรับสภาพที่ดินให้เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำให้คนในหมู่บ้านต้องตัดต้นไม้ทั้งเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อระบบนิเวศน์ของชุมชน จำนวนต้นไม้มีจำนวนน้อย ชาวบ้านนาขนวนได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาจึงได้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะและได้มีการปรับปรุงพัฒนา

เป็นป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีการตั้งกฎ กติกา การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกันของคนในชุมชนมีคณะกรรมการดูแลรักษา มีการจัดกิจกรรมการปลูกป่า ดูแลรักษา เป็นประจำอย่างต่อเนื่องทุกปี สำหรับคลองส่งน้ำหรือแหล่งน้ำของหมู่บ้านได้มีการจัดระบบ โดยมีคณะกรรมการดูแลบริหารจัดการการใช้น้ำเพื่อให้ทุกคนได้ใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตรร่วมกันและเกิดประโยชน์สูงสุด

๓.๑.๔.๓ มิติสังคม

๑.๑ การอยู่ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน

ชาวบ้านนาขนวนมีการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน รักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แม้ว่าจะผ่านการพัฒนาหมู่บ้านมาอย่างยาวนาน คนในชุมชนมีความผูกพันกับ วัด โรงเรียน มีการพัฒนาที่สมดุล โดยการพัฒนาได้มีการยึดหลักการพัฒนา “บวร” ทำให้การพัฒนาบ้านนาขนวนมีความต่อเนื่องก้าวหน้าโดยที่คนในชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรม ความเป็นตัวตนของตนเองไว้ได้อย่างดี

๑.๒ วัดศูนย์รวมจิตใจ

วัดบ้านนาขนวนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้านจิตใจของชาวบ้านนาขนวนคือ วัดป่าธรรมวิเวก

๑.๓ การจัดสวัสดิการของหมู่บ้าน

ชาวบ้านนาขนวนมีกิจกรรมการรวมกลุ่มที่หลากหลายทั้งกลุ่มกิจกรรมที่มีเงินทุน และกลุ่มกิจกรรมที่ไม่มีเงินรวมแล้ว ๘ กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มกิจกรรม เกิดขึ้นจากความเห็นพ้องต้องกันในการที่จะช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพ การช่วยเหลือสงเคราะห์คนจนคนด้อยโอกาสในหมู่บ้าน ทำให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๑.๔ การจัดการความรู้ของหมู่บ้าน

ชาวบ้านนา เป็นหมู่บ้านศูนย์เรียนรู้ชุมชน ของตำบลขนุน อำเภอกันทรลักษณ์ มีการจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิต ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และยังได้รับงบประมาณในการจัดการความรู้ในการรับมือกับภัยธรรมชาติและพัฒนาคุณภาพชีวิต และมีกิจกรรมการจัดการความรู้ของคนในชุมชน ดังนี้

๑) ทุกเดือนบ้านนาขนวนจะมีการจัดประชุมประจำเดือน เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

๒) ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ที่ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน, วิสัยทัศน์หมู่บ้าน, กฎระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน, ทำเนียบผู้นำ/แกนนำหมู่บ้าน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ทำเนียบกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน, และกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน แผนงานจะมีผู้รับผิดชอบในการประสานการดำเนินงาน และได้ประสานการขอรับงบประมาณจากองค์กรปกครอง

๓) การจัดทำแผนชุมชน เมื่อสิ้นปี บ้านนาขนวนจะจัดเวทีประชาคมเพื่อทบทวนแผนชุมชนและปรับแผนชุมชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน โดยแยกออกเป็น ๓ ประเภทคือ โครงการที่ทำได้ด้วยตัวเอง โครงการที่ทำร่วมกับหน่วยงานและโครงการที่ให้หน่วยงานทำให้ทั้งหมดแต่ละส่วนท้องถิ่น ในกิจกรรมที่ไม่สามารถทำได้ด้วยตัวเอง เช่น การจัดทำถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน, ระบบประปาหมู่บ้าน และโครงการที่ทำร่วมกับหน่วยงาน เช่น การจัดตั้งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน, การส่งเสริมอาชีพเพื่อยกระดับรายได้ เป็นต้น

๑.๕ การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการลดละเลิกอบายมุข

ชาวบ้านมีการจัดกิจกรรมในการป้องกันยาเสพติดและลดละเลิกอบายมุข โดยการประชุมผู้นากลุ่มต่างๆ เยียวชนภายในหมู่บ้าน ให้สอดส่องดูแลไม่ให้มียาเสพติดเข้ามาในหมู่บ้าน การจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและต่อต้านยาเสพติดในหมู่บ้าน มีการแบ่งคุ้มการปกครอง จัดเวรยามในการดูแลเฝ้าระวังโดยมีผู้ใหญ่บ้าน นายปรีชา พิมพ์พันธ์ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีการตั้งกฎ กติกา ของหมู่บ้าน มีกิจกรรมการลดละเลิกอบายมุข เช่น งดเหล้าเข้าพรรษา เป็นประจำทุกๆ ปี และบ้านนาขนวนยังเป็นหมู่บ้านต้นแบบระดับตำบลในการเป็นหมู่บ้านงานบุญปลอดเหล้าของหน่วยงานสาธารณสุข

๑.๖ การรวมกลุ่มเพื่อสืบสานภูมิปัญญา

บ้านนาขนวน มีการสืบสานภูมิปัญญาโดยการถ่ายทอดจากผู้รู้/ปราชญ์ในชุมชนให้แก่บุตรหลานของตนเอง มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญา เช่น จักสาน การทอผ้า การเป่าแคน การทำบายศรีสู่ขวัญ ให้กับเยาวชน เด็กนักเรียน

๓.๑.๔.๔ ผลสำเร็จของงาน รางวัลแห่งความภาคภูมิใจ ของหมู่บ้าน

๑. เป็นหมู่บ้านในโครงการพระราชดำริ “การอนุรักษ์โคพันธุ์ไทยพื้นเมือง” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔

๒. เป็นหมู่บ้านที่มีสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว

๓. เป็นหมู่บ้าน SMART VillaGe ระดับอำเภอกันทรลักษ์ และระดับจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑

๔. เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี ๒๕๕๓

๕. ได้รับพระราชทาน “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ระดับ อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี ๒๕๕๓

๖. ได้รับพระราชทาน “หมู่บ้านเขียวจีดีเด่น” ประจำปี ๒๕๕๓

๗. เป็นหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๔

๘. ได้รับพระราชทานเงินขวัญถุงเป็นหมู่บ้าน “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” ปี ๒๕๕๔

๙. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาขนวน ได้รับรางวัลโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดีเด่นระดับภาค และรางวัลรองชนะเลิศในระดับประเทศ ประจำปี ๒๕๕๕ โดยความร่วมมือจากประชาชนชาวบ้านนาขนวน และพี่น้องตำบลขุ่น^{๑๑๙}

๓.๑.๔.๕ สรุปลักษณะบ้านนาขนวน หมู่ที่ ๕ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านนาขนวน มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการทำสวนยางพารา รวมถึงการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและขาย มีการเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดนางรม การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา เพื่อบริโภคและจำหน่ายในชุมชนเองและเป็นหมู่บ้านแห่งการทอผ้าไหม ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มทอผ้าไหม และมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมภายในหมู่บ้าน ได้ส่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเข้าคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว หมู่ที่ ๕ ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ขึ้นครั้งแรกตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ โดยในครั้งแรก มีนางบัวทอง

^{๑๑๙} ชัชวาลย์ จูมา, ถอดบทเรียน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านนาขนวน หมู่ที่ ๕ ตำบลขุ่น อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล <http://www.kantharalak.cdd.go.th/wp-content/uploads/2013/05/ถอดบทเรียนบ้านนาขนวน.pdf>.

บุญสองชั้น ผู้ใหญ่บ้านขณะนั้น ได้นำแนวความคิดเรื่องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกันทรลักษ์ มาขยายผลให้กลุ่มสตรีในหมู่บ้านได้รับทราบ จึงเกิดมีความสนใจ จึงได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาขนวน ขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จักการออมเพื่อใช้ในยามที่จำเป็น และทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่บ้านการบริหารงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาขนวน ได้ยึดหลักคุณธรรม ๕ ประการของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่กรมการพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ ความไว้วางใจกัน ปัจจุบันการดำเนินงานมีความก้าวหน้าตาม ลำดับ ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๕๙ คน สัจจะรายเดือน ๑๕,๙๐๐ บาท มีเงินทุน ๑๒๐,๐๐๐ บาท มีการปล่อยให้สมาชิกได้กู้ยืมไปประกอบอาชีพ และจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก บ้านนาขนวน มีการสืบสานภูมิปัญญาโดยการถ่ายทอดจากผู้รู้/ปราชญ์ในชุมชนให้แก่บุตรหลานของตนเอง มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญา เช่น จักสาน การทอผ้า การเป่าแคน การทำบายศรีสู่ขวัญ ให้กับเยาวชน เด็กนักเรียนเป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่มีการสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน และยังสามารถรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีของหมู่บ้านไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ บุญแซ่โดนตาล เช่น การไหว้ผีปู่ตายาย/บรรพบุรุษ การเคารพญาติผู้ใหญ่

๓.๑.๕ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านธาตุทอง หมู่ที่ ๘ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านธาตุทอง เดิมคือบ้านธาตุ หมู่ที่ ๓ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๙ หมู่บ้านแห่งนี้ ได้มีราษฎรชาวอำเภอท่าตูม อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์และอำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ได้อพยพย้ายครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน จำนวน ๗๑ ครอบครัว ต่อมาเมื่อมีจำนวนครัวเรือนและประชากรเพิ่มขึ้น ปี ๒๕๓๐ นายเภา บัวทอง และคณะครัวเรือนที่อพยพมาด้วยกัน ได้ปรึกษาหารือกับ นายทอง พงษ์ชาติ ผู้ใหญ่บ้านธาตุ ในสมัยนั้น เพื่อทำการประชาคมแยกหมู่บ้าน ผลการประชาคมได้มีมติแยกหมู่บ้าน และผ่านการพิจารณาจากทางการให้แยกหมู่บ้าน เมื่อวันที่ ๑๑ ก.ค. ๒๕๓๑ โดยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านธาตุทอง" ตามชื่อเดิมของหมู่บ้าน และชื่อผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้น ปัจจุบันมี นายทวีต มลิพันธ์ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

ที่ตั้งและอาณาเขตที่ตั้งของหมู่บ้าน

ที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศใต้ตำบลละลม อยู่ห่างจากศูนย์กลางของตำบล เป็นระยะทาง ๒ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอภูสิงห์ เป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตของหมู่บ้าน ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	หมู่บ้านธาตุ หมู่ที่ ๓ ตำบลละลม
ทิศใต้	ติดกับ	หมู่บ้านโพธิ์เงิน หมู่ที่ ๗ ตำบลละลม
ทิศตะวันออก	ติดกับ	หมู่บ้านโคกสามัคคี หมู่ที่ ๑๔ ตำบลห้วยด็กู
ทิศตะวันตก	ติดกับ	หมู่บ้านชะยูง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลห้วยตามอญ

ลักษณะด้านภูมิประเทศ

บ้านธาตุทอง ตั้งอยู่จังหวัดศรีสะเกษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือที่เรียกว่า อีสาน ใต้ ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สภาพภูมิอากาศ มี ๓ ฤดูกาล คือ ฤดูฝน ฤดูแล้ง ฤดูหนาว^{๑๒๐}

๓.๑.๕.๑ อาชีพ

อาชีพหลักของชาวบ้านธาตุทอง คือ ทำนา ส่วนอาชีพเสริมนั้น คือ ทำไร่ ทำสวน ปลูกมันสำปะหลัง ค้าขาย และรับจ้าง

๓.๑.๕.๒ ด้านจิตใจและสังคม

มีการประชุมชาวบ้าน เพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง การออกเสียงโดยการยกมือ ถือปฏิบัติในที่ประชุม และเข้าประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน

มีกฎระเบียบของหมู่บ้านที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีดังนี้

๑) ห้ามผู้ใดเสพ หรือจำหน่ายยาเสพติดให้โทษ ตามที่กฎหมายกำหนด หากผู้ใดฝ่าฝืน ปรับ ๑,๐๐๐ บาท

๒) ห้ามทะเลาะวิวาทภายในบริเวณที่สาธารณะของหมู่บ้าน ผู้ก่อเหตุจะถูกปรับเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท

๓) ห้ามทิ้งปฏิกูลหรือขยะที่ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษในพื้นที่ส่วนบุคคลโดยไม่ได้รับอนุญาต ฝ่าฝืนปรับ ๕๐๐ บาท/ครั้ง

๔) ให้ทิ้งขยะลงถังขยะหรือภาชนะที่นิติบุคคลฯ จัดไว้ ห้ามวางถุงขยะไว้ที่พื้น ยกเว้นถังขยะเต็ม ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับครั้ง ๑๐๐ บาท

๕) ห้ามเล่นการพนันทุกประเภทในชุมชน

๖) ห้ามตัดต้นไม้ ในเขตพื้นที่สาธารณะภายในหมู่บ้าน ยกเว้นผู้ที่มีหน้าที่โดยเฉพาะ หรือมีความจำเป็นด้วยเหตุอันควร หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับปรับครั้งละ ๕๐๐ บาท

๗) ห้ามยิงปืนในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาต ฝ่าฝืนปรับครั้งละ ๕๐๐ บาท

๘) ห้ามเปิดเครื่องเสียงดังรบกวน โดยไม่มีเหตุสมควร หากผู้ใดฝ่าฝืน จะถูกปรับครั้งละ ๕๐๐ บาท

๙) ผู้ใดกระทำความผิดกฏจราจร หรือฝ่าฝืนป้ายจราจรภายในบริเวณหมู่บ้าน มีโทษปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๑๐) ห้ามลักขโมยของในหมู่บ้าน

ในทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันพระ จะมีการเข้าวัดทำบุญเป็นประจำ สม่าเสมอ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี โดยเฉพาะประเพณี “แซนโฆนตา” ซึ่งเป็นประเพณีไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ ถือว่าเป็นประเพณีที่ขึ้นชื่อของตำบลละลม อำเภอกุสิงห์ เพื่อให้คงอยู่และดำรงไว้ในชุมชนต่อไป

ด้านเศรษฐกิจ

^{๑๒๐} หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, บ้านธาตุทอง กุสิงห์, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๖ เมษายน ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล http://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1DYhVghDiDyVp๓๐pTAHstss๐3CM&hl=en_US&ll=14.679397304156376%2C104.85418715761716&z=9.

- ๑) อบรมการทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย เพื่อควบคุมรายจ่ายในครัวเรือน
- ๒) ปลุกผักสวน รั้วกินได้ ประจำครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน
- ๓) จัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนและแหล่งความรู้ เช่น กลุ่มเพาะเห็ดนางรม กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ และการจัดอบรม เพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เพื่อวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ร่วมกัน
- ๔) ผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อเกษตรกร และลดการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งเพิ่มรายได้ภายในชุมชนอีกด้วย

๓.๑.๕.๓ ด้านการเรียนรู้

๑) มีการสร้างกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อผลประโยชน์สูงสุด และสร้างกระบวนการจัดทำแผนชุมชนร่วมกันหลายภาคส่วน

- ๒) มีจุดเรียนรู้ในชุมชน ทั้งในเชิงความรู้ และเชิงประจักษ์
- ๓) ออกศึกษาดูงานตามสถานที่ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และนำมาพัฒนาชุมชน
- ๔) ปลุกฝังให้คนในชุมชนรักษาความสะอาด และภายในบริเวณหมู่บ้าน^{๑๒๑}

๓.๑.๕.๔ สรุปกิจกรรมหมู่บ้านธาตุทอง หมู่ที่ ๘ ตำบลละลม อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม อาชีพหลักของชาวบ้านธาตุทอง คือ ทำนา ส่วนอาชีพเสริมนั้น คือ ทำไร่ ทำสวน ปลุกมันสำปะหลัง ค้าขาย และรับจ้าง มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนและแหล่งความรู้ เช่น กลุ่มเพาะเห็ดนางรม กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ และการจัดอบรม เพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เพื่อวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อเกษตรกร และลดการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งเพิ่มรายได้ภายในชุมชนอีกด้วย มีการประชุมชาวบ้าน เพื่อปรึกษาหารือ ร่วมกัน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง การออกเสียงโดยการยกมือ ถือปฏิบัติในที่ประชุม และอบอรมการทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย เพื่อควบคุมรายจ่ายในครัวเรือน ปลุกผักกินได้ประจำครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน

๓.๑.๖ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านร่งระ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านร่งระตั้งในที่ราบสูง ผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ชื่อนายกอน นาคนวน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เรียกขานว่า ร่งระ ซึ่งเรียกชื่อตามอุปกรณ์วิดน้ำชนิดหนึ่ง ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นอุปกรณ์จับปลาบริเวณหนองน้ำใกล้หมู่บ้าน เรียกเป็นภาษาส่วยว่า “ ทรงหระ ” ตามภาษาถิ่น ต่อมาตั้งชื่อกับทางราชการว่า บ้านร่งระ

ชาวบ้านร่งระเป็นชาวบ้านที่อพยพโยกย้ายมาจากหมู่บ้านขึ้นาค เนื่องจากปัญหาในการทำอยู่ ทำกินเริ่มฝืดเคือง เนื่องจากบ้านเก่ามีประชากรเพิ่มขึ้น โดยเริ่มแรกโยกย้ายมาบุกเบิกแผ่นดินใหม่ จำนวน ๗ ครัวเรือน ประกอบด้วย โดยการนำของนายกอน นาคนวน

^{๑๒๑} สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกุสิงห์, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านธาตุทอง ตำบลละลม อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๖ เมษายน ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล [http://www.simplemarket .info/demo/bsyoutubepipro/video/a๗rJfJASfcs/-2558.html](http://www.simplemarket.info/demo/bsyoutubepipro/video/a๗rJfJASfcs/-2558.html).

โดยเริ่มแรก ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการทำอยู่ ทำกินโดยมีวิถีชีวิตผูกพันกับ ป่า ซึ่งเป็นบริเวณสำคัญ เป็นแหล่งอาหารของชุมชนทั้งชุมชน

๓.๑.๖.๑ สภาพด้านภูมิศาสตร์

บ้านร่งระ ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อของชายแดนระหว่างอำเภอปรางค์กู๋-สำโรงทาบ-ห้วยทับทัน โดยมีอาณาเขตติดต่อที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ บ้านกระสังข์ อำเภอห้วยทับทัน
ทิศใต้	ติดต่อ ท่าเลเลี้ยงสัตว์สาธารณะประโยชน์
ทิศตะวันตก	ติดต่อ บ้านสนิท ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋
ทิศตะวันออก	ติดต่อ บ้านซึ้นาค อำเภอปรางค์กู๋

๓.๑.๖.๒ สภาพด้านการศึกษา

อัตราการศึกษาก่อนประถมศึกษาในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจุบันพบว่า ผู้ใหญ่ในวัยแรงงานเป็นส่วนใหญ่ มีความตื่นตัวในการศึกษามากขึ้น โดยมากเข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

ด้านการส่งเสริมการศึกษาให้บุตรหลานได้รับการศึกษานั้น ถือได้ว่าอยู่ในระดับที่สูงพอสมควร แต่ทั้งนี้ก็ยังมีความยากลำบากที่ออกจากระบบการศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ และเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว เนื่องจากในหมู่บ้านร่งระไม่มีสถาบันการศึกษา ทำให้เด็ก เยาวชนในหมู่บ้านต้องไปศึกษานอกพื้นที่ ดังต่อไปนี้

ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านซึ้นาค
ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนผักไหมวิทยาคม โรงเรียนปรางค์กู๋ โรงเรียนตุมวิทยา

๓.๑.๖.๓ สภาพด้านเศรษฐกิจ

อาชีพ อาชีพที่สำคัญของหมู่บ้านร่งระ

1. ทำนา
2. ปลูกพืช เช่น ข้าวโพด, อ้อย, ถั่วฝักยาว
3. งานหัตถกรรมเครื่องจักสาน ใช้ในครัวเรือน เหลือใช้ก็ขายภายในชุมชน

นอกจากอาชีพทางด้านเกษตรกรรมแล้ว ชุมชนยังประกอบอาชีพเสริมในด้านการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ โค - กระบือ ซึ่งถือเป็นสัตว์เลี้ยงที่อยู่คู่ชุมชนมานานโดยการเลี้ยง โค - กระบือ มีลักษณะการเลี้ยงอยู่ ๒ ลักษณะ

๑) การเลี้ยงในฤดูกาลทำนา จะนำ โค - กระบือ ไปเลี้ยงบริเวณท่าเลเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นแหล่งที่สามารถรองรับโค - กระบือได้ เนื่องจากมีหญ้า มีน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่

๒) การเลี้ยงนอกฤดูกาลเกษตรกรนิยมปล่อยให้ไปกินหญ้าในบริเวณรอบๆ หมู่บ้าน โดยไม่จำเป็นต้องดูแลเอาใจใส่มากนัก

โดยเฉพาะการเลี้ยงโค - กระบือนั้น ถือได้ว่าเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนหรือเกษตรกรพอมีรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักโดยราคาจำหน่ายตัวละ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท นอกจากนี้โค - กระบือ แล้วชุมชนยังมีการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่นๆ อีก

เนื่องจากการประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา ซึ่งต้องอาศัยฝน ธรรมชาติ ซึ่งบางปีฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ประกอบกับการทำนานั้นมีรายได้ไม่เพียงพอแต่การยังชีพส่งผลให้เกิดสภาวะการ

โยกย้าย แรงงาน สู่กรุงเทพฯ และปริมณฑลอย่างมากมาย โดยเฉพาะกลุ่มคนหนุ่มสาวนั้นส่วนมากไปขายแรงงานในต่างถิ่น ทำให้ชุมชนมีเพียงคนเฒ่าคนแก่ที่เฝ้าบ้านเลี้ยงหลาน รอคอยการกลับมาของลูกหลาน นอกจากนั้นแล้ว ยังมีรูปแบบการโยกย้ายแรงงานเฉพาะภายหลังฤดูกาล เก็บเกี่ยว โดยเฉพาะแรงงานชายวัยฉกรรจ์ นิยมไปรับจ้างตัดอ้อยในพื้นที่ต่างๆ คือ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา กำแพงเพชร บุรีรัมย์ นครราชสีมา เป็นต้น จากการไปรับจ้าง ตัดอ้อยดังกล่าวถือเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของชุมชน

การตลาด

ระบบการซื้อขายผลผลิตในชุมชนโดยเฉพาะขายข้าวนิยมนำไปขายที่อำเภอ อุทุมพรพิสัยและโรงสีที่อำเภอห้วยทับทัน โดยข้าวหอมมะลิ ขายในราคาโดยประมาณกิโลกรัมละ ๘ บาท ขึ้น – ลงตามสภาวะการตลาด นอกจากนั้น ยังมีรถซื้อข้าวจากอำเภอข้างเคียงมารับซื้อผลผลิตถึงบ้านอีกด้วย

ส่วนการแลกเปลี่ยน ซื้อขายในชุมชนมีร้านค้า ๔ แห่ง และโรงสี ๑ แห่ง ซึ่งเป็นร้านค้าขายสินค้าทั่วไปที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และโรงสีเพื่อบริการแปรรูปข้าวเปลือกในชุมชน นอกจากนั้นยังมีรูปแบบตลาดรถยนต์ที่นำสินค้าสดจากตลาดอำเภอปราสาทมาบริการถึงบ้าน ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวพบว่า ลักษณะการดำรงอยู่ของชุมชนเริ่มมีการซื้อขาย เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนเคยใช้ประโยชน์เริ่มลดความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นทำให้ต้องพึ่งพาตลาดมากขึ้นกว่าในอดีต

ด้านทรัพยากรในชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอันเป็นบริเวณที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนมีดังต่อไปนี้

๑) ป่าทำเลี้ยงสัตว์ สาธารณประโยชน์ ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน ซึ่งมีเนื้อที่โดยประมาณ ๒๐๐ ไร่ ชุมชนหมู่บ้านใช้เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะในฤดูกาลทำนา นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งอาหารและเชื้อเพลิงของชุมชน โดยเฉพาะในฤดูฝน จะมีเห็ดชนิดต่างๆ และหน่อไม้ขึ้นเป็นจำนวนมาก

๒) ทรัพยากรด้านแหล่งน้ำที่ชุมชนใช้ประโยชน์ คือ บ่อน้ำตื้น ๑๐ แห่ง บ่อน้ำบาดาล ๓๓ แห่ง สระน้ำ ๒๓ แห่ง คลองน้ำ ๑ แห่ง หนอง ๑ แห่ง นอกจากนี้บ้านร่งระยังมีลำห้วยวะไหลผ่านและมีการใช้ประโยชน์ร่วมกับชุมชนอื่นๆ อีกด้วย

๓) ทรัพยากรด้านที่ดิน ที่ชุมชนถือครองอยู่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของชาวบ้านที่มีเอกสารสิทธิ์ ในการถือครองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสมแก่การปลูกข้าว

๓.๑.๖.๔ สภาพด้านวัฒนธรรม

ความเชื่อและศาสนา

ระบบวัฒนธรรมและระบบความเชื่อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเด่นของชุมชนได้แก่ระบบความเชื่อผี ซึ่งแสดงออกในรูปแบบของประเพณีของกลุ่มชนพื้นเมือง ซึ่งเรียกตัวเองว่า “ชาวเขมร” ถึงแม้สังคมปัจจุบันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบวิถีชีวิตที่แสดงออกถึง การคิดและอธิบายสรรพสิ่งอย่างเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น แต่ชุมชนก็ยังดำรงระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่นมิเสื่อมคลาย โดยเฉพาะความเชื่อในศาสนาพุทธ และความเชื่อเรื่อง บาป – บุญ ถึงแม้ภายในชุมชนเองจะไม่มีวัด แต่ก็อาศัยวัดนาครินทร์ (บ้านขึ้นาค) เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

นอกจากการนับถือประเพณีและประกอบพิธีกรรมตามประเพณีนิยม เช่น หลัก
ฮีต ๑๒ คลอง ๑๔ แล้ว ยังมีลักษณะพิธีกรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

๑) ประเพณีเช่นไหว้ปู่ตา

เป็นระบบความเชื่อที่เชื่อว่าในแต่ละหมู่บ้านชุมชน จะมีผีปู่ตา ซึ่งคอยดูแลทุกข์สุขของผู้คน
ในชุมชน ตลอดจนดูแลความอุดมสมบูรณ์ของผืนฟ้าอากาศ ภายใต้ความเชื่อว่า ปู่ตา เป็นเสมือน
มนุษย์ จึงมีการสร้าง ศาลให้ปู่ตาอาศัยอยู่ เช่นเดียวกับมนุษย์ โดยในทุกๆ ๑ ปี จะมีพิธีเช่นไหว้ปู่
ตา เพื่อขอพรจากปู่ตาให้ลดบันดาลในสิ่งที่ตนคาดหวัง โดยเฉพาะเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลและได้
ข้าวปลาอาหารอันอุดมสมบูรณ์ เครื่องเช่นไหว้ผีปู่ตา คือ

- ไช้ เพื่อทำนายเหตุการณ์ในอนาคตโดยดูจากลักษณะของไช้

- เหล้า

- ข้าว

- อาวุธ เพื่อให้ผีปู่ตาต่อสู้กับศัตรูที่มารังควานหมู่บ้านชุมชน ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมเช่น
ไหว้ ผีปู่ตานี้ จำเป็นต้องมีบุคคลที่เชื่อมต่อทางจิตวิญญาณระหว่างมนุษย์กับผี โดยเรียกว่า “ข้าว
จ้ำ” ซึ่งในชุมชนคือ นายบง วิเศษชาติ อันเป็นผู้ที่บุคคลในชุมชนให้ความยอมรับ

๒) ประเพณีโดนตา

เป็นพิธีกรรมที่เพื่อเช่นไหว้ ผีบรรพบุรุษเพื่อแสดงถึงความกตัญญู สำนึกในบุญคุณของบรรพ
บุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ลักษณะการประกอบพิธีกรรม
จะมีการเตรียมของเช่นไหว้ ซึ่งบุตรหลานเตรียมมาไหว้ผีบรรพบุรุษ เช่น ขนม ข้าวต้ม อาหารคาว
หวาน ชนิดต่างๆ และเป็นการขอพรจากผีบรรพบุรุษให้ตนและครอบครัวมีความสุข^{๑๒๒}

ภาษา

ภาษาที่ชุมชนนี้ส่วนมากเป็นภาษาพื้นเมือง เรียกว่า ภาษาส่วย ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ติดต่อกันใน
ชุมชนเนื่องมาจากการโยกย้าย เข้า - ออก ของคนพื้นที่อื่น ทำให้ปัจจุบันชุมชนมีภาษาที่ใช้เป็นภาษา
รอง คือ ภาษาเขมรและภาษาอีสาน มีบ้างเป็นจำนวนไม่มากนัก

๓.๑.๖.๕ สรุปลักษณะหมู่บ้านรณะ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอปรังคัง จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านรณะตั้งในที่ราบสูง ผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ชื่อนายกอน นาคนวล ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เรียกขานว่า รณะ
ซึ่งเรียกชื่อตามอุปกรณ์วิดน้ำชนิดหนึ่ง ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นอุปกรณ์จับปลาบริเวณหนองน้ำ
ใกล้หมู่บ้าน เรียกเป็นภาษาส่วยว่า “ทรงหระ” ตามภาษาถิ่น ต่อมาตั้งชื่อกับทางราชการว่า บ้านร
ณะ ด้านการส่งเสริมการศึกษาให้บุตรหลานได้รับการศึกษานั้น ถือได้ว่าอยู่ในระดับที่สูงพอสมควร แต่
ทั้งนี้ก็ยังมีความยากลำบากที่ออกจากระบบการศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน เนื่องด้วยปัญหาทาง
เศรษฐกิจ และเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว เนื่องจากในหมู่บ้านรณะไม่มีสถาบันการศึกษา ทำ
ให้เด็ก เยาวชนในหมู่บ้านต้องไปศึกษานอกพื้นที่ อาชีพ อาชีพที่สำคัญของหมู่บ้านรณะ คือทำนา ,
ปลูกพืช เช่น ข้าวโพด, อ้อย, ถั่วฝักยาว งานหัตถกรรมเครื่องจักสาน ใช้ในครัวเรือน เหลือใช้ก็ขาย

^{๑๒๒} ประชาสัมพันธ์, [ผลการพัฒนาหมู่บ้านรณะ ม.๘ ต.ตุม อ.ปรังคัง จ.ศรีสะเกษ](http://www.oknation.nationtv.tv/blog/sanyaa0606/2008/01/22/), [ออนไลน์] เข้าถึง
ข้อมูลเมื่อ ๖ เมษายน ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล
<http://www.oknation.nationtv.tv/blog/sanyaa0606/2008/01/22/> entry-2.

ภายในชุมชน นอกจากอาชีพทางด้านเกษตรกรรมแล้ว ชุมชนยังประกอบอาชีพเสริมในด้านการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ โค - กระบือ โดยเฉพาะการเลี้ยงโค - กระบือนั้น ถือได้ว่าเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนหรือเกษตรกรพอมีรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักโดยราคาจำหน่ายตัวละ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท นอกจาก โค - กระบือ แล้วชุมชนยังมีการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่นๆ อีก นอกจากการนับถือประเพณีและประกอบพิธีกรรมตามประเพณีนิยม เช่น หลัก ฮีต ๑๒ คลอง ๑๔ แล้ว ยังมีลักษณะพิธีกรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชน

๓.๑.๗ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านละทาย หมู่ที่ ตำบลละทาย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านละทาย เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่เป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้หนึ่ง ที่เป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่า ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์การเรียนรู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จึงทำให้กลายเป็นจุดเด่นที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ ได้เข้ามาศึกษาถึงหลักในการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนนั้น ได้มีการสร้างแหล่งการศึกษา รวมไปถึงกลายเป็นแหล่งการค้าประจำชุมชน จึงทำให้หมู่บ้านละทายนั้น กลายเป็นหมู่บ้านแหล่งเศรษฐกิจ ที่เป็นต้นแบบแก่หมู่บ้านอื่นๆ และหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้เป็นหนึ่งในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบอีกด้วย

ภูมิหลังละทาย

ที่ดินที่ตั้งเดิมเป็นหมู่บ้านละทายในปัจจุบัน เมื่อก่อนเป็นเนินทรายลักษณะสูง ค่อยลาดต่ำลงด้านข้างโดยรอบเนินดินมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วไป เรียกเนินดินแห่งนี้ว่าเนินทราย ครั้นนานมา จึงมีเสียงเพี้ยนไปอีก เป็น “บ้านละทาย” ผู้มาตั้งหมู่บ้านเป็นคนแรกคือ พวกข่า พวกขอม คนพื้นเมืองของชาวบ้านละทายคือคนป่า คนดอย คนพวกนี้พากันกินอยู่กันอย่างง่าย รักสงบ ช่วยเหลือตัวเอง การหลบหลีกภัย ก็ไปกันเป็นหมู่กลุ่ม กลุ่มละ ๔-๕ ครอบครัว ชอบประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเลี้ยงสัตว์ ภายหลังเมื่อเกิดเป็นชุมชนใหญ่ จึงมีการปั้นดินเผา ทำเครื่องใช้ต่างๆ ภายหลังเมื่อมีการย้ายที่อยู่อาศัย ได้นำเอาหม้อ หรือให้ใส่เครื่องใช้ฝัง แล้วก็พากันหนีไป มีผู้ขุดพบไหไฟที่ทำด้วยดินเหนียว เป็นไหทรงสูง มีลวดลาย มี ๔ หู เมื่อประมาณ ๗๐ กว่าปีที่ผ่านมา ได้พบพวกข่า มาตามหาซื้อไหไฟ ในราคา ๓ ตำลึง ๔ ตำลึง (หนึ่งตำลึงเท่ากับ ๔ บาท) ไหไฟเป็นของบรรพบุรุษ คนพวกนี้เป็นคนผิวดำ ร่างกายแคะแกร็น ผมหยิกหยอง ไม่นิยมใส่เสื้อ เห็นมีถุงผ้าเหน็บเดี่ยวเพียงผืนเดียว บนหลังพายโซนใส่สิ่งของ พวกนี้ภายหลังพากันอพยพไปอยู่ทางประเทศเขมร และที่นครจำปาศักดิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๓ พระประทุมราชวงศา เป็นเจ้าเมืองอุบลฯ ก็ได้ทำการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบมา ได้จัดแบ่ง แต่งตั้งให้ไพร่พลออกไปจัดหาที่ดิน ทำเล ที่ตั้งหมู่บ้านตามที่ต้องการ ในบริเวณขอบชั้นธสีมาของเมืองอุบลฯ เพื่อจะได้ข้าวปลา อาหารมาเลี้ยงทหาร จะได้เป็นกำลังป้องกันเมืองอุบลฯ ให้พ้นจากภัยพิบัติต่างๆ ของอริราชศัตรู ต่อไป จึงได้จัดแบ่งไพร่พลออกเป็น ๕ สาย ในสายที่ ๕ นี้ ได้ส่งท้าวเซียงกับไพร่พลมาประมาณ ๕๐ กว่าคน มาอยู่ที่บ้านละทายแห่งนี้ บ้านละทายจึงเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่เพิ่มมากขึ้น เพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพ ชาวบ้านละทายหลายครอบครัวได้แยกไปตั้งหมู่บ้านรายรอบหมู่บ้านละทาย พวกหนึ่งไปทางทิศเหนือ ตั้งหมู่บ้าน “อัน” ทางทิศใต้ตั้งหมู่บ้าน “ยางหัวถ้ง” และทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ไปตั้งหมู่บ้านหนองตอ หมู่บ้านเหล่านี้ตั้งอยู่นาน จนถึงหมู่บ้านที่มีวัด มีสิมอยู่ประจำทุกหมู่บ้าน ครั้นต่อมาเป็นช่วงเวลาหนึ่ง หมู่บ้านเหล่านี้เกิดการเจ็บ

ปาย เพราะไข้มาเลเรีย จึงหนีอพยพกลับมาอยู่รวมกันที่บ้านละทาย ทำให้บ้านละทายเกิดเป็นคุ้มต่างๆ ขึ้น คือบ้านอันอพยพมาอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เป็น “คุ้มกกโพธิ์” บ้านหนองตอเข้ามาอยู่เป็น “คุ้มหนองบัว”, “คุ้มหนองตอแหล” ส่วนบ้านยางหัวถ้งได้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านละทายเป็น “คุ้มกลาง” และ “คุ้มหนองฮี” ครั้นแล้ว เมื่อหลายหมู่บ้านพากันอพยพมาอยู่รวมกันในหมู่บ้านละทายแล้ว จึงเป็นหมู่บ้านใหญ่ เนินดินจึงแคบ หลายคนจึงร่วมกันขุดดินรายรอบหมู่บ้านมาถมที่ให้สูงเพื่อปลูกบ้าน และทำสวนปลูกพืชจนรอบเนินดิน ทำให้เกิดเป็นหนองน้ำต่างๆ จนรอบหมู่บ้าน มีชื่อว่า หนองหว้า หนองสิม หนองฮี หนองโพธิ์ หนองตาแหล หนองบัว หนองข่อย ฯลฯ คงเหลือเป็นถนน หรือทางเข้าหมู่บ้านเพียง ๔ ทาง ๔ ทิศเท่านั้น^{๑๒๓}

๓.๑.๗.๑ อาชีพ

อาชีพหลักของชาวบ้านละทายนั้น คือ การทำนา, ปลูกพริก และหอมแดง ส่วนอาชีพเสริม รับจ้างและค้าขาย^{๑๒๔}

๓.๑.๗.๒ ด้านเศรษฐกิจ

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านละทาย มีบ้านสวนครูเสอทัยริสอร์ท ชุมชนละทาย พื้นที่ ๓ ไร่ เป็นการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ร้านกาแฟสด บูทจำหน่ายสินค้าชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าแปรรูปให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม ถือว่าเป็นแหล่งเศรษฐกิจประจำชุมชน และได้มีการนำการแสดงดนตรีพื้นบ้าน การฟ้อนรำ มาแสดงเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว ถือว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนหมู่บ้าน

๓.๑.๗.๓ ด้านสังคม

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านละทาย มีผู้นำที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ คือ นายดาเรศ พลศักดิ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวจากสารทิศต่างๆ ที่ได้เข้ามาทำการศึกษา เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนั้น ยังได้มีการบรรยายความรู้ตามสถานที่ต่างๆ จึงทำให้หมู่บ้านละทาย เป็นที่รู้จักในนามหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ชุมชนบ้านละทาย ได้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งได้มีการทำเกษตรผสมผสานที่หลากหลาย มีการผลิตสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้แก่ชุมชน ถือว่าได้กลายเป็นอาชีพเสริมขึ้นมานอกจากอาชีพหลักในการทำนาแต่ละปี และกลายเป็นหมู่บ้านต้นแบบแก่หมู่บ้านใกล้เคียง

๓.๑.๗.๔ ด้านวัฒนธรรมประเพณี

หมู่บ้านละทาย แต่ดั้งเดิมนั้น เป็นชาวชุมชนเผ่าลาว ทำให้มีวัฒนธรรมต่างๆ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การแสดงพื้นบ้าน การฟ้อนรำ นอกจากนั้น มีการนับถือศาสนาพุทธ เป็นศาสนาหลัก และได้ยึดหลักประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา จากในอดีตจนถึงปัจจุบัน

^{๑๒๓} กอง สายเสน, ภูมิหลังละทายบ้านของเขา, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล https://www.banlathai.net/?page_id=76.

^{๑๒๔} ไทยตำบลดอทคอม, ข้อมูลตำบลละทาย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล <https://www.thaitambon.com/tambon/330308>.

๓.๑.๗.๕ การดำเนินตามแนวทางพระราชดำริ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑) เสริมสร้างความรู้ โดยการบรรยายความรู้ให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ทรงความรู้ประจำชุมชน

๒) มีการส่งเสริมงบประมาณให้ความร่วมมือ จากองค์การบริหารส่วนตำบลละทาย

๓) มุ่งเน้นในการทำการเกษตรผสมผสานที่หลากหลาย เพื่อให้รายได้จากหลายๆ ช่องทาง

๔) ส่งเสริมในการสร้างผลิตภัณฑ์ประจำชุมชน

๕) ให้ความร่วมมือกับทุกหน่วยงาน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

๓.๑.๗.๖ สรุปกิจกรรมหมู่บ้านละทาย หมู่ที่ ตำบลละทาย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรี

สะเกษ

บ้านละทาย เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่เป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้หนึ่ง ที่เป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่า ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์การเรียนรู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อาชีพหลักของชาวบ้านละทายนั้น คือ การทำนา, ปลูกพริก และหอมแดง ส่วนอาชีพเสริม รับจ้างและค้าขาย ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านละทาย มีบ้านสวนครูเลอทัยริสอร์ท ชุมชนละทาย พื้นที่ ๓ ไร่ เป็นการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ร้านกาแฟสด บูทจำหน่ายสินค้าชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าแปรรูปให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม ถือว่าเป็นแหล่งเศรษฐกิจประจำชุมชน และได้มีการนำการแสดงดนตรีพื้นบ้าน การฟ้อนรำ มาแสดงเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว ถือว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนหมู่บ้าน จึงทำให้กลายเป็นจุดเด่นที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ ได้เข้ามาศึกษาถึงหลักในการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนนั้น ได้มีการสร้างแหล่งการศึกษา รวมไปถึงกลายเป็นแหล่งการค้าประจำชุมชน จึงทำให้หมู่บ้านละทายนั้น กลายเป็นหมู่บ้านแหล่งเศรษฐกิจ ที่เป็นต้นแบบแก่หมู่บ้านอื่นๆ และหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้เป็นหนึ่งในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบอีกด้วย หมู่บ้านละทาย แต่ดั้งเดิมนั้น เป็นชาวชุมชนเผ่าลาว ทำให้มีวัฒนธรรมต่างๆ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การแสดงพื้นบ้าน การฟ้อนรำ นอกจากนั้น มีการนับถือศาสนาพุทธ เป็นศาสนาหลัก และได้ยึดหลักประเพณีฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา จากในอดีตจนถึงปัจจุบัน

๓.๑.๘ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านหนองกอง หมู่ที่ ๓ ตำบลโคต อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านหนองกอง หมู่ที่ ๓ ตำบลโคต อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ ถือว่าเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ยึดหลักการดำเนินชีวิต ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งบ้านหนองกองได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก จึงได้เกิดการตั้ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ประจำหมู่บ้าน และเป็นศูนย์ที่ให้ความรู้แก่ชุมชนและประชาชนทั่วไป

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในการที่จะนำปัญหาหรือกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันให้การดำเนินกิจกรรมผ่านกระบวนการคัดกรองของชุมชน นำมาซึ่ง “ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน”

๓.๑.๘.๑ สภาพทั่วไป

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ อยู่ห่างจากอำเภอ ๔ กิโลเมตร มีพื้นที่รวม ๑,๒๓๗ ไร่ ครัวเรือนทั้งหมด ๑๑๔ ครัวเรือน

๓.๑.๘.๒ สภาพทางเศรษฐกิจ

- ๑) อาชีพหลัก ทำนา
- ๒) อาชีพเสริม ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ช่างก่อสร้าง ตัดเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น

๓.๑.๘.๓ สภาพทางสังคม

ยึดขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติร่วมกัน อยู่แบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
การศึกษา
 การศึกษาภาคบังคับที่โรงเรียนบ้านหนองหงอก ห่างจากหมู่บ้าน ๕๐๐ เมตร ระดับอุดมศึกษา ศึกษาในตัวจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดข้างเคียง

๓.๑.๘.๔ ความเป็นมาของการก่อเกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แรงแบบตาลใจ

- ๑) ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ ต่อเนื่องมา
- ๒) การลงทุนที่ใช้ต้นทุนการผลิตสูง
- ๓) ปุ๋ยยาปราบศัตรูพืชราคาแพง
- ๔) ผลกระทบต่อสุขภาพในการใช้สารเคมี
- ๕) งานบุญปลอดเหล้าอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ
- ๖) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินการ

- ๑) ดำเนินกิจกรรมลดรายจ่าย เป็นการริเริ่มรายครัวเรือน
- ๒) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง
- ๓) การดำเนินกิจกรรมสาธิต/แปลงสาธิต
- ๔) ดำเนินการทั้งหมู่บ้าน รวมใจเป็นหนึ่งเดียว
- ๕) พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ๖) ปี ๒๕๕๘ อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ พิจารณาคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
- ๗) ปี ๒๕๕๘ ได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดบ้านสวยเมืองสุข ระดับภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๘) ปี ๒๕๕๘ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนได้รับรางวัลรองชนะเลิศ ประเภทกลุ่ม/องค์กรในงานพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด

บ้านหนองกอมมิภูมิบ้านที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิฐาน ภูมิธรรม ภูมิรู้

- ๑) ศึกษาหาความรู้ทั้งในและนอกระบบ
- ๒) คนในหมู่บ้านรับราชการ
- ๓) คนไปทำงานต่างถิ่นกลับมาพัฒนาบ้านเกิด

- ๔) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ๕) มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- ๖) การศึกษาดูงาน
- ๗) การเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน

ภูมิฐาน

- ๑) ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน
- ๒) คนมีระเบียบวินัย
- ๓) มีผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง
- ๔) รักความสะอาด

ภูมิธรรม

- ๑) การบริหารจัดการหมู่บ้านงาน/กลุ่ม/องค์กรตามหลักธรรมาภิบาล
- ๒) ถือศีล๕
- ๓) งานบุญประเพณีปลอดเหล้าปลอดการพนัน
- ๔) เคารพผู้อาวุโส
- ๕) มีความกตัญญูสูง
- ๖) รู้รักสามัคคี

ความภาคภูมิใจ

- ๑) เกิดความสมัคครสมานสามัคคีของคนในชุมชน
- ๒) สุขภาพของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น
- ๓) เป็นสถานที่ให้การศึกษาดูงาน

๓.๑.๘.๕ รางวัลแห่งความสำเร็จที่สำคัญๆ ดังนี้

- ๑) ชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ระดับภาค ปี ๒๕๕๗
- ๒) ชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน ระดับประเทศ ปี ๒๕๕๗
- ๓) ชนะเลิศการประกวดโครงการ บ้านสวยเมืองสุขระดับภาค เป็นตัวแทนเข้าประกวดในระดับประเทศ ในปี ๒๕๕๘
- ๔) ได้รับรางวัลที่ ๒ โครงการสุขภาพดีถ้วนหน้า ปี ๒๕๕๖
- ๕) รางวัลชีววิถีประเภทเกษตรกรรมนำความรู้ไปขยายผลดีเด่น ปี ๒๕๕๖
- ๖) ได้รับการคัดเลือกเข้าอบรมปราชญ์ชาวนา ไทยใจรักแผ่นดิน ที่สโมสรกองทัพบกัณฑ์

๑๒๕

๓.๑.๘.๖ สรุปลักษณะหมู่บ้านหนองกอง หมู่ที่ ๓ ตำบลโตด อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ

^{๑๒๕} นายสุชิน แก้วเกษตรกรรม, ถอดบทเรียนองค์ความรู้ในงานพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์] เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๐, แหล่งข้อมูล https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=745651398912150&id=710629039081053.

บ้านหนองกอง หมู่ที่ ๓ ตำบลโคต อำเภอโศกรีสวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ ยึดขนบธรรมเนียม ประเพณีในการปฏิบัติร่วมกัน อยู่แบบเครือญาติ พี่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ยึด หลักการดำเนินชีวิต ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งบ้านหนองกองได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก จึง ได้เกิดการตั้ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ประจำหมู่บ้าน และ เป็นศูนย์ที่ให้ความรู้แก่ชุมชนและประชาชนทั่วไป

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในการที่จะนำปัญหาหรือ กิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันให้การดำเนินกิจกรรมผ่าน กระบวนการคัดกรองของชุมชน นำมาซึ่ง “ชุมชนเข้มแข็ง พี่งตนเองได้อย่างยั่งยืน” อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ช่างก่อสร้าง ตัดเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น

๓.๑.๙ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านโนนดู่ หมู่ที่ ๗ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านโนนดู่ นั้น เดิมทีชื่อว่า บ้านโนนคูณ อำเภอขุขันธ์ ในสมัยนั้น นายหม่น บุชบา เป็นผู้ใหญ่ บ้าน ได้มีการประชุมลูกบ้านว่าชื่อหมู่บ้านควรจะมีการเปลี่ยนใหม่ เนื่องจากสภาพบ้านที่อยู่มีความ อุดมสมบูรณ์สัตว์ป่ามากมายป่าไม้เขียวชะอุ่มและหมู่บ้านตั้งอยู่ในที่สูงแหล่งน้ำมีหลายแห่งและมีต้นดู่ มากในสมัยนั้น จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ เป็น “บ้านโนนดู่” จนถึงปัจจุบัน

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติดต่อ หนองกระด้นน้อย ตำบลปอแก้ว
 ทิศใต้ ติดต่อ โนนกลาง หมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๗ ตำบลดวนใหญ่
 ทิศตะวันออก ติดต่อ หนองกระด้น หมู่ที่ ๘ ตำบลดวนใหญ่
 ทิศตะวันตก ติดต่อ บ้านหนองม่วง หมู่ที่ ๔ ตำบลดวนใหญ่

๓.๑.๙.๑ ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินร่วนปนทราย ลักษณะภูมิอากาศ มี ๓ ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูร้อน (อากาศร้อนมากช่วงเดือนเมษายน แห้งแล้ง) และฤดูหนาว

๓.๑.๙.๒ ภาษาและศาสนา

หมู่บ้าน/ชุมชนนี้ ส่วนใหญ่ใช้ภาษา ไทยอีสาน และมีศิลปวัฒนธรรมแบบคนไทยอีสาน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ

๓.๑.๙.๓ ขนบธรรมเนียมประเพณี

มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น

เดือน ๓ ประเพณีบุญข้าวจี่
 เดือน ๔ ประเพณีบุญพระเวสเทสมหาชาติ
 เดือน ๕ ประเพณีบุญสงกรานต์
 เดือน ๖ ประเพณีบุญตักบาตรบ้าน
 เดือน ๘ ประเพณีบุญเข้าพรรษา
 เดือน ๑๐ ประเพณีบุญข้าวสาก
 เดือน ๑๑ ประเพณีบุญออกพรรษา
 เดือน ๑๒ ประเพณีบุญลอยกระทง

๓.๑.๙.๔ สภาพทางสังคม/การศึกษา

๑) ผลผลิตที่จำหน่ายสู่ตลาดภายในและภายนอกชุมชน ได้แก่ ข้าว หอม พริก ฟ้าไหม พืชผักสวนครัว

๒) ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีเส้นทางคมนาคมในการขนส่งใช้ได้ตลอดปี

๓) เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาภาคบังคับทุกคน ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีอายุ ๑๕-๑๖ ปี อ่านออก เขียนได้เป็นส่วนใหญ่

๔) ครัวเรือนในส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านและมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชน

๕) ชุมชนมีความสามัคคี เกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เคารพและเชื่อฟังญาติผู้ใหญ่

๓.๑.๙.๕ การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของบ้านโนนดู่ คือ การทำนา ปลูกหอม ปลูกพริก ทุกหลังคาเรือน และการทอผ้าจะเป็นช่วงเวลาว่าง ทอไว้ใช้เป็นส่วนใหญ่มีเหลือขายบ้าง^{๑๒๖}

๓.๑.๙.๖ การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระราชดำริ

๑) ชุมชนอยู่กันเป็นกลุ่มในระบบเครือญาติ มีความเอื้ออาเรียในชุมชน รักความสงบ มีแหล่งเงินทุนอยู่ในหมู่บ้าน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มโรงสีชุมชน

๒) การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงรักษาไว้ ได้ดี เช่น หมอพื้นบ้านเป่ากระดูกหัก การแสดงพื้นบ้าน

๓) ทุกครัวเรือนมีอาชีพหลัก คือ การทำนา และมีอาชีพรองทำทุกครัวเรือน คือ การปลูกหอม ปลูกพริก เลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง

๔) พื้นที่ของหมู่บ้านนี้เป็นที่ลุ่ม การทำนาได้ผลดี ประกอบกับที่เก็บกักน้ำได้ดี มีห้วยธรรมชาติไหลผ่าน เหมาะในการทำอาชีพเกษตรกรรมทุกชนิด

๕) คนในชุมชนเป็นคนขยันและอดทน

๓.๑.๙.๗ สรุปกิจกรรมหมู่บ้านโนนดู่ หมู่ที่ ๗ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านโนนดู่ นั้น เดิมทีชื่อว่า บ้านโนนคูณ อำเภอบุขันขัน ในสมัยนั้น นายหม่น บุชบา เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการประชุมลูกบ้านว่าชื่อหมู่บ้านควรจะมีการเปลี่ยนใหม่ เนื่องจากสภาพบ้านที่อยู่มีความอุดมสมบูรณ์สัตว์ป่ามากมายป่าไม้เขียวชะอุ่มและหมู่บ้านตั้งอยู่ในที่สูงแหล่งน้ำมีหลายแห่งและมีต้นดู่มากในสมัยนั้น จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ เป็น “บ้านโนนดู่” จนถึงปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินร่วนปนทราย ผลผลิตที่จำหน่ายสู่ตลาดภายในและภายนอกชุมชน ได้แก่ ข้าว หอม พริก ฟ้าไหม พืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง ครัวเรือนในส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านและมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชนชุมชนมีความสามัคคี เกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เคารพและเชื่อฟังญาติผู้ใหญ่ ชุมชนอยู่กันเป็นกลุ่มในระบบเครือญาติ มีความเอื้ออาเรียในชุมชน รักความสงบ มีแหล่งเงินทุนอยู่ในหมู่บ้าน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มโรงสีชุมชน

^{๑๒๖} นางกอบแก้ว สิงห์คำ, รายงานการพัฒนาหมู่บ้าน : Village Development Report บ้านโนนดู่ หมู่ที่ ๗ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ, ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

หมู่บ้าน/ชุมชนนี้ ส่วนใหญ่ใช้ภาษา ไทยอีสาน และมีศิลปวัฒนธรรมแบบคนไทยอีสาน ประ ชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงรักษาไว้ ได้ดี เช่น หมอพื้นบ้านเป่ากระดูกหัก การแสดงพื้นบ้าน

๓.๑.๑๐ การดำเนินชีวิตของหมู่บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ ๘ ตำบลเปือาะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านหนองคูน้อยมีอายุก่อตั้งประมาณ ๑๔๐ ปี ตามประวัติที่บอกเล่ากันมา บ้านหนองคูน้อยเดิมอยู่ที่บ้านโนนนาคำ ห่างจากที่ตั้งหมู่บ้านหนองคูน้อยไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๓ กิโลเมตร ด้วยสาเหตุบ้านโนนนาคำไม่มีแหล่งน้ำ อุปโภคบริโภคเพียงพอ และพื้นที่ทำการ เกษตรไม่เหมาะสม จึงพากันอพยพมาอยู่ที่ใหม่ โดยการนำของ ขุนพรหมโคตร ดวงชัย และได้ตั้งชื่อว่า บ้านหนองคูน้อย ซึ่งมีผู้ปกครองหมู่บ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบันจำนวน ๘ คน โดย นายคำ งามศิริ เป็นผู้นำคนแรกของหมู่บ้าน และนายสุวิทย์ หนองหงอก เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

๓.๑.๑๐.๑ สภาพทางภูมิศาสตร์

บ้านหนองคูน้อย ตำบลเปือาะ อำเภอบึงบูรพ์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นราบ ทางการเกษตร สภาพดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียว พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตร และมีน้ำใช้ตลอดปี

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านหนองคูน้อย ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบึงบูรพ์ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ระยะทาง ๗ กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดศรีสะเกษ ระยะทาง ๓๔ กิโลเมตร ตั้งอยู่เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๓๔๙ บ้านหัวช้าง - อำเภอบึงบูรพ์ หลักกิโลเมตรที่ ๖ ทิศเหนือต่อเขต บ้านหนองคูใต้ หมู่ที่ ๑๒ ทิศใต้ติดต่อกับแนวเขตอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ ทิศตะวันออกติดต่อกับแนวเขตอำเภออุทุมพรพิสัย ทิศตะวันตกติดต่อกับแนวเขตบ้านหนองคูใหม่ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลเปือาะ

๓.๑.๑๐.๒ การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ การทำนา และประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ ค้าขาย เลี้ยงโค, เลี้ยงสุกร, ปลูกพริก, ปลูกมันสำปะหลัง และรับจ้างทั่วไป

๓.๑.๑๐.๓ ประเพณีที่สำคัญของชุมชน

เนื่องจากบ้านหนองคูน้อย มีขนบธรรมเนียมประเพณีมากมายที่ยังคงอนุรักษ์จนถึงปัจจุบันมีหลายอย่างเช่น ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นต้น ซึ่งได้จัดเป็นประจำในแต่ละเดือน ทั้งหมด ๑๒ เดือน ดังนี้

เดือนอ้าย	บุญเข้ากรรมและงานขึ้นปีใหม่
เดือนยี่	ทำบุญคุณลาน
เดือนสาม	ทำบุญข้าวจี ทำบุญบ้าน
เดือนสี่	บุญพระเวส บุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ การแต่งงาน
เดือนห้า	วันสงกรานต์ สงน้ำพระ ก่อเจดีย์ทราย
เดือนหก	บุญบั้งไฟ แห่นางแมว
เดือนเจ็ด	เลี้ยงผีตาแฮก เลี้ยงปู่ตา งานบวช
เดือนแปด	เข้าพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ บุญข้าวสาก ทอดต้นเทียน
เดือนสิบเอ็ด ออกพรรษา ตักบาตรเทโว
เดือนสิบสอง ลอยกระทง บุญกฐิน แห่ข้าวพันก้อน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น / ปราชญ์ชาวบ้าน

- ๑) นายบุญตา งามศิริ เรื่อง “หมอสู่ขวัญ”
- ๒) นายสุข ศุภสร เรื่อง “จักสานไม้ไผ่”
- ๓) นายประยงค์ พงษาปาน เรื่อง “หมอเป่า”
- ๔) นายมานิต งามศิริ เรื่อง “หมอยาสมุนไพร”

กิจกรรมการเกื้อกูลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

- ๑) การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ/ผู้ด้อยโอกาส
- ๒) สนับสนุนการแข่งขันกีฬาต่อต้านยาเสพติดเป็นประจำทุกปี
- ๓) การมอบทุนการศึกษาให้กับเด็กในชุมชนที่มีฐานะยากจน/เด็กที่เรียนดี เรียนเก่ง และมีความประพฤติดี เนื่องในวันแม่แห่งชาติของทุกปี
- ๔) การรณรงค์และป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชน
- ๕) สนับสนุนกิจกรรมการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคี เช่นงานประเพณีต่างๆ

๓.๑.๑๐.๔ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

๑. ส่งเสริมราชภักดิ์และเคารพในระบอบประชาธิปไตยให้มีความรัก มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สร้างความสมัครสมานสามัคคีภายในหมู่บ้านจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์
๒. จัดตั้งกลุ่มพลังมวลชนในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด แต่งตั้งผู้ประสานพลังแผ่นดิน ๒๕ ตำบลประรด จำนวน ๒๕ คน โดยแบ่งกันรับผิดชอบสอดส่องดูแลเป็นรายครัวเรือน ให้แต่ละบุคคลผู้รับผิดชอบ ๔-๕ ครัวเรือน มีการรายงานผลการดำเนินงานทุกเดือนในวันประชุมประจำเดือนร่วมกันในหมู่บ้าน
๓. การตั้งกฎระเบียบข้อบังคับหมู่บ้านไว้เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาของชุมชนในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านยาเสพติด, ด้านสาธารณสุข, ด้านสังคมและส่วนร่วมเพื่อความผาสุกของประชาชน
๔. การลงนามข้อตกลงร่วมกัน ลด ละ เลิก อบายมุขในงานบุญปลอดเหล้า
๕. การรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน/ชุมชน กิจกรรมการให้บุคคลในชุมชนดูแลชุมชน การจัดเวรยามของผู้นำส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้รักษาความสงบ ตำรวจบ้าน ในช่วงเทศกาลสำคัญต่างๆ เทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่หรืออยู่เฝ้าตามด่านตรวจของทางราชการทางอำเภอ บึงบอระเพ็ด สถานีตำรวจภูธรอำเภอ บึงบอระเพ็ด องค์การบริหารส่วนตำบลเป่า

๓.๑.๑๐.๕ ด้านส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจ

บ้านหนองคูน้อยได้ดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยหมู่บ้านได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบในปี ๒๕๕๔ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจ พออยู่-พอกิน กิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านได้ดำเนินกิจกรรม ดังนี้

- ๑) การทำเห็ดขอนม่วง

- ๒) การทำเห็ดฟาง
- ๓) การปลูกแตงโม
- ๔) การทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ
- ๕) การจัดสวน

๓.๑.๑๐.๖ ด้านสังคมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข

๑) ด้านสังคมคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีบทบาทช่วยเหลือสังคมในหลายด้าน เช่น งานบุญ งานศพ งานบวช งานป้องกันสาธารณสุขในหมู่บ้าน

๒) ด้านสิ่งแวดล้อมได้จัดกิจกรรมพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์หมู่บ้านได้รับรางวัลรองชนะเลิศลำดับที่ ๒ ในระดับอำเภอ

๓) จัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ๑๒ สิงหาคม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านมีความรักป่าและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้พื้นที่ปลูกป่าไม้

๔) ด้านสาธารณสุข จัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออกโดยการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย การทำงานเป็นทีมโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านและประชาชน จากการดำเนินการหมู่บ้านได้รับรางวัลพร้อมเกียรติบัตรเป็นหมู่บ้านที่มีการดำเนินการป้องกันโรคไข้เลือดออกอย่างเข้มแข็ง ปลอดโรคไข้เลือดออกอย่างต่อเนื่องมากกว่า ๕ ปี ระดับอำเภอปีงบประมาณ^{๑๒๗}

๓.๑.๑๐.๗ ทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

๑) รมรณรงค์ให้ คนในครัวเรือนมีความรู้ และความเข้าใจ ในการออมทรัพย์เพื่อการผลิต

๒) ส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนชีวิต การลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน

๓) ลดพฤติกรรมที่ฟุ่มเฟือย การบริโภคนิยมตามกระแสสังคม

๔) ส่งเสริมให้คนในชุมชนน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น การดำเนินชีวิตของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ถือว่ามีวิถีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการมีอาชีพหลักเป็นการทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำนา ทำสวน มีการค้าขาย และรับจ้างทั่วไปลักษณะการทำงานจะเป็นไปในรูปแบบร่วมด้วยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อว่างเว้นจากฤดูการทำเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักแล้ว ก็จะมีการออกไปรับจ้างในต่างจังหวัดหรือมีอาชีพเสริมในจากการปลูกผักสวนครัวสำหรับไว้รับประทานเองและนำไปขาย ทำให้ช่วยลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน สำหรับการแก้ปัญหาต่างๆ ภายในหมู่บ้านนั้น ก็จะมีการปรึกษาหารือร่วมกันในการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยหลักของประชาธิปไตยในการออกเสียงเพื่อตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และได้ยึดหลักจารีต ประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน เนื่องจากว่าเป็นประเพณีที่ภาคอีสานยึดปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน จึงทำให้มีประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษในแต่ละหมู่บ้านได้อาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันให้คุ้มค่าและประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาเรื่องรายรับ – รายจ่าย ภายในครัวเรือนแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดความสมดุลและลดภาระหนี้สินของประชาชน และ

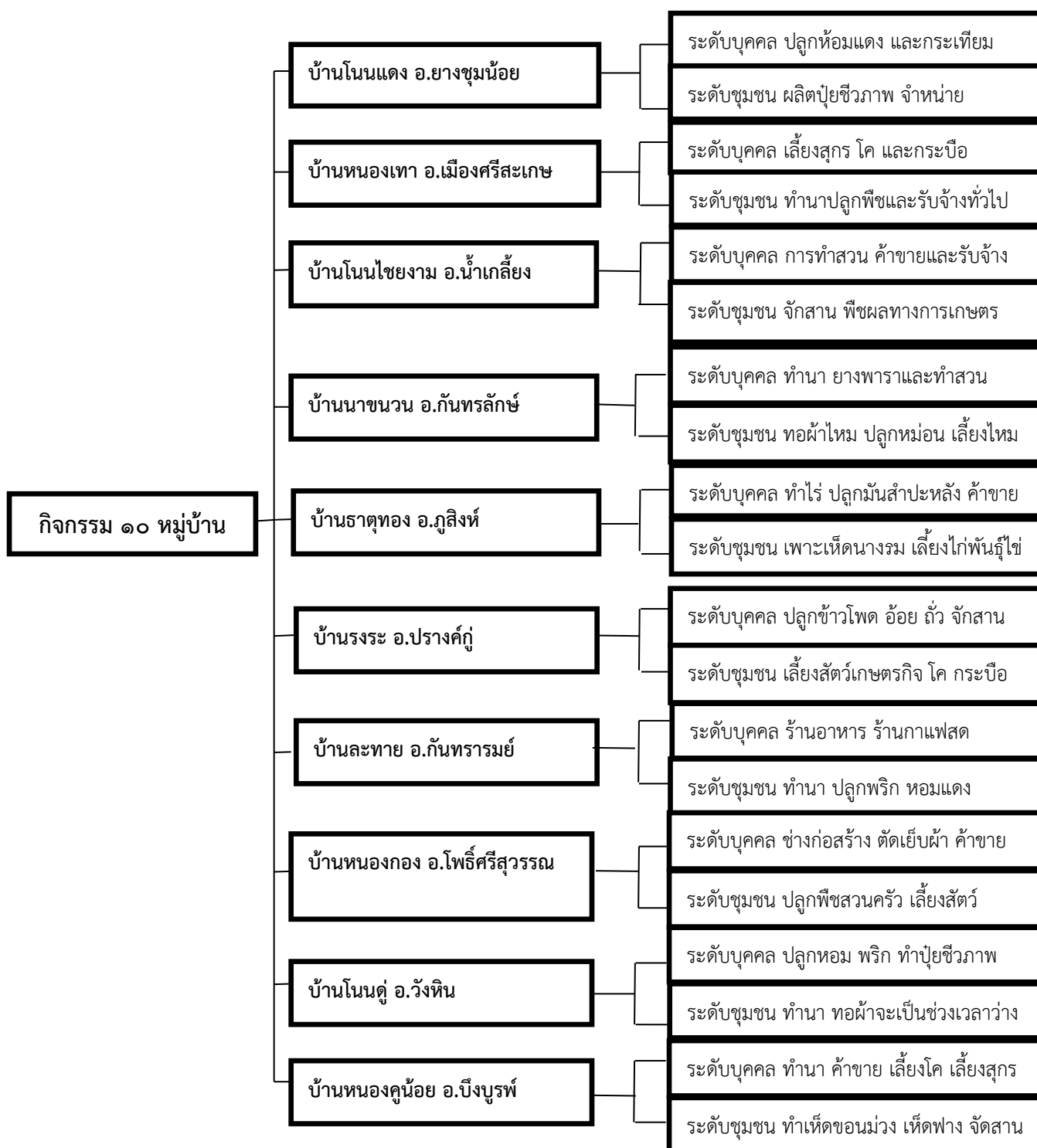
^{๑๒๗} การถอดบทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ VDR บ้านหนองคุนน้อย หมู่ที่ ๘ ตำบลเปือย อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ, ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

ปลูกฝังค่านิยมให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท และให้มีการพัฒนาชีวิตที่มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

๓.๑.๑๐.๘ สรุปกิจกรรมหมู่บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ ๘ ตำบลเปือย อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านหนองคูน้อย ตำบลเปือย อำเภอบึงบูรพ์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นราบ ทางการเกษตร สภาพดินเป็นดินร่วมปนดินเหนียว พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตร และมีน้ำใช้ตลอดปี การประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ การทำนา และประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ ค้าขาย เลี้ยงโค, เลี้ยงสุกร, ปลูกพริก, ปลูกมันสำปะหลัง และรับจ้างทั่วไป บ้านหนองคูน้อยได้ดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยหมู่บ้านได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบในปี ๒๕๕๔ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจ พออยู่-พอกิน กิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านได้ดำเนินกิจกรรม ดังนี้ การทำเห็ดขอนม่วง, การทำเห็ดฟาง, การปลูกแตงโม้ง, การทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ, การจัดสาน ลักษณะการทำงานจะเป็นไปในรูปแบบร่วมด้วยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อว่างเว้นจากฤดูการทำเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักแล้ว ก็จะมีการออกไปรับจ้างในต่างจังหวัดหรือมีอาชีพเสริมในจากการปลูกผักสวนครัวสำหรับไว้รับประทานเอง และนำไปขาย ทำให้ช่วยลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน รมรงค์ให้ คนในครัวเรือนมีความรู้ และความเข้าใจ ในการออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนชีวิต การลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ลดพฤติกรรมที่ฟุ่มเฟือย การบริโภคนิยมตามกระแสสังคม ส่งเสริมให้คนในชุมชน น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ด้านสังคมคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีบทบาทช่วยเหลือสังคมในหลายด้าน เช่น งานบุญ งานศพ งานบวช งานป้องกันสาธารณสุขในหมู่บ้านเนื่องจากบ้านหนองคูน้อย มีขนบธรรมเนียมประเพณีมากมายที่ยังคงอนุรักษ์จนถึงปัจจุบันมีหลายอย่างเช่น ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นต้น กิจกรรมการเกื้อกูลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน คือ การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ/ผู้ด้อยโอกาส, สนับสนุนการแข่งขันกีฬาต่อต้านยาเสพติดเป็นประจำทุกปี, การมอบทุนการศึกษาให้กับเด็กในชุมชนที่มีฐานะยากจน/เด็กที่เรียนดี เรียนเก่ง และมีความประพฤติดี เนื่องในวันแม่แห่งชาติของทุกปี, การรณรงค์และป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน, สนับสนุนกิจกรรมการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคี เช่นงานประเพณีต่าง ส่งเสริมราชารักและเคารพในระบอบประชาธิปไตยให้มีความรัก มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สร้างความสมัครสมานสามัคคีภายในหมู่บ้านจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ การตั้งกฎระเบียบข้อบังคับหมู่บ้านไว้เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาของชุมชนในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านยาเสพติด, ด้านสาธารณสุข, ด้านสังคมและส่วนร่วมเพื่อความผาสุกของประชาชน การรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน/ชุมชน กิจกรรมการให้บุคคลในชุมชนดูแลชุมชน การจัดเวรยามของผู้นำส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้รักษาความสงบ ตำรวจบ้าน ในช่วงเทศกาลสำคัญต่างๆ เทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่หรืออยู่เวรตามด่านตรวจของทางราชการทางอำเภอบึงบูรพ์ สถานีตำรวจภูธรอำเภอบึงบูรพ์ องค์การบริหารส่วนตำบลเปือย

สรุปเป็นภาพรวมเขียนแผนผังได้ดังนี้

๓.๒ สรุป

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการดำเนินชีวิตในรูปแบบที่มีความรู้จักความต้องการของตนเอง ความมีเหตุผลและมีคุณธรรมที่คอยบ่งชี้ถึงการกระทำในชีวิตประจำวัน

มีการใช้ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดความพร้อมในการปรับตัวต่อยุค
 กระแสโลกาภิวัตน์อย่างเท่าทันเหตุการณ์ โดยไม่หลงในอำนาจกระแสของความเจริญในทางด้านวัตถุ
 แต่เป็นการดำเนินชีวิตที่เตรียมพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาและทำการพัฒนาให้ชีวิตมีความเป็นอยู่อย่าง
 สงบสุขมั่นคงและยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวคิดที่มีหลักในการดำเนินชีวิตที่อาศัยความรู้
 ความเข้าใจประกอบกับการใช้เหตุและผลในการตัดสินใจต่อการกระทำต่างๆ โดยที่ใช้หลักคุณธรรมใน
 การควบคุมการกระทำต่างๆ ให้มีความเหมาะสมต่อสถานภาพของตนเอง เพื่อให้การดำเนินชีวิตนั้น มี
 ความมั่นคงและมีความยั่งยืนในการดำรงชีวิตในสังคม หากกล่าวแล้วปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็น
 แนวทางที่ชี้แนะถึงการดำเนินชีวิตที่มีกระบวนการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดขั้นตอนในการดำเนิน
 ชีวิตมีแนวทางที่ชัดเจน ซึ่งช่วยให้สามารถพัฒนาชีวิตเป็นไปตามรูปแบบที่งดงามและถูกต้อง หลัก
 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงกลายเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตให้มีความรู้ความเท่าทันต่อความ
 ต้องการของตนเองว่า สิ่งต้องการนั้น มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตหรือไม่ หรือก่อให้เกิดความ
 คุ่มคามากน้อยเพียงไร ซึ่งจะช่วยสามารถทำให้ตนเองนั้นได้เข้าใจถึงประโยชน์และโทษที่อาจจะ
 เกิดขึ้นตามมาในภายหลัง จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันเป็นไปด้วยความไม่
 ประมาทและมีสถานภาพที่ยั่งยืน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจะเริ่มจาก การสร้างพื้นฐาน ความพอกิน
 พอใช้ ของประชาชนในชาติเป็นส่วนใหญ่ก่อน แล้วจึงค่อยเสริมสร้างความเจริญและฐานะทาง
 เศรษฐกิจ ตามลำดับ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางด้านต่างๆ หรือดำเนินการให้เป็นไปเป็นขั้นเป็นตอน
 มิใช่การก้าวกระโดด ที่ต้องพึ่งปัจจัยจากภายนอก มาเป็นตัวกระตุ้น ซึ่งมักแต่จะสร้างปัญหาตามมา
 อย่างมากมายและไม่ยั่งยืน ดังนั้นวิธีการต่างๆ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นหนทางที่
 มั่นคง มีลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ ที่จะให้ประชาชนในชาติและพื้นฐานของเศรษฐกิจโดยรวม มี
 ความเข้มแข็ง มีรากฐานที่มั่นคง ยั่งยืนอย่างยาวนานอย่างแท้จริง การดำเนินชีวิตของชุมชนในจังหวัด
 ศรีสะเกษ จึงมีวิถีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน เช่น การมีอาชีพหลักเป็นการทำเกษตรกรรมเป็นส่วน
 ใหญ่ เช่น การทำนา ทำสวน มีการค้าขายและรับจ้างทั่วไปลักษณะการทำงานจะเป็นไปในรูปแบบ
 ร่วมด้วยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อว่างเว้นจากฤดูการทำเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักแล้ว ก็จะมี
 การออกไปรับจ้างในต่างจังหวัดหรือมีอาชีพเสริมในจากการปลูกผักสวนครัวสำหรับไว้รับประทานเอง
 และนำไปขาย ทำให้ช่วยลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน สำหรับการแก้ปัญหาต่างๆ ภายในหมู่บ้านนั้น
 ก็จะมีการปรึกษาหารือร่วมกันในการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยหลักของประชาธิปไตยในการ
 ออกเสียงเพื่อตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา มุ่งเน้นโดยการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ เคารพกฎ กติกาของ
 ชุมชนที่วางไว้ นอกจากนั้นชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ มีการสืบสานภูมิปัญญาชุมชน โดยมีแหล่งเรียนรู้
 ประจำหมู่บ้านและมีการให้ความรู้แก่ประชากรในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และได้ยึดหลักจารีต ประเพณี
 และวัฒนธรรมที่เหมือนกัน เนื่องจากว่าเป็นประเพณีที่ภาคอีสานยึดปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน จึง
 ทำให้มีประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษในแต่ละหมู่บ้านได้อาศัย
 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้คุ้มค่าและประโยชน์
 สูงสุดต่อชุมชน รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาเรื่องรายรับ - จ่าย ภายในครัวเรือนแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิด
 ความสมดุลและลดภาระหนี้สินของประชาชน และปลูกฝังค่านิยมให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความ
 ไม่ประมาท และให้มีการพัฒนาชีวิตที่มีความมั่นคงยิ่งขึ้น